Sosyalist Birlik

11

BİRLİK DÜZLEMLERİ

MART 1990 2500 TL.

MART 1990 /11

Sosyalist Birlik

AYLIK DERGİ

Sahibi
Atilla Aytemur

Yazıişleri Müdürü
Hürriyet Karadeniz

Yönetim Yeri
Başmusahip Sok. 10/11
Cağaloğlu/İST.
Tel: 527 03 99

Avrupa Temsilciliği
Mehmet Emin Yıldırım
Frederik Hendrik Str. 64/2
1052 Hx Amsterdam/HOLLANDA
Tel: (20) 88 10 26

Banka Hesap No
Hürriyet Karadeniz
1069304 İş Bankası Türb e Şubesi
Cağaloğlu/İST.

Yazışma Adresi
P.K.: 1164 Sirkeci (34437)
İSTANBUL

Abone Koşulları
6 Aylık: 12.500 TL.
12 Aylık: 25.000 TL.

Yurtdışı Abone
60 DM

Basıldığı Yer
Uygun Basın ve Ticaret Ltd. Şti.

Dağıtım
GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler
Papirüs Basım
Tel: 527 03 99

ikinci yılda merhaba!

Bir yıl önce yayın hayatına başlarken amacımızı "dar kadro partilerinden, grupçuluktan daha ötelere yürümek, Türkiye sosyalistlerinin ideali olan birleşik partinin yaratılmasına hizmet etmek" olarak belirlemiştik. Birlik platformunu geliştirmek için bir ortak dergi çıkarmanın ilk adım olabileceğini ve buna hazır olduğumuzu söylemiştik. Aynı amaç için çaba göstermeye devam ediyoruz.

Yine "Başlarken" yazımızda Yazı Kurulu üyelerimiz dahil, zengin bir fikir çeşitliliğine sahip olduğumuza değinmiştik. Bu farklılıkları bir zenginlik ve gelişme unsuru olarak görmeye devam ediyoruz. Çok sesli, renkli, konuşma ve tartışma tarzını modernleştiren, düşünen-araştıran bir ortamın yaratılmasına hizmet eden, yaftalar asmayan, sıfatlar kullanmayan, yeni bir sosyalist kültürü, yeni bir sosyalist biçimi yaratmak zorundayız. Başka seçeneğimiz yok. Sosyalistlerin birliğini gerçekleştirebilmenin önkoşullarından biri de bu.

Sosyalist Birlik dergisi tüm renkliliği ile ortak bir dergi yaratılıncaya kadar yayın hayatına devam edecek.

Bu sayımızda Salih Ural birlik toplantılarında halen eski kafa ve eski tarzla yer alınmasını eleştirmekte ve sosyalistleri tribünlerden aşağıya çağırmakta.

Türkiye'de sürdürülen birlik tartışmalarının paralelinde, Avrupa'da yapılan çalışmalar 9-11 Şubat'ta F.Almanya'nın Bocholt kentinde yapılan yuvarlak masa toplantısıyla devam etti. Toplantıya kırkın üzerinde tebliğ sunuldu. "Günümüz ve Marksizm" ile "Birlik Düzlemleri" en çok ilgi çeken konulardı. Bu iki konuda İlkay Demir Alptekin, Necmi Demir ve Veysi Sarısözen'in sunduğu tebliğleri yayınlıyoruz. Ayrıca Ergun Aydınoğlu'nun bu sayımızda yer alan "Rekompozisyon Sürecinde Bir Türk Solu" yazısı da iki ayrı tebliğ olarak sunuldu. Bu yayınlarımızla yurtdışındaki birlik tartışmalarından okuyucularımıza kesit sunuyoruz.

İzmirli Yeşillerden Melih Ergen "Nasıl Bir Sosyalizm ve Öncülük" tartışması yapıyor. 8 Mart nedeniyle birçok dergi kadın sayısı olarak çıkarken biz de Turan Dursun'un "İslam Öncesi Dönemde Kadınların Diri Diri Gömüldüğü Yalanı" başlıklı yazısını yayınlıyoruz. (Başkaca bir kadın yazısı olmamasının ayıbı *Sosyalist Birlik* çevresindeki tüm kadınların ayıbı.)

Sosyalist Birlik

Salih Ural

sosyalistler tribünden aşağı

Sosyalistlerin birliği süreci, Ertuğrul Kürkçü'nün ifadesiyle, *"birleşmeden daha çok ayrışma noktalarını"* açığa çıkarmış.[1] Benim izlenimim de bu doğrultuda.

"Demokrasi, devrim bağlantısı", "sosyalist iktidar meselesi", "sosyalist iktidar yolunda örgütlenme biçimi" gibi konularda farklı fikirler var. "Demokrasi ve Devrim" tartışmasında, Kürkçü'ye göre, TBKP ile diğer gruplar arasındaki ayrışma netleşmiş. Hayati önümde olan da bu konudur, burada netleşme olursa öteki iki konuda uzlaşma olabilir, deniyor.

Örgütlenme konusunda ise iki eğilimden söz ediliyor: Birincisi, sosyalistlerin birliğinin legal bir parti etrafında gerçekleştirileceğini; ikincisi, bu konuda henüz mutabakat olmadığını, bir platform oluşturulup, haftalık bir politik dergi çıkarılmasını ileri sürüyor.

1 Cumhuriyet, 24.2.1990.

"Demokrasi ve Devrim" tartışması TBKP ile diğer grupları ayrıştırırken, "Enternasyonalizm" konusunda da, "önümüzdeki dönemde Dördüncü Enternasyonal geleneğinin ciddi bir atılım yapmasının önkoşullarının hazır" olduğunu düşünen Troçkist eğilimle, geleneksel Stalinci "tek ülkede sosyalizm" anlayışı karşı karşıya.

Kürkçü, "uzlaşırız" diyor, ama görünen, hangi konu ortaya çıksa gelişim ayrışma yönünde. Tartışmalar, bu haliyle, tükenmeyecek ya da tüketilemeyecek ama, bana kalırsa süreç tükeniyor, *hatta* tükendi bile.

İkinci birlik süreci (birincisi, sonuçta Sosyalist Parti'yi yaratan, birlik diye başlatılıp "diyalektik" biçimde zıttına dönüştürülen, böylece birliği değil bölünmeyi gerçekleştiren girişimdi), büyük bir olasılıkla, *partici* ve *platformcu* eğilim arasında yeni bir parçalanma ile sona erecek gibi görünüyor.

Bu noktada "Demokrasi ve Devrim" konusunda sağlanan "netleşme"nin de belirleyici olamayacağını sanıyorum. Yani bu konuda sağlanmış teorik mutabakat politik pratik için çok da bağlayıcı olamayabilir.

Birlik tartışmacıları sosyalizmin altmış yıllık davalarını halletmek çabasında iken önlerine gelen sorun, *artık* harekete geçmek veya geçmemek.

Aslında bu sorun, bence, başından itibaren vardı; TBKP, kendisini açığa çıkartan siyasi tavrı ve mücadeleyi başlattıktan sonra da, sürecin kilit sorunu olmuştu.

Hayattan kopukluk ve pratiksizlik, sanıyorum, birlik sürecinin en belirgin zaafı. Bugünlerde ise artık had safhada.

Dünyada olup biten alt-üst oluş karşısındaki ilgisizlik, gelişmelerden kopukluk, hala altmış yıl öncesinin kalıplarıyla düşünen, onlarla önünü aydınlatmaya çalışan Türkiye sosyalistlerini dünyada nesli tükenen yaratıklar haline getiriverdi.

Türkiye'de sosyalistlerin kaderleri üzerine tartışmalar, sosyalistlerin hiç bir katkısı ve etkisi olmadan yürüyor. Herkes konuşuyor, bir şeyler yapıyor; sosyalistler suskun ve hareketsiz...

(Ben kendi payıma, hayattan, gerçeklerden, dünyadan, Türkiye'den bu kadar kopuk, olgulara bu kadar ilgisiz, halkın ve işçi sınıfının yalnızca kitaplarda belli düşünceleri ifade edebilmek için kullanılmış cansız sözcükler olduğunu sanan "devrimciler"in, değil devrim yapmak, bir çöpü bile yerinden oynatabileceklerine inanmıyorum.)

Kuşkusuz tartışma yapılmadan ve temel konularda bir anlayış birliği sağlanmadan siyasi pratik düşünülemezdi. Bu bağlamda elbette tartışma gerekliydi, ancak, artık tartışmadan başka bir şey olmadığını ve böyle giderse başka bir şey de olamayacağını düşünüyorum.

Tartışmalar, en başından itibaren ifade edildiği gibi, *"kendisine sosyalist diyen herkesin içinde yer alabileceği, kendisini ifade edebileceği, demokratik bir sosyalist parti"*nin yaratılmasına, bunun için gerekli *en genel* ve *en geniş* mutabakatın sağlanmasına yönelik olmalıydı. Bu parti, hem bugün ve yakın vadeli konularda bir pratik içine girebilir, hem de sosyalizm üzerine tartışmaları sürdürebilirdi.

Ama böyle olmadı. Tartışma ağırlık kazandı ve giderek tümüyle eski anlayışlar, üslup ve mantık hakim oldu. Düşünceler düşüncelerle çürütülüyor, yine alıntılar yapılıyor, yine "ustalar" konuşuyor.

Bir "Devrim ve Demokrasi" konusundaki tartışmalara bakıyorsunuz; kırk yıldır söylenen şeyler. TBKP'nin fazla demokrasi ağırlıklı söylemine karşı ileri sürülen yeni hiç bir görüş yok.

Bu mu netleşme? Kırk yıldır söylenen şeyler bugünü ve ne yapılmasını açıklamıyor artık... Çünkü pratik olarak insanlar tarafından ortadan kaldırılıyor. Böylece birlik tartışmacıları devrim sorununu, demokrasi sorununu çözmüş mü oluyarlar?

Hiç bir şeyin çözüldüğü yok tabii, yalnızca "devrimciler" "reformcu TBKP"ye karşı bir "üstünlük" sağlamış oluyorlar. TBKP'yi süreçten dışlamak onlara yetiyor, seviniyorlar, önemli bir "devrimci" iş başardıklarını düşünüyorlar.

Birlik tartışmaları sosyalistleri geniş kitlelerle kucaklaştırmak için gerekliydi, sonuçta bu kadar küçük ve köhne bir dünya yaratmaya yöneldi.

Birlik süreci sanki tersine işliyor gibi. Birlik ve grup, mantiki olarak birbirine zıt kavramlar. Birlik eğilimi güçleniyorsa grup yapıları kırılmalı ya da tersi. Bakıyorsunuz ilk birleşme girişiminin başlarında, on yıl öncesinin grupları ideolojik ve örgütsel dağınıklık içindeydi. Girişimin sonunda gruplar oldukça toparlanmış olarak çıktılar, birlik de geride kaldı. Şimdi ikinci birlik sürecinin sonlarına yaklaşırken grupların yeniden toparlanmaya çalıştıklarını söylemek yanlış olmaz. Kuşkusuz on sene öncesine göre oldukça farklılar, ancak sonuç da böyle.

Neden böyle oluyor?

Kanımca birlik süreci bir yanıyla tartışmaları genel bir platforma taşırken, bir yanıyla da Türkiye solunun kendisiyle hesaplaşmasının yolunu tıkadı. Herkes birlik isteğinin arkasında geçmişini tartışmaktan uzaklaştı ya da kaçındı.

Grup yapılarının aşılamadığı, tam tersine gruplar adına konuşulup tavır alındığı bir ortamda, kendini savunmak ve başkalarını eleştirmek gibi geleneksel grupçu anlayışlar hayat bulabiliyor.

Şimdi bakıyorsunuz, herkes yine "en doğ-

ru", herkes yine "en haklı"; kimse burnundan kıl aldırmıyor. Sanki 12 Eylül hiç yaşanmamış gibi...

Türkiye sosyalistleri ancak kendi geçmişleriyle hesaplaşan ve bunu tek tek değerlendirmeler olmaktan çıkarıp genel bir kavrayış haline getiren bir tutumla ve çabayla bugünü ve gelişmeleri yakalayabilirler, yenilenebilirler ve canlanabilirlerdi.

Olmadı... Grupçuluk ve dar grupçu anlayışlar ağır bastı.

Bundan sonra olur mu? Sanmam... Çünkü artık grupların kendi varlıklarını korumak ve geliştirmek, kendi doğruluklarını kabul ettirmek gibi geleneksel güdüleri uyandı.

Bütün bunlar olurken bir taraftan da birlik söylemi sürdürülüyor; *"birlik gereklidir"* deniyor. Bu durumda geriye niyet kalıyor; sosyalistler isterlerse bu iş olur.

Eğer herkes böyle diyor da sonuçta birlik kurulamıyorsa bunun bir tek nedeni olabilir; isteksizlik...

İstekli olmanın ise ilk koşulu grupçu olmamak, dar grupçu anlayışlarla hareket etmemek; ikincisi dogmatik değil, hem kendine hem de çevrene karşı eleştirel olmak, yenilenmeye açıklık olabilir. Bunlara ters davrananların ağzındaki birlik sözünü bir aldatmaca olarak anlıyorum.

Eğer birlik gerekliyse, bu gereklilik mevcut gruplaşmalar ve grupçu anlayışlarca engelleniyorsa, o zaman yapılacak tek şey engellerin ortadan kaldırılması için çalışmak olmalı.

Ben kendi payıma, mevcut grup yapılanmaları ve dar gurupçu anlayışlar kırılmadan birlik ortamının doğabileceğine, artık, inanmıyorum.

Herkese birliğin gerekliliği için söylenenleri tekrar hatırlamasını öneriyorum.

İkinci birlik süreci, birinci aşamasını bitiriyor. Bir dergi etrafında oluşturulacak bir platform önerisi var.

Doğrusu hayattan kopuk ve gelişmelere ilgisiz bir *platform* nasıl bir dergi çıkaracak, nasıl ve neyin siyasi mücadelesini verecek, neyin teorisini yapacak, bilemiyorum. Herhalde doktrin konuşmaktan bunlara sıra hiç gelmeyecek... Eğer bir dergi çıkarmayı başarabilirlerse, grupçu ve tekkeci anlayışlarla, "püriten" bir doktriner sekterlikle kendilerini yiyip bitirmekten başka bir şey yapamayacaklarını düşünüyorum. Böyle bir gelişmenin Türkiye'nin ihtiyacı olan sosyalizmi yaratabileceğine ve yaşatabileceğine inanmıyorum.

Öte yandan bunlar böyle diye, kendimi "ne olursa olsun parti olsun" reelliğine de teslim etmek istemiyorum. Legal parti, benim için daha geniş bir açılımı, daha kapsamlı bir mücadeleyi ifade ediyor. Bir-iki grubun tepeden birleşmesini amaçlayan ve yeni bir TBKP deneyine yönelik girişimin ciddi zaafları olacaktır. Hele bu parti, gruplararası pazarlıklarla, yukarılarda ve bildiğimiz türden anlayışlarla kurulursa.

Grup ve çevrelerin tabanını da sürece katan, yapıların fiili varlığını reddeden ve onlara son vermeyi amaçlayan bir parti süreci başlatılmalı. Bu parti üzerinde bugün anlaşanlar, ağın bir ucunu açık bırakarak ve her an yeni birliklerle büyümeyi hedefleyerek işe girişmeli. Belki de birlik istenen hedefine zaman içinde ulaşacaktır.

Kendi payıma parti de kurulsa, platform da oluşturulsa ben *yine birlikçi olacağım, yine birliği savunacağım.*

Ama nasıl bir birlik?

Cevabım çok kısa: *Grupların dışında bir birlik...*

Bunun için de sosyalistlerin öncelikle *grup yapılarının dışına çıkması, grupçuluk anlayışlarını kırmaları gerekli.*

Birlik tartışmaları çok dar bir çevrede, çok yukarılarda başlamıştı ve çok kapalı bir biçimde de sürdürüldü, hala da böyle. Sosyalistler tribünde seyirci. Sosyalistlerin kitlesel olarak sürece katılması yok denecek derecede...

İlk başlarda böyle olması makul karşılanabilirdi belki. Ancak artık bunun bir anlayış olduğunu anlıyorum: Grupçuluk, geleneksel önderlik anlayışı ve doktriner tutum ancak böye bir ortam yaratabiliyor.

Ortada yirmi-yirmibeş yıldır bilinen, tanınan isimler dolaşıyor. Ve aynı biçimde konuşmalarını da sürdürebiliyorlar.

"Parti" ve "lider" sosyalistler için bir tabu... Türkiye ölçeğine inildiğinde bu iki tabunun yerini *"grup"* ve *"önder"* alıyor. Eskiden, herkes grubu dağılsa dünyanın alt-üst olacağına inanırdı; devrim, insanlığın gelişmesi, sınıfsız toplum hepsi bir anda avucundan uçup gidecek ve bir daha hiç ulaşılamayacak gibi gelirdi. "Önder" (ya da "önderlik")se herşey de-

mekti... O olmazsa bilmek, görmek, anlamak, konuşmak, hareket etmek mümkün değildi.

Birlik tartışmaları, bence, sosyalistlerin önemli ölçüde hala bu sınırlar içinde yaşadıklarını ortaya çıkardı.

Dünyada ve sosyalist ülkelerde yaşananlara bakınca bu türden anlayışlarla, artık bir şey yapılabileceğine, hele Türkiye gibi nisbeten gelişmiş bir ülkede bir ağırlık oluşturulabileceğine bile inanmıyorum.

Kendi adıma bu anlayışları kabul etmiyorum. Tam tersine, sosyalistlerin bu *ilkel anlayışlardan* kurtulmaları gerektiğini söylüyorum.

Bunu, Türkiye gibi epeyce bir grup ve "önder"e sahip, oldukça köklü bir grup ve "önder" kültürü yaratmış bir ülke için zor olduğunu biliyorum. Üstelik, ülkenin gerilikleri, zorbalık ve baskı da eski türde anlayışların yeniden kendisine hayat imkanı yaratmasına olanak sağlayabiliyor. Ancak başka çare de düşünemiyorum.

Sosyalistler tribünden sahaya inmeli...

Grupları, "önderler"i, tepelerde dolaşanları, kendilerine akıl veren eski kafalıları (kendimi de dahil ediyorum) soyunma odasına göndermeli...

Hayatın her alanında, bugünden mücadeleye, değişmeye, değiştirmeye başlamalı, kitleselleşmeli...

Ancak şunu biliyorum: Bütün bunların olabilmesi için, bugün sosyalistlerin kendilerini hapseden duvarların dışına çıkması, grupçuluğu eleştirmesi ve terketmesi, kendisini ve aklını bağımsızlaştırması gerekiyor.

Bugün bu artık yapılmalı diyorum...

Ergun Aydınoğlu

rekompozisyon sürecinde bir türk solu

bölüm I

Uzun tıkanıklık ve yenilgi yıllarının ardından Türkiye sosyalist hareketi, nihayet bir "buzların çözülüşü" sürecine girmiş bulunmakta! Sol kadrolar, 12 Eylül darbesinin açılışını yaptığı bir uğursuz on yılın sonlarına doğru yepyeni bir dönemecin eşiğinde gibi. O derece ki, özellikle bir-iki yıldır kendisini hissettiren, sadece bu yeni yönelişin kimi göstergeleri değil; ondan da öte, artık bilinçli olarak atılması gereken adımları, yapılması gereken müdahaleleri adeta bağıran, sarsıntılı bir fermantasyon ortamının varlığı sözkonusu. Bu, belki de "tarihsel" olarak nitelenmesi gereken dönüşümü, solun rekompozisyonu (yeniden biçimlenmesi) olarak adlandırıyoruz. Diğer bir ifadeyle, solun 1960 sonlarında aldığı biçim, kendi iç mevzilenmesi, bugün bir yenilenmenin eşiğindedir. Bu özgün süreçte, sol hareketin yaklaşık son otuz yılda üretilmiş, birikmiş, derece derece gelişmiş, olgunluğa ulaşmış ya da çürümeye yüz tutmuş tüm elemanları, farklı katalizörler ve farklı müdahalelerle yepyeni bileşimlere doğru yönelmekteler.

Elbet burada sözkonusu olan, bir modern sınıfın siyasal hareketi değil. Türkiye'de sosyalist hareket, tarihinde hiç bir dönem böylesi bir niteliğe kavuşmadı zaten. Varolan, deyim yerindeyse, çok sınıflı bir hareket. İçinde, bir siyasal işçi hareketinin oluşumuna derece derece katkıda bulunabilecek elemanlar yeralmakta. Ancak tüm eşitsizliklere rağmen, bütün bu örgütler, gruplar, akımlar, çevre ya da sektler manzumesi, tarihsel anlamda bir organik bütünlüğü de ifade etmekte. Dolayısıyla da, bütün bu elemanların içine girdiği bir yeniden biçimlenme süreci, ilk alınabilecek izlenimlerin aksine, bir kaos anlamına gelmemekte. Tersine bu oldukça karmaşık olan sürecin dinamikleri kavranabilir. Bu kavrayışsa, ona bilinçli müdahele olanaklarını daha da zenginleştirecektir. İşte bu nedenle, bu dinamikleri kavramamıza yardımcı olacak nitelikte, teori, politika ve örgüt sorunları açısından yapılacak bir "durum yargılaması", öncü politik kadrolar için, ilk yapılması gereken işlerden biri olarak öne çıkmakta.

teori: yeniden merkezi tartışmaya doğru

Türk solunun teorik alanda yaşamaya başladığı yeni dinamizm, son yıllardaki gelişmelerin belki de en çarpıcı olgularından biri. Bu olgu ile, aşağı yukarı bir 15-20 yıllık durgunluğun ardından, artık umutlu olmayı gerektirecek kimi göstergeler ortaya çıkmış bulunmakta. Son bir kaç yıldır sol ortamda birbiri ardısıra ortaya çıkan teorik dergiler, devrimci kadroların teori problemine layık olduğu merkezi yeri vermeye başladıklarını göstermekte. Bundan da öte yaratıcı bir teorik faaliyet için en hayati koşullardan biri gerçekleşmek üzere. Yaklaşık bir yirmi yıllık aradan sonra, solun bütünü için ortak olan bir tartışma ortamı ve tartışma konuları belirmeye başlamıştır.

Hatırlanacağı üzere sol, 1960'lı yıllarda üç büyük teorik tartışma yaşadı: 1966-67 yıllarındaki TİP-YÖN tartışması, 1967-70 yıllarının TİP-MDD tartışması ve nihayet 1970-71 yıllarında da MDD-içi teorik tartışmalar. Bütün bu tartışmalar, tüm zaaflarına rağmen sol için gerçek bir teorik ilerleme anlamına geldi. Çünkü teorik tartışma, hareketin bütününü ilgilendiren sorunlar üzerinde ve onun değişik çevrelerden önder kadrolarınca yürütülmekteydi. Öte yanda, sosyalist düşüncenin o dönemde entelijansiya üzerindeki ideolojik hegemonyası —diğer bir ifadeyle, entelijansiyanın militan sol politikaya boylu boyunca girmiş bulunuşu— bu teorik faaliyetin değerini daha da yükseltmekteydi. Genç kadrolar bir yana, o yılların olgun ya da "eski" diyebileceğimiz kadrolarının en gelişkin ürünlerini o dönemde verişleri ve bunlardan politik faaliyette kalanlarının daha sonra hep o dönemde söylediklerini tekrarlayışları sebepsiz değildir.

Ancak bunu izleyen on yılda gereken sıçrama yapılamadı. Teorik faaliyet, hızla gru çıkarlarının hizmetine girdi. Teoriye dar politik, daha doğrusu idari yaklaşımlar, bilimsel yaklaşımın yerini aldı. Entelijansiyanın 1971'i takiben politik faaliyetten uzaklaşmaya başlaması ise, bu olumsuz gelişmeleri hem kışkırtıcı hem de hızlandırıcı bir rol oynadı. 1980'li yıllara yaklaşıldığında, artık her grubun ya da çevrenin kendi mücadele alanı, propaganda faaliyeti veya "kurtarılmış bölgesi" gibi, teorik üretim ve tartışma alanları ve konuları vardı. Teori, artık sadece o çevreyi ya da grubu birarada tutmaya yarayacak özgül formülleri olan bir ideolojik çimentoydu. Bu her bir grup ya da çevre için farklı olan formüller (yani özgül teoriler) çoğaldıkça da, hareketin bütünü daha büyük bir teorik sefalet içine düşüyordu. Belki 1970'li yıllarda öncesine nazaran daha çok kitap okunuyor, önderler teorik faaliyete daha çok zaman ayırıyordu; ancak böyle bile olsa, bu nicel çokluklar o şartlarda teorik alanda nitel bir ilerlemeye tekabül edemezdi.

Bugünse, solun rekompozisyon sürecinin ve onun ortaya koyduğu görevlerin bazılarınca bilinçle, bazılarıncaysa sezgiyle kavranılışı, teori problemine bambaşka bir tarzda yaklaşmayı getirmekte. Artık küçük grupları bir arada tutacak bir ideolojik çimento imalinden çok, o grupları gerçek bir hareket içinde eritecek bir teorik faaliyet, kimi devrimci kadrolara daha "rasyonel" gelmekte. Bunun sonucu, 1960'lı yıllardan beri ilk defa, solun bütünü için, öğrenme, tartışma ve teorik yaratıcılık alanlarında ortak bir zemin oluşmakta. Hiç beklenmedik çevreler arasında bile, subjektif niyetlerden bağımsız olarak teorik ilgi uyumları, problematik aynılıklar ortaya çıkmakta ya da birbirinden bağımsız tarzda aynı teorik sonuçlara varma türünden "tesadüf"ler yaşanmakta.

Elbet şu anda sadece kimi göstergelerin ortaya çıkışı aşamasındayız. Henüz merkezi tartışma konularının iyice belirginleştiği ve bu alanlarda önemli birikimlerin gerçekleştiği söylenemez. Ayrıca solun 1971'den beri yaşadığı aydın kanaması henüz hala durdurulmuş da değil. Ama bu zaaflar ne düzeyde olursa olsun bugün teori alanında ortaya çıkan dinamizm, tutarlı politik müdahaleler ve yeni bir entellektüel aşı ile daha verimli bir hale gelebilecek ve yeni sıçramalara temel teş l edebilecektir.

devrim özleminin yeniden belirişi

Türk solunun son bir kaç yılda yaşadığı bir diğer büyük sarsıntı ise, politik perspektiflere ve stratejik yönelişlere ilişkin. Kolaylıkla hatırlanabileceği üzere, 12 Eylül ortamından yavaş ve sancılı çıkış koşullarında, azami programı demokrasinin geri getirilmesi olan bir politik perspektif, sol kadrolar arasında neredeyse tek hakim tartışma konusuydu. Bu politik perspektifin kavramları, problematikleri, "milli uzlaşma" ya da "ulusal konsensus" türünden sloganları, "solun kamuoyu" diyebileceğimiz bir geniş kesimde geniş yankılar uyandırmaktaydı. Kuşkusuz, ağır baskı ve terör koşullarında demokrasi, geniş kitlelerce sınıflar-ötesi hatta tarihdışı bir kategori olarak bile algılansa, patlayıcı bir devrimci potansiyelin taşıyıcısı da olabilir. Ancak bunun bir koşulu da, kitlelerdeki böylesi illüzyonlarla mücadele kapasitesine sahip önder kadroların mevcudiyetidir. Oysa bu faktörün yokluğunda, 1980'ler Türkiye'sinde sözkonusu olan, bambaşka bir potansiyeldi. Bu yeni "demokrasi" perspektifinin savunucusu önder kadrolar, demokrasinin burjuva politikasındaki demagojik içeriğini hiçbir eleştiriye tabi tutmuyor, tersine bunu ciddi bir politik program olarak sunuyorlardı. Sosyal devrim özlemleri ve bunu ifade eden politik programlarsa, bu durumda boş ve tehlikeli birer ütopi derekesine düşürülmekteydi.

Bu demokrasi özlemi, gerici siyasal içeriğiyle

sınıf bağımsızlığının kazanılmasının önünde dev bir engeldi. Çünkü bu perspektife göre sınıflar sözkonusu olduğunda esas faktör ezilen sınıflar değil, demokrasi mücadelesinde vazgeçilmez rolleri keşfedilen egemen sınıflardı. Bu anlayışla tarihe ve güncel politikaya ilişkin yeni buluşlar da yapılmaktaydı. Türk burjuvazisinin 1940'lı ya da 1950'li yıllarda verdiği demokrasi mücadelesinin tarihsel önemi, 1980'li yıllarda yine aynı sınıfın demokrasi kavgasındaki hayati rolü, dolayısıyla bu sınıfı da kapsayacak bir "ulusal konsensus"un tesisi ve böylelikle Türkiye'nin de nihayet demokrasi denilen bu "vaadedilmiş toprağa" girebilmesi, büyük bir hevesle vazediliyordu.

Bu ideolojik bombardıman içinde, sosyalist hareketin bağımsız kimliği gibi problematikleri aramak ancak büyük bir safdillik olabilirdi. Sol kadrolara sunulan bu yeni fetiş açısından modern politikanın en hayati problemi olan işçi sınıfının tarihsel rolü, ya içi boş bir klişe ya da subjektif bir abartma anlamına gelmekteydi. Son olarak, Türkiye sosyalist hareketinin kendi tarihi de bu büyük politik kültür "devrim"inden payını almaktaydı. 1980 öncesi dönem, sadece suskunlukla geçiştirilmediği durumlarda pişmanlıkla hatırlanıyor ya da küçümsenerek veya lanet okunarak sözde yargılanıyordu.

Şurası açık ki bu politik perspektif, Türkiye sosyalist hareketi için ilk defa karşılaşılan bir olay değildi. Ne var ki, 1980'lerde yeni olan şuydu: Birincisi, bu perspektifin savunucuları ileri ölçülerde açık sözlüydüler. Radikal söylemin manevi baskısının olmayışı koşullarında tüm bir gerici ütopyayı, açıkça, fazla demagojiye kaçmadan ifade edebiliyorlardı. Bu özellik, o şartlarda bir bakıma onun savunucularının otoritesini de kuvvetlendirmekteydi. İkinci yenilikse, dönemin orijinalliğinden kaynaklanmaktaydı. Türk solunun politik iflası, uluslararası alanda soğuk savaş benzeri ortam, şiddetli liberalizm rüzgârları ve nihayet entellektüel hayattaki durgunluk, her türden gericiliği besleyecek nitelikteydi. Ama kabul etmek gerekir ki, 1980'ler Türkiye'sinsindeki özgün biçimiyle bu ajitasyon ve propaganda oldukça sınırlı boyutlardaydı. Hepsi hepsi, 1984-85 yıllarının *Yeni Gündem*'i, özellikle 1984 baharından itibaren *SAÇAK*, ülke dışındaki TİP, TKP vb. çevreler ve sağda solda sesini duyurmaya çalışan bir kaç solcu entellektüel. Ancak 1980'lerin tarihsel ikliminde, bu cılız ajitasyon ve propaganda büyük bir etkinlik kazanacaktır.

Ne var ki, bir kaç yıl içinde (aralarında bir zamanların Yeni Gündem'cilerinin de yer aldığı *Birikim* dergisinin birinci sayısında vurgulandığı gibi) "*hava döndü*". Burjuva politikasındaki güç dengelerine alt sınıflar adına büyük umutlar bağlayan politik anlayış, artık sol kadroların tartışma gündemini eskisi gibi şiddetle belirleyememeye başladı. Demokrasinin bütün cephelerde kazanılmasının yolunun, bir sosyal devrim perspektifinden geçtiğini görebilen kadrolar da seslerini duyurur oldular. Sosyalist hareketin tarihi, tekrardan eleştiriye lâyık bir siyasal-sosyal deneyler laboratuarı olarak algılanmaya başladı. Uzun lafın kısası, solun pek çok kadrosu, kendisini yeniden bir sosyal devrim perspektifiyle, bir devrimci radikalizmle özdeşleştirmekteydi artık. Bir kaç yıl öncesinin kimi önde gelen "milli uzlaşma"cılarının bile bu gelişmeye göre üslup değiştirmeleri, yaşanan dönüşümün öneminin bir diğer kanıtı olabilir. Elbet bu dönüşüm, nicel ölçülerde ifade edildiğinde henüz hala mütevazi boyutlardadır. Hatta reformcu kanadın son aylarda entellektüel düzeyde yeni bir saldırıya geçtiği bile söylenebilir. Ama yine de bütün bu göstergeler, devrimci bir politik perspektifin yeniden canlanışını ve bunun sonucu bir ideolojik iklim değişikliğini en azından haber vermeleri bakımından tarihsel bir öneme sahiptir.

örgüt enflasyonunda örgüt ihtiyacı

Türkiye sosyalist hareketinin bugün örgütsel planda karşı karşıya olduğu sorunlar, bu alanda da yaşamakta olduğu altüstlüklerin derinliğini göstermekte. 1980'li yılların ilk büyük şoku bizzat 12 Eylül terörünün yarattığı yıkımdı. Bu muazzam terör dalgası ile neredeyse tüm sol örgütlenmeler siyaset sahnesinden çekildi; hemen hepsi son derece sınırlı illegal çekirdekler ya da dar göçmen grupları derecesine düştü. Ancak bu demek değildi ki, solun örgütsel plandaki krizi 80'li yılların damgasını taşımaktadır. Sosyalist hareket, 12 Eylül öncesinde de örgütsel konularda büyük çıkmazlar yaşamaktaydı. Ne var ki bu çıkmazların boyutları ne olursa olsun, o dönemde tüm örgütlerin tutarlı varoluş nedenleri mevcuttu. Hepsi özgün bir sürecin ürünüydüler. Her ne denli, sık sık kendi kadrolarına bile anlamsız gelen bölünmelere de uğrasalar, belli başlı çekim merkezlerinin yokluğunda varlıklarını idame ettirme hatta büyüme ve gelişme şansları mevcuttu. Elbet o dönemlde de —özellikle de 1970'li yılların sonlarına doğru— solun içler acısı bölünmüşlüğünden ve örgütsel plandaki tıkanıklıklarından rahatsızlık duyan nice militan mevcuttu. Bu kadrolar, içinde bulundukları yapılanmaların çıkmazlarının ufak tefek düzeltmelerle giderilemiyeceğinin bilincindeydiler. Ama bu militanların, mevcut bütün bir sistemi yeniden biçimlendirme potansiyelini kendilerinde görmeleri o dönemde mümkün değildi. O nedenle de, bir bakıma reforme bile edileceğine inanmadıkları yapılanmaları, temelden bir sorgulamaya tabi tutamamaktaydılar. Bu özgül durum, o yıllarda sol-içi diyalog yokluğunun ya da düşmanlıklarının en uç noktalara varışında da önemli rol oynamaktaydı. Çünkü sekter davranış biçimleri, neredeyse devrimci kadrolara yaratıcı "faaliyet alanı" olarak kalmış nadir alanlardan biriydi. 12 Eylül'e işte böylesi bir ör-

güt felsefesiyle gelindi. Ve bir anlamda bu karakteristik sorunlar nedeniyle, nice dev örgütlenmelerin çöküşü için sistematik polis operasyonlarının başlaması bile gerekmedi. Birçok durumda, politik iflas ve bunun yarattığı moral çöküntü örgütsel dağılmalar için yeterli olabildi.

1980 sonrasında yeniden toparlanmanın ilk aşamalarındaysa, teröre rağmen korunabilmiş kimi dar çekirdekler önemli bir rol oynayacaklardı. Bunların teorik ve pratik geleneğin korunması ve geleceğe aktarılması gibi olumlu bir rolleri de mevcuttu. Ne var ki bu çekirdeklerin, daha sonraki aşamalarda tıpkı eskisi gibi tedrici bir büyüme sürecine girebileceklerini düşünenler bir süre sonra yanıldıklarını anlamaya başladılar. İlk toparlanmanın ardından, Türkiye solunun 1980-öncesi haritasının aşağı yukarı aynı şekilde yeniden çizileceği konusundaki yaygın inanç hızla sarsıldı. Klasik örgütsel standartları yerle bir eden orijinal durumlar kendisini gösterdi. Örneğin bir sol derginin okuyucu kitlesi içinde, farklı siyasi çizgileri benimseyenler çok büyük bir oranı oluşturabiliyordu. Ya da çeşitli dergilerin platformunu temsil eden adayların seçimlerde aldıkları oy, tüm bu dergilerin toplam okuyucu sayısından daha aşağılara düşebiliyordu. Bu alanda bir diğer çarpıcı örnekse, 1980 sonrasının ilk sosyalist partisinin, kuruluşundan kısa bir süre sonra ortasından çatlayışıdır. Böylece 1980 öncesi birlik normlarının geçerli olmadığı görülüyordu.

İşte bu ilginç şartlarda, birkaç yıl öncesine kadar tek saf (ya da en az problemli) gelenekten geldiklerini iddia edenler, net örgütsel kimliklerle ortaya çıkanlar ya da sosyalist hareketin birliğinde en azından eksen rolünü oynayacaklarını ilan edenler, kısa sürede daha farklı ve daha mütevazi bir üslupla konuşmaya başladılar. Bu yeni duruma hızlı uyum çabası içinde, kendilerinin aslında örgüt olmadıklarını belirtmek ihtiyacını duyan örgütler bile çıktı. Eskiyi aynen yaşamaya kalkışanların içine düştükleri çözümsüzlüklerse, belki de yaşamlarındaki en ileri düzeye ulaştı.

Bu sarsıntıların ardından gelen birleşik bir sosyalist parti tartışmalarının geçmişe göre nisbeten daha yoldaşça bir ortamda yürütülüyor olması, teori ve program sorunlarının örgüt sorunlarıyla ilişkisinin nisbeten daha derli toplu konulmaya başlanması ve bu tartışmaların ekseninde yeralan çevrelerin gittikçe çoğalması, bütün bunlarsa soldaki egemen örgüt felsefesinin hızla değişmekte olduğunun diğer kanıtları. Elbet eski çelik çekirdekleri tek mihrak olarak kabul eden ya da hatta bunlara yenilerini eklemeye kalkışan aklı evveller herhalde yok değil. Ama bunlar, yatağını bulmaya çalışan esas büyük akıntının ne hızını ne de doğrultusunu umulur ki etkileyemiyecekler. Çünkü Türk solunun tarihsel rekompozisyonunun, teori ve politikadan sonra üçüncü sacayağı olan örgütsel altüstlükler de hızlı bir olgunlaşma sürecindedir.

solun rekompozisyonuna ulusal ve uluslararası düzeyde katkılar

Bu noktada, sol hareketin son yıllarda yaşamakta olduğu dönüşümü olumlu yönde etkileyen iki fenomeni özel olarak öne çıkarmak yararlı olabilir. Bunlardan birincisi ülke düzeyinde gerçekleşmiştir, diğeriyse uluslararası boyutludur.

Ülke düzeyinde gerçekleşen, işçi hareketinin 1989 baharındaki görkemli yükselişidir. Bu olayla Türkiye, 1976-77'den beri ilk defa, kapitalist sömürüye karşı bu ölçüde kitlesel düzeyde bir işçi direnişi yaşamıştır. Bu hareket aynı zamanda, geçmişteki işçi hareketlerinin bir çoğunu eylem zenginliği, yaratıcılığı, taktik esnekliği ve üniterliği itibariyle aşmış bulunmaktadır. Yine bu yükseliş, 12 Eylül düzenine karşı alt sınıfların ilk otonom tepkileri anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla dev bir politik önemi haizdir. Ancak işçi hareketinin katkısı sadece politik düzeyde değildir. Şu nedenle ki, en insani özelliklerden biri olan sömürüye ve baskıya karşı direniş ruhu 12 Eylül-sonrası Türkiye'de tek tek izole mevzilerde (hapishanelerde, sorgu merkezlerinde ve dağlarda) diri tutulmaya çalışıldı. 1989 baharındaki işçi hareketiyse, bu genel suskunluk ve teslimiyet atmosferi içinde, herşeyden önce tüm o direnişleri bütünleyen karakteriyle, en çok eksikliği duyulan bir düzeyde, moral planda son derece olumlu katkılarda bulunmuştur.

Bu direniş dalgasının, sınıfın ve diğer emekçi kitlelerin geniş kesimlerine, öğrenci gençliğe, entelijansiyaya verdiği moral ve güven duygusunun boyutları gelecekte çok daha iyi ölçülebilecek. Aynı olayın sol kadroları ne derece ve ne anlamda eğittiğini değerlendirmekse, şimdiden mümkün gibi. Çünkü onlar, böylesi bir hareketin doğrudan etkilerine açık bir özgün süreçte yaşamaktalar. Yukarıda bu sürecin sorunları, ihtiyaçları üzerine bir dizi gözlemde bulunduk. Bu anlamda, tüm bu sorunların daha net kavranması ve çözüm yollarının planlanması konusunda, yüzbinlerce işçinin eyleminin oynayabileceği rol üzerine konuşmaksa, bir tarihsel maddeci için fuzuli bile kabul edilebilir. O nedenle sadece şöylesi bir özet-yargı ile yetinelim: 1989 ilkbahar işçi hareketi, temel politik ve teorik sorunların tartışılmasında Türk soluna muazzam bir ekonomi sağlamıştır.

Ülke düzeyinde yaşanmış bu sevindirici depremin yanısıra uluslararası planda kimi gelişmeler de, solun rekompozisyon sürecini dev boyutlarda zenginleştirebilecek bir potansiyele sahip gözükmekte. Bu alanda olup biten de, deyim yerindeyse bir başka depremdir. Diğer bir ifadeyle dünya, yaklaşık 70 yıl sonra —her ne kadar aynı şiddetle olmasa da— yine aynı ülkede olup bitenlerle "*sarsılmaktadır*".

Yarım yüzyılı aşkın bir karanlık dönemin ardından, uluslararası işçi sınıfının en büyük ve en nitelikli iki müfrezesinden biri olan Sovyet proletaryası, politik sınıf bağımsızlığını yeniden kazanma yolundadır. Böylelikle, sadece Sovyetler Birliği ölçeğinde değil, dünya ölçeğindeki gelişmelere damgasını vurabileceği koşullar olgunlaşmaktadır. Bugüne kadarki yaşanan şekliyle Sovyet bürokrasisinin özgül projeleri ve reform girişimlerinin limitleri ne olursa olsun, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin esas tarihsel anlamı burada yatmakta. İşte tüm bir "sosyalist sistem"i ve uluslararası işçi hareketini derinden etkilemiş bu büyük altüstlüğün Türkiye solundaki etkisini şiddetlendirecek bir orijinal durum da sözkonusu. Şöyle ki, bu uluslararası sarsıntı ile solun yeniden biçimlenme sancılarının bir eşzamanlılığı mevcut. Böylece, ulusal olanla evrensel olan arasındaki bütünlüğü daha anlamlı ve daha belirli kılacak koşullar olgunlaşmakta. Belki de Türkiye sosyalist hareketi tıpkı ilk 1920'lerdeki ya da 1960'lı yıllardaki gibi, tarihsel bir diğer şansı yakalamak üzeredir. Kendi doğum sancıları ile uluslararası kimi özgün olumlu gelişmelerin eşzamanlılığı, ona sadece yeni bir dinamizm ve yaratıcılık değil, aynı zamanda olumlu bir orijinallik de verebilecektir.

* * *

Bu bölümü bitirirken, sosyalist hareketin içine girdiği bu tarihsel sürecin yönelişleri ya da muhtemel sonuçları üzerine bir kaç gözlemde bulunmak yararlı olabilir. B[illegible] süreci, iki muhtemel sonucun beklediği söylenebilir. Bunlardan birincisi, geçmişte olduğu türden sonsuz çeşitlilikte farklı çevrelerin bir tür eklemleştiği yeni bir Türkiye solu manzumesinin ortaya çıkışıdır. Bu alternatifin ifade ettiği yenilik, sınıfsal düzeyde değildir. Çünkü yeniliği belirleyen sadece şu olacaktır: bu yeni manzumeye artık farklı güç ilişkileri kumanda etmektedir ve oluşumunda harç rolü gören yeni bir politik kültürdür. Bunlarsa, bağımsız bir siyasal işçi hareketinin ortaya çıkışı anlamına gelmez. O nedenle bu alternatifin, rekompozisyon sürecinin istenilir bir biçimi olmadığını söylemek herhalde fazladan gibi.

İkinci muhtemel alternatifse, sosyalist hareketin yeni bir sol örgütler, çevreler, kadrolar manzumesi olarak değil, —elbet çevresinde böylesi bir nebülözün de yer alabileceği— bir siyasal işçi hareketi olarak yeniden biçimlenişidir. Bu alternatifte ortaya çıkan organik bütünlüğü bir arada tutan artık sadece ortak bir politik kültür değil, aynı zamanda ortak bir politik ve programatik perspektiftir de. Bunun mantık sonucu olarak bu bütünlük, örgütsel düzeyde de ifadesini bulacaktır. Birlik, sadece devrimci kadrolar düzeyinde değil, sınıfsal düzeyde de gerçekleşecektir: yani sadece devrimci militanların ve öncü işçilerin birliğine değil, kitle örgütlerinin ve sosyal hareketlerin de kelimenin geniş anlamında birliğine tekabül edecektir. Böylelikle de işçi sınıfı, nihayet egemen sınıfların kontrolü dışında bir politik güç olarak toplum yaşamında yerini alabilecektir. Bu durumda siyasal işçi hareketine reformcu mu yoksa devrimci bir perspektifin mi hakim olacağı sorunuysa, bu alternatif içindeki muhtemel ayrımları ifade edecektir.

Kuşkusuz tüm bu olasılık tasvirleri, sadece kaba birer şemayı göstermekte. Her iki genel alternatif içinde de mütalaa edilemeyecek ya da bunların birinden diğerine sancılı ve karmaşık geçişleri ifade edecek biçimler de sözkonusu olabilir. Bütün bu yan ihtimaller, onların türevleri ve açılımları dikkate alındığındaysa, ortaya çıkabilecek zenginlik ve karmaşıklığın boyutları farkedilebilir. O nedenle, yukarıdaki türden bir şema ilk bakışta rahatsız edici olabilir. Ama günümüzde boğuştuğumuz sorunlar açısından, temel yönelişleri, merkezi siyasal görevleri ve hedefleri formüle edebilmek için böylesi şemalar yol gösterici de olabilir.

bölüm II
rekompozisyonun uluslararası boyutu ve yeniden gündeme gelen teorik birlik sorunu

Türk solunun, bir merkezi görevin ne derece bilincinde olunduğunu anlamak için, sol yayın organlarına şöylesi bir göz atmak bile yeterli olabilir. Örneğin THKP-C geleneğinden gelen Mahir Sayın, şunları yazıyor:

"*Sosyalist hareketimizin birlik sorununa doğru bir yaklaşım getirebilmesi, özdeşliğe dayanan ideolojik birlik anlayışından vazgeçmesiyle, onun yerine, aynı doğrultuda davranmayı benimseyebilen farklı görüşlerin meşruiyetine dayalı bir ideolojik birlik kavrayışını geçirmesiyle olanaklı olabilecektir. Bu ancak bir başlangıç noktasıdır. Bu perspektif içerisinde sosyalizmin tüm sorunlarını yeni baştan tartışmamız gerekiyor.*" (*İşçi Dünyası*, 22 Mayıs 1989)

Gelenek yazarlarından Metin Çulhaoğlu ise, "*içinde yaşadığımız koşullarda sosyalizm(in), Türkiye'de ciddi bir teorik reorganizasyon süreci*" yaşaması gerektiğini vurguluyor. (*Siyaset*, Haziran 1989)

Yine başka bir gelenekten gelen Ahmet Kaçmaz, "*bugün yeryüzünde varolan sosyalist uygulamaların geçmişinin ve bugününün didik didik incelenmesi*" gerektiğini söylemekte. (*Görüş*, Eylül 1989)

Bu son derece farklı eğilimlerden gelen marksistlerin teori problematiği üzerine bu derece yak-

laşık değerlendirmeler yapmaları tesadüf olabilir mi? Kuşkusuz bu değerlendirmelerin sahiplerinin belli başlı teorik sorunlarda farklı analizleri olabilir. Belki gelecekte oluşacak yeni mevzilenmelerde her biri farklı yerlerde de olacaklar. Ama şu an için esas olan, hepsinin de, sosyalist hareketin teori alanındaki görevlerinin tesbitinde anlaşmış olmalarıdır. İster *"sosyalizmin tüm sorunlarını yeni baştan tartışmak"*, ister *"sosyalist uygulamaların geçmişini ve bugününü didik didik incelemek"*, isterse *"teorik reorganizasyon"* olarak ifade edilsin, öz hepsinde aynı: sol, teori alanında birliğini yeniden inşa etmek durumundadır. İleriye doğru özlenen sıçramaların yapılabilmesi için, bu görevin mutlaka üstesinden gelinmelidir. İşte böylesine bir temel konuda ortaya çıkmış bulunan oybirliğinin nedenleriyse, bizatihi bu görevin boyutlarının anlaşılması için araştırılmaya değer.

Teori alanındaki yenilenme çabasının saikleri arasında ilk akla gelenler, "bize özgü" olanlar: 1980 yenilgisinin yarattığı muhasebe halet-i ruhiyesi, sol kadroların ulaştığı nisbi olgunlaşma düzeyi, yeni dönemde hareketin objektif ihtiyaçları ile mevcut teorik ve örgütsel çerçevelerin uzlaşmazlığı vb. gibi. Ancak esas faktörün uluslararası alandan kaynaklandığını görmek için, son bir kaç yıldaki gelişmeleri değerlendirmek yeterli olabilir. Böylesi bir gözleme kalkışıldığındaysa çık daha büyük boyutlarda bir fenomenin farkına varılabilir: uluslararası işçi hareketi de bir rekompozisyon, bir yeniden biçimlenme süreci yaşamaktadır. Hareketin teorik mirasının, programatik-stratejik perspektiflerinin, örgütsel geleneklerinin ifade ettiği yaklaşık 70 yıllık bir "statüko" nihayet köklü bir sorgulamaya tabi tutulmanın eşiğindedir.

70 yıllık statüko ve dönüşüm sancıları

Uluslararası işçi hareketi, 20. yüzyılın başlarında, bugünlere kadarki gelişmeleri belirleyecek uzun ve sancılı bir rekompozisyon süreci yaşadı. 4 Ağustos 1914'te İkinci Enternosyonal'in çöküşü bu sürecin başlangıcını belirler. Zimmervald konferansları, Şubat devriminin ardından Bolşevik Partisi içindeki tartışmalar, Ekim Devrimi, Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşu, ilk işçi devletinin yalnızlığı, Rus Komünist Partisi ve bir ölçüde de Üçüncü Enternasyonal'deki iç mücadeleler bu uzun sürecin belli başlı kilometre taşlarıydı. 1920'lerin sonları ya da 1930'ların başlarında, Üçüncü Enternasyonal'in Sovyet devletinin dış politika avadanlığı haline getirilişiyse bu sürecin tamamlanışı olarak nitelenebilir. Bu tarihlerden sonra yaşanan gelişmelerse, bu kritik dönemde şekillenen "statüko"yu daha da muhkem hale getirecektir: Fransa, İspanya ve İtalya'da kitlesel komünist partilerinin doğuşu, savaş sonucu Doğu Avrupa'da Sovyetler benzeri düzenlerin kuruluşu, üçüncü Çin devrimi ve nihayet yeni anti-kolonyalist yükseliş.

1914'ten 1930'ların başlarına kadarki dönemi kapsayan bu büyük dönüşüm, uluslararası işçi sınıfını esas olarak iki dev parçaya böldü. Bir yanda sosyal-demokrat ve işçi partileri ile Sosyalist Enternasyonal, diğer yandaysa komünist partilerinin oluşturduğu Komintern. İşçi hareketinin 20. yüzyılına bu statüko damgasını vuracaktır.

Bugüne dek bu statükoyu, özellikle Komintern cephesinden değiştirmeye çalışan hiç bir girişim başarılı olamadı: Ne Sovyetler Birliği'ndeki Sol Muhalefet ve ne de Dördüncü Enternasyonal. İkinci dünya savaşı sonucunda aynı cephede patlak veren başka iç çatışmalar da durumda bir değişiklik yaratmadı. Yugoslav komünistlerinin Stalin'e başkaldırmaları, "Polonya Ekimi", Macar İhtilali, İtalyan komünist partisinin "bağımsızlığını" ilan etmesi, Çin-Sovyet çatışması, Castrocu-Guaveracı çizgilerin doğuşu, Çekoslovak 68'i ve nihayet Avrupa Komünizmi... Bütün bunlar, mevcut statükoyu belki bir ölçüde sarstı ama varolan mevzilenmede hatırı sayılır bir gedik açamadı. Sonuç olarak Troçki'nin, Tito'nun, Togliatti veya Mao'nun, Berlinguer ya da Carillo'nun gerçekleşeceğine inandıkları bir yeniden biçimlenme, bir rekompozisyon sürecine bir türlü yeterli bir dinamizm kazandırılamadı. Ve 1980'li yıllara aynı statükoyla varıldı.

Bugünse geçmiştekilerden farklı olarak artık bizzat o statükonun makine dairelerinden büyük gürültüler gelmekte. Son bir kaç yıldır Sovyetler Birliği'nde yaşananlar —diğer "sosyalist ülkeler"de olan bitenlerin de katkısıyla— uluslararası düzeyde bir rekompozisyonun işaretlerini vermekte. Üstelik uluslararası işçi hareketinin büyük sarsıntılar yaşayan bölüğü, resmi adıyla "uluslararası komünist hareket" ve onun çevresindeki —hiç küçümsenmemesi gereken— devasa nebülözdür. Yani orta vadede büyük dönüşümler yaşama ihtimali olanlar, Marksizme, sınıf mücadelesine, sosyal devrime, 1917 Ekimine referansları — büyük ölçüde lafzi düzeyde de olsa— hala devam eden yapılanmalardır. O nedenle de bu sarsıntının dünya devrimi açısından dev bir anlamı mevcuttur.

teori sorununda uluslararası düzeyde muhasebe çabası

Glasnost ve *Perestroyka* politikaları uluslararası planda mevcut dengelerin yeniden şekillenmesi sürecini başlatarak Sovyetler Birliği'nin politik ve ekonomik yaşamındaki sınırlı düzenlemelerden öte de bir anlam ifade ettiklerini çoktan kanıtladılar. Ancak asıl önemli olan, bu politikaların gerçekte sözkonusu statükonun iflasını ilan edişi ve yeni yöne-

lişler sorununu gündeme getirişidir. Bu nokta, bizzat o statükonun başında bulunanlar tarafından bile açıkça ifade edilmekte. Örneğin Vadim Medvedev gibi Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en üst düzeyde bir "ideoloji" sorumlusu bile, dünya komünist hareketinin gündeminde, *"artık nereye gidildiği sorusu"*'nun bulunduğunu yüksek sesle söyleyebilmektedir. Bu demektir ki, 1920'lerden beri dünya ölçüsündeki belli başlı dönüşümlere ve yönelişlere rehberlik ettiğini iddia eden —bir ölçüde de öyle olan— bir parti, bugün muazzam birn programatik konfüzyon içinde olduğunu itiraftan çekinmemekte.

Böylesi bir "şok", herşeyden önce 70 yılın o donmuş teorik mirasını şiddetle sarsmaktadır. Ve bu sayede, yarım yüzyılı aşkın bir süredir tartışmasız kabul edilen nice "doğru çizgi"lerin, "tutarlı seçenek"lerin ya da "parlak zafer" lerin sadece birer illüzyondan ibaret olduğu, herşeyden önce Moskova ve Leningrad'dan ilan edilmekte. Bütün bu "inkârlar"da elbet keyfi hiçbir yan yok. Çünkü "resmi tarih"lerin, parti kararlarının hatta yasaların tüm yüceltmelerine rağmen, bütün o "zafer"ler bir büyük zaafı hep taşıyageldiler. Ne denli görkemli olurlarsa olsunlar, onları gerçekten tarihselleştirecek, kalıcı kılacak bir özellikten hep yoksundular. Marx, daha ilk proleter devrimlerinin akabinde, sanki daha sonraki aldatıcı zaferler için bir uyarıda bulunurcasına, işçi sınıfının zaferlerinde bulunması gereken bu esas güçlü yanı şöyle formüle ediyordu:

"Proleter devrimleriyse, kendi kendilerini eleştiriyle ve kendi yürüyüşlerini tekrar tekrar kesintiye uğratışlarla meşguldürler. Göreve yeniden başlamak üzere, daha önce başarılmış gibi görünene tekrar geri dönerler: amansız bir mükemmeliyetçilikle, ilk girişimlerinin yetersiz, zayıf, acıklı veçheleriyle alay ederler; hasımlarını sanki sadece, topraktan yeniden güç almaları ve her seferkinden daha muazzam bir güçle karşılarına dikilmelerini sağlamak için yere sererler; kendi hedeflerinin ölçülmez uçsuz bucaksızlığı karşısında yeniden ve yeniden gerilerler, ta ki artık yeni bir geri çekiliş imkânsızlaşana ve koşullar *'Hic Rhodus, hic salta'* diye haykırana kadar."

Oysa 20. yüzyılda uluslararası işçi hareketi adına kazanıldığı iddia edilen nice teorik, örgütsel, askerî ya da diplomatik "zafer"de bu güçlü yan mevcut değildir. Bu zaferlerin hepsi de, belki ilk bakışta gözkamaştırıcıdırlar: Ölüm döşeğindeki Lenin'e karşı zafer, Sol Muhalefet'e karşı zafer, Komintern partilerinin bolşevikleştirilmesi zaferleri, tarımın kollektifleştirilmesi ve sanayileşme zaferi, Sovyetler Birliği'nde "milli meselenin çözülüşü" zaferi, Stakhanovizmin zaferi, eski-bolşeviklere karşı katliam-zaferleri, Anglo-Amerikan emperyalistlerine karşı Nazilerle diplomasi zaferi, Halk Demokrasilerini doğuran askeri ve diplomatik zaferler, "Tito revizyonizmi"ne karşı zafer, Macaristan-Çekoslovakya direnişlerini bastıran zafer, Maoizmle "ideolojik mücadele" ya da Castroculuğu yola getirme zaferi, "Afgan devrimine yardım" zaferi, Batı Avrupa'da emperyalist nükleer silahlara karşı zafer ve ilh...

Modern çağın ilk büyük devrimcilerinden biri olan Robespierre, "zaferleri gözetim altında tutmak gerekir" derken, herhalde onları kalıcı kılmanın, tarihsel ilerlemenin gerçek birer basamağı haline getirmenin sırrını da çözme çabasındaydı. Oysa yukarıda zikredilen ve daha niceleri de mevcut olan zaferler için "gözetim altı" ne kelime, en ufak bir eleştiri, en mütevazi bir muhasebe çabası bile onyıllarca "davaya ihanet" sayıldı. Böylece, Marx'ın proleter devrimlerinin en güçlü yanı olarak işaret ettiği karakteristik, en tehlikeli bir zaaf olarak kabul ediliyordu. Sonuçta, bu zaferlerin kimileri, üzerlerinde konuşulması bile yasaklanarak unutulmaya terkedildi; kimileriyse, basma-kalıp yargılarla sadece göklere çıkarıldılar.

Şimdiyse, en gerilerde kalmış, en unutturulmuş olanları da dahil olmak üzere bütün o zaferler, yeniden yargılanmak, yeniden eleştiriye tabi tutulmak istiyorlar. Daha doğrusu, hiçbir "yüksek merci"nin, hiçbir "otorite"nin kararı ya da onayı olmaksızın özgürce —ya da kimileri için "anarşikçe" veya "sorumsuzca"— gündeme geliyorlar. Elbet tüm o birikmişliğin, gecikmişliğin, yalanlar ve abartmalar silsilesinin ödeteceği bir fiyat mevcut. Ne var ki, gerçeğin devrimci olduğuna inandığı sürece, bu yeniden hesap görmeden ve bunun getireceği teorik yenilenmeden kazançlı çıkacak olan sadece uluslararası işçi hareketidir.

aşağıdan "perestroyka"

Son olarak belirtmek gerekir ki, uluslararası işçi hareketinin köhnemiş statükosu sadece ideolojik ve teorik düzeyde sarsılmıyor. Kitlesel düzeyde de yepyeni muhalefet odakları ortaya çıkıyor. Polonya işçi hareketi ve Çin'deki kitlesel direnişlerin yanısıra, Sovyetler Birliği'nde son birkaç yıldır milli baskıya karşı tepkilerin tekelinde tuttuğu muhalefete, yakın zamanlarda Sovyet işçileri de katıldılar. Yüzbinlerce Sovyet maden işçisinin eyleminde tarihsel olan, sadece grevin kendisi değildi. Eylemin algılanışının da tarihsel bir önemi vardı. SBKP politbüro üyesi Slyunkov, Sibirya'nın Kuzbas kentinde görüşmelerde bulunduğu grev komitesi üyelerini, "işçi sınıfının saygın temsilcileri" olarak tanımlamaktaydı. En muhafazakar bürokrat çevreleri bile, klasikleşmiş "sosyalizmin düşmanları" ya da "sabotajcılar" türünden ifadeleri kullanma cesaretini bulamadılar. 1962 yılında, Novotçerkask kentinde patlak veren bir diğer büyük grevi bastırmak üzere yürütülen askeri harekatı ve katliamı bu olayda tekrarlamaksa akıllara bile gelmedi.

Bu yeni atmosferin diğer ülkelerdeki işçi hare-

ketleri ve devrimci hareketler üzerinde yolaçacağı değişimlerin boyutları tahmin edilebilir. Oysa yakın zamanlara dek, sosyalist ülkelerde muhalefet hareketlerine karşı uygulanan şiddete, uluslararası planda küçümsenmez bir destek mevcuttu. Bu destek, gerçek bir enternasyonalizmin yeniden tesisi için mücadelede muazzam bir handikap anlamına geliyordu. Bu destek Sol Muhalefet'in tasfiyesinden Moskova duruşmalarına, Macaristan, Çekoslovakya işgallerinden Çin demokrasi hareketinin bastırılmasına kadar her olayda tekrar tekrar kanıtlandı. Nisbeten buzların çözüldüğü, "uluslararası komünist hareket"te tek merkezliliğin iyice zayıfladığı bir döneme tekabül eden 1980-81 Polonya işçi hareketi bile, temelde farklı bir tepki görmedi. SBKP'ye sadık komünist partilerin yanısıra, takibeden yıllarda efsanevi mücadeleler verecek olan İngiliz maden işçilerinin ya da Şili bakır işçilerinin liderleri veya Nikaragua'nın devrimci önderleri bile, Polonya işçi hareketine soğukluklarını, hatta antipatilerini gizlemediler.

İktidardaki bürokrasiye verilen bu destekler, 1920'lerin sonlarından beri bir muhafazakarlık, hatta kritik dönemlerde gericilik kaynağı olmuş bir statükonun devrimci amaçlarla değişiminin önünde dev engeller anlamına gelmekteydi. Ne var ki son dönemde benzer muhalefet hareketleri, artık uluslararası işçi hareketinde bambaşka yankılar uyandırabilmekte. Pekin Tien An Men gösterilerinden Sibirya maden işçilerinin grevine, oradan Sovyet kongresinde "muhalefet grubu"nun kuruluşuna kadar nice gelişme, uluslararası işçi hareketinde geçmiştekilerle kıyaslanmayacak bir sempati ile karşılanabilmekte.

bürokrasinin iflası ve işçi sınıfına yeni görevler

Ancak, tüm bu gelişmelerde hesaba katılması gereken bir diğer nokta daha var. Bugün Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin içine girdikleri —daha doğrusu bürokrasilerin artık gizleyemedikleri— ideolojik, politik ve ekonomik çıkmazlar, hatta iflaslar, yarattıkları hayal kırıklıklarıyla antikapitalist hareketler için büyük bir ideolojik handikap anlamına da gelmekte. Çünkü her ne kadar işçi sınıfının değil, onun içinden bir azınlık zümrenin (bürokrasinin) damgasını taşırsa taşısın, yaşanan bütün bu "sosyalizm" deneyleri, dünyanın dört bir yanında yüzmilyonlarca işçi ve emekçi için, dünyayı değiştirme kararlılığını besleyen birer örnek, birer umut ışığı olageldiler. O insanların duygularını, hiçbir derinliği olmayan birer sıradan illüzyon olarak nitelemek büyük haksızlık olur.

Özellikle Ekim devrimi ve Sovyet devletinin kuruluşu ile başlayan yeni süreçte, üretim araçlarının özel mülkiyetine indirilen tarihsel darbe, pazar kanunlarına karşı merkezi planlama girişimleri ve çalışanların devletini kurma çabaları, teorik buluşlardan öte, kitlelerin gözünde dev birer pratik adım anlamına da gelmekteydi. Baskısız ve sömürüsüz bir dünyanın inşasına yönelik bir toplumsal proje, modern tarihte ilk kez bu deneylerle insanlığın hafızasına kazınıyordu. Bir bakıma bu devasa girişimlerin tarihselliğinin kitlelerce —sezgiyle de olsa— kavranmasıyladır ki, daha sonraki tüm rota değişiklerine, yozlaşma ve çürümelere rağmen bu deneyler bir ve aynı olumlu mirasın elemanları olarak kabul edilegeldiler. Bu kabulün olumlu ve olumsuz yanları hakkında bir analizin yeri elbet burası değil. Ancak problemin şu veçhesi konumuzla ilgili. Bugün, örneğin on yıllardır "sosyalist" olarak kabul edilmiş bir ülkenin önderi, Macaristan parlamento başkanı Matyas Szuros, Macaristan'da ne bugün ne de dün sosyalizmin mevcut olmadığını itiraf edebilmekte. Bu itiraflar, iktidardaki bürokratlar için sadece reel politiker birer davranış olarak yeni pragmatik yönelişlerin hazırlayıcısıdır. Ama aynı itiraflar, bu ve benzeri deneylere umut bağlamış milyonlarca emekçi için büyük hayal kırıklıkları anlamına da gelmektedir. Bu ise, uluslararası devrimci güçlere, böylesi dev moral kayıpları telafi etmek için büyük görev ve sorumluluklar yüklemekte.

Beri yanda uluslararası planda bir sürecin bitişi, rekompozisyon koşullarının doğuşu basit bir parantez kapanması olarak tanımlanabilir mi? Bu soruya olumlu bir cevap vermek mümkün değil gibi. Tersine, "nihayet stalinizmin karanlığı sona erdi; devrimci marksizm yüzyılın birinci yarısındaki ürünlerinin belirlemesiyle yeniden üste çıkacak" diye umutlanmak, büyük bir saflık anlamına gelebilir. Geçmişten gelen devrimci birikimin, basitçe günün ve geleceğin sorunlarına hazır cevaplar sunduğunu sanmak, sadece hayalciliktir. Bir Fransız marksistinin deyimiyle "Pandora Kutusu" açılmaktadır ve bir çok şey yeniden tanımlanmayı beklemektedir.

uluslararası teorik muhasebenin Türkiye'ye yansıması

Bütün bu "kıyamet alametleri"nin ifade etiği altüstlüğü, uluslararası planda bir rekompozisyonun hazırlayıcısı saymamak için oldukça kötümser bir devrimci olmak gerek. Bu yeni sürecin kendisini duyurmaya başlayan ilk sancıları, uluslararası işçi hareketinin önüne herşeyden önce teori sorununu getirmekte. İşçi sınıfının bir kanadının uluslararası düzeyde birliğine temel teşkil eden tüm bir programatik perspektif, stratejik-taktik gelenekler, örgüt anlayışları ve bunlarla doğrudan ilişkili özgün bir historiografi, şimdiden sorgulanmaya başlamıştır bile.

Hangi ülkenin sol hareketi böyle bir gelişmeden etkilenmezlik edebilir? Diğer birçokları gibi Türkiye'nin sol kadrolarının da, bu büyük altüstlüğe kayıtsız kalmaya ne hakkı ne de olanağı vardır. Kayıtsız kalmaya hakkı yoktur; çünkü daha öncesi

bir yana, son 20-25 yıllık bütün teorik haznesi esas olarak uluslararası birikimce beslenmiştir. Şimdi o birikimin, bizzat esas kaynaklarında tartışma konusu oluşunu yok saymanın hiçbir teorik ve politik gerekçesi olamaz. Beri yanda Türkiye solunun, bu altüstlüğe kayıtsız kalmaya olanağı da yoktur. Çünkü kısa bir sürede görülmüştür ki, tüm bu gelişmeleri Türkiye sol ortamına taşıyacak sayısız kanallar mevcuttur. Daha da ötesi, Türkiye'deki sosyalist kadroların entellektüel düzeyi, duyarlıkları, şimdiden bu gelişmelerle önemli bir rezonansı sağlayacak derecede ileri olduklarını göstermiştir. Dolayısıyla, Tamil'li, Filipin'li veya Peru'lu kimi devrimci kadroların gösterebilecekleri etkilenmezliği Türkiye'nin sosyalist kadrolarından beklemek mümkün değildir.

Böylelikle, Türk solunun kendi bağımsız rekompozisyon sürecinin gündeme getirdiği teori sorunu, uluslararası gelişmelerle çok daha geniş boyutlar kazanmıştır. Diğer bir deyişle, sol kadroların başlamış olan teori tartışmasının esas maddeleri, artık "dışarı"dan belirlenmektedir. Hoşa gitsin ya da gitmesin, gerçeklik budur. Ve sosyalist kadroları, bu zarureti anlayıp değerlendirme sınavı beklemekte. Şüphesiz, sözkonusu teorik tartışma, solun teorik birliğini hedeflediği müddetçe, teorik sorunların "dışarı"dan gelip gündemimizde yeralış sürecinde bir tür kırılma ya da uyarlama mutlaka olacaktır. Olmaktadır da zaten. Kendi özgül tarihi, problematikleri, politik kültürü, gündem önceliklerinde ona bir seçim marjı sağlamaktadır. Ayrıca, teori tartışmalarında, uluslararası teorinin her bir ülkenin kendi diline çevrilmesi anlamında, özgün tartışma konularımız da olmak zorundadır. Ama bu türden tüm çabalar, uluslararası tartışmalarla bağlantılar kavrandığı ölçüde zengin ve geliştirici bir birikim anlamına gelecektir.

bölüm III
yeniden türkiye sosyalistlerinin birliğine doğru

Buraya kadar solun rekompozisyon sürecinin bir genel tasvirini yaptık. Aşağıdaysa, böylesi bir rekompozisyon dinamiğini gören ya da bunu sezinleyen eğilim, çevre ya da kişilerle bir tartışma, bir dialog çabasına girişiyoruz. Doğal olarak bu noktada daha çok, şu ana kadar değinmediğimiz olumsuzluklar, zorluklar, sorunlar da gündeme gelecek.

Söze, sosyalistlerin 1980 sonrasında en çok tartıştığı, solun birliği ve örgüt konusuyla başlamakta yarar var. Bu konuya verilen öncelik elbet sebepsiz değil. Herşeyden önce sol ortamın 1980'li yıllarda örgütsel alanda yaşadığı büyük çözümsüzlükler, bu soruna adeta insiyaki bir yönelişi getirdi ve onu gündemin en yakıcı maddelerinden biri yaptı. Bu alanda son bir kaç yıldır ardı ardına yapılan çağrılar, girişimler, soruna verilen önemin pek geçici olmadığını göstermekte. Kuşkusuz Türk solu gibi bölük pörçük bir hareketi birleştirmek için, yalnızca biçimler önermek veya şu ya da bu önderliğin müdahelesinden sihirli çözümler beklemek doğal ki gerçekçi değil. Bu anlamda pek çok kadro, birliğin teorik-programatik temellerinin öneminin ve önceliğinin farkında. Ancak politikada da, şeylerin teorik ya da mantıksal diyebileceğimiz öncelikleri, pratikte her zaman mekanik bir yansıma bulmuyor. Bunun bir ifadesi olarak pek çok devrimci, örgütlenme üzerine somut tekliflerde bulunmak için, teori ve program sorunlarında belli bir mesafe katedilmesini beklemiyor. Tersine ilk aşamalardan itibaren, solun politik ve örgütsel birliğine, daha doğrusu parti sorununa ilişkin olarak pratik önerilerde bulunuyorlar. İşte böylesi pratik süreçlerde ortaya çıkan kimi yaklaşımlar, yapılan kimi değerlendirmeler, bazan teorik ve programatik tartışmanın yolunu açabildiği gibi bazan da onun önünü tıkayan bir işlev görebiliyor. O nedenle, bu temel tartışmada ilerleyebilmek için örgütsel düzeyde kimi anlaşmazlıkların çözümü gerekebiliyor.

Örgüt sorunu üzerine kimi pratik yönelişlerde ortaya çıkan anlaşmazlık noktalarına baktığımızda, yarattıkları konfüzyon nedeniyle, acilen tartışılmasına gerek duyulan yaklaşımları üç kategoride toplayabiliriz. Birinci kategoride, solun bir "aşama" anlamında, sadece sınırlı bazı siyasal görevleri yerine getirecek bir "geçici parti"ye ihtiyaç olduğunu savunan görüşler yeralmakta. İkinci kategorideyse, sosyalistlerin birliğini sağlayacak bir sayasal partinin mevcut yasalar karşısındaki konumu üzerine yapılan spekülasyonlar toplanabilir. Nihayet üçüncü kategoride, solun birliğine katkıda bulunabilecek kadroların "seçim"i ile ilgili kriterler bulunuyor.

parti mi yoksa "geçici parti" mi?

Önümüzdeki dönemde sosyalistlerin siyasal birliğini sağlayacak bir partinin "geçici" olması ya da bunun, esas tarihsel rolü üstlenecek bir parti olarak algılanmaması gerektiği gibi yargılar oldukça farklı sol eğilimlerce ileri sürülmekte. Örneğin *Gelenek* yazarları, kurulacak olan bir partinin "partileşme sürecinde önemli bir uğrak (...) ama yalnızca bir uğrak" olarak görülmesi gerektiğini söylemekteler (*Gelenek*, sayı 18, s.45). Yine aynı dergi, bu partiyi, "devrim yapacak nihaî bileşim olarak" peşinen değerlendirmemek ve "ondan böylesi bir yapının ideal ölçülerini beklememek" gerektiği yolunda uyarılarda bulunmakta (sayı 25, s.22). Bir *Emek* yazarı ise, büyük bir hevesle kurulmasını savunduğu legal bir sol partinin, proleterya partisi olarak nitelenemeyeceğini —çünkü bu "ideal parti"nin zaten mevcut olduğunu— söylemektedir (*Emek*, sayı 4, s. 45-50). Bu siyasal eğilimlere, derhal bir örgütsel adımın atılması gerektiğine inanan, o nedenle de

"geçici"liği, bir çeşit "asgari müşterek" olarak sunmaya çalışan çok sayıda birey de ilâve edilebilir.

"Geçici parti" yaklaşımı herşeyden önce, içinde yaşadığımız dönemin özgül karakterini kavrayamamaktan kaynaklanıyor. Bu yaklaşımın sahipleri, bu türden ideolojik-politik fermantasyon dönemlerinin, kalıcı adımlar atmaya elverişli bir potansiyel taşıdığını görmemekteler. Onlara göre yaşamakta olduğumuz dönem, tedrici birlik süreci içinde bir diğer aşamadır. Ve asgari ölçülerde anlaşarak "geçici bir yapı" oluşturan Türk solu, böylelikle bu aşamaya hakkını vermiş olacaktır. Tüm iyi niyetler bir yana bu yaklaşım, teorik perspektifi olmayan bir "pratik" ihtiyacı ile "ideal parti" fetişini eklektik bir tarzda birleştirmektedir. Bu sayede, hem "acil ihtiyaca" bir sözde cevap verilmekte hem de hala yaşayan kimi fetişlere ilişkin görevler yerine getirilmekte.

"Geçici parti" anlayışı, soruna hareketin genel yönelişleri ve çıkarları açısından değil, dar grup çıkarları açısından bakışın ilginç bir örneğini de vermektedir. Şöyle ki, ortada siyasi parti gibi yüksek düzeyli bir organizmayı gerçekleştirmek, diğer bir deyişle, dev boyutlarda bir teorik ve politik taahhütlere girme görevi durmakta. Bu çapta bir görev, şu ya da bu küçük grubun, çevrenin veya sekt'in hareket planı ile bağdaştırılmaya kalkışılınca, doğal olarak, aslında tarihsel önemi olabilecek bir girişime baştan konjonktürel sınırlamalar getirme ihtiyacı kendisini dayatmakta. Sonuçtaysa, "geçici parti", "proletaryanın siyasal örgütü olmayan ilerici parti" vs. gibi garip nitelemelerle, zaten yeteri kadar çetrefil olan bir soruna yeni konfüzyon elemanları katılmaktadır.

Son olarak "geçici parti" türünden formülasyonlar, net politik temelleri olan bir pedagojik sorunu da yok saymaktadır. Bugün Türkiye'de işçi sınıfının, diğer çalışan kitlelerin, devrimci aydınların, dünyayı değiştirebilmek için bir örgütsel manivelaya ihtiyaçları var. Böylesi bir manivelanın inşası teorik ve pratik planda büyük görevleri gündeme getirmekte. Bu çapta görevlerse, ancak heves ve kararlılıkları besleyecek ve devasa enerjileri harekete geçirecek bir atmosfer yaratılarak yerine getirilebilir. Bu boyutlarda bir moral seferberliğin, varılmak istenen hedefin tarihsel ve politik anlamı ile ilişkisi ise yeterince açıktır. O nedenle içinde bulunduğumuz şartlarda, öncü işçilerin ve devrimci kadroların, devrime önderlik kapasitesinden yoksun bir sözde parti uğruna ya da sağda solda mevcut illegal yapılanmalara legal olanaklar sağlamak için seferber olabileceklerini sanmak, epey safdilliği gerektirmekte.

Üstelik yakın tarihimizden bir diğer deney, devrimci kadroları bu noktada herhalde yeterince bilinçlendirmiştir. 1960'lı yıllarda, solun birleşik bir partisi olarak TİP mevcuttu. O dönemde, bu partinin işçi sınıfı hareketinin bir örgütsel ifadesi haline getirilmesi için, objektif koşullar da hazırdı denilebilir. Ancak —önderliğin hata ve yetersizlikleri bir yana— parti içinde ve dışında beliren marksist muhalefet, ortaya attığı bir afakî "öz-örgüt" problematiği ile, bu tarihsel olanağın çarçur edilmesine hayli katkıda bulundu. O zamanlarda da nice devrimci, TİP'e, proletaryanın öz örgütü olamayacak, ama belki "geçici" bir takım işlevler görebilecek bir örgüt olarak bakmaktaydılar. Ama işçi hareketinin genel yönelişleri ve ihtiyaçları ile ilgisi olmayan bu garip tahlillerle yola çıkan kadrolar, sonunda TİP ile, "geçici" ya da "kalıcı" olarak neler yapabileceklerini formüle edemediler ve bu sınavdan tam bir başarısızlıkla çıktılar.

Bu deneyin 20 - 25 yıl sonrasında öyle görünüyor ki —ya da en azından umulur ki— soldaki kadrolar, süreklisi sonra gelecek bir "geçici parti"yi, illegali biryerlerde duran legal partiyi ya da çelik çekirdeği şimdilik kendini göstermeyen gevşek bir partiyi hayal etmiyorlar. Yine umulur ki bunca deneyin ardından aynı kadrolar, böylesi girişimlerin birleştirmekten çok dağıtıcı, ilerletmekten çok geriletici olduğunu en azından siyasal içgüdüleriyle sezebilecek olgunluktadırlar. Dolayısıyla onları böylesine geri görevlere çağırmak, oportünist bir politika için bile yeterince gerçekçi gözükmemekte.

Bu konuda son olarak eklemek gerekir ki, bir siyasal girişimin gizlediği potansiyel, esas olarak onun pratiğinde ortaya çıkacaktır. Nice tantanalı girişimler vardır ki, bir süre sonra kendi aktörleri tarafından bile hatırlanmaz olmuştur. Ya da öylesine mütevazi girişimler olabilir ki, bizzat önderlerinin bile tahayyül etmedikleri dev tarihsel roller oynayabilirler. O nedenle konumuz, bir öngörü ya da kehanet konusu değil. Amacımız sadece şu tehlikeye dikkat çekmek: Bir ülkenin, on yıllardır bölük pörçük yaşamış solunu birleştirme iddiasında olan bir girişime baştan konulacak böylesi subjektif sınırlamalar, onu tüm gelişme dinamiğinden yoksun bırakacaktır. Elbet gelecekte, bu garip parti analizcilerinin keyiflerine uygun partiler de ortaya çıkabilir. Ama bunlar hiçbir şekilde, işçi hareketinin, onun bütünsel hedeflerini kucaklayan bir siyasal ifadesi olmayacaklardır.

parti mi yoksa "legal parti" mi?

Sosyalistlerin birliği konusundaki konfüzyonu daha da şiddetlendirici bir diğer yaklaşım da, "legal parti" üzerine yapılan vurgulamalarda ortaya çıkmakta. Burada da yine —en azından bazı durumlarda— teori ve program konularında henüz bir mesafe kaydedilmeden getirilen bir diğer biçimsel sınırlama ile karşı karşıyayız. Ayrıca görülüyor ki bu yaklaşım, oldukça geniş sol çevrelerin teorik ve örgütsel problematikleri içine dahil olmuştur. Ancak bu dahil edişte saikler ve gerekçeler her eğilim

için aynı değil. Sözkonusu çevreleri bu açıdan iki kategoriye ayırmak mümkün.

Birinci kategoride, TBKP gibi, örgütsel taktik yönelişleriyle programatik perspektifleri arasında tutarlı bir bağlantı olanlar var. Bunlar için partinin hukuki durumu (diğer bir ifadeyle TC kanunları karşısındaki konumu) her durumda merkezi bir siyasal sorun anlamına gelmektedir. Legalitenin garantisi, partinin kelimenin gerçek anlamında varlığı için temel bir koşul olmaktadır. Hatta denilebilir ki bu eğilim için legalite, her durumda merkezi bir siyasi sorundan öte, bir tarihsel sorun olarak belirmektedir. Bu nedenle Türk solunun tarihi, Mustafa Suphi döneminden beri, bir "legale çıkma mücadelesi" olarak özetlenmektedir. (Bu ilginç marksist politika yorumcuları, örneğin Ekim devriminin, bolşevik partisinin legalde kalma planlarının yaşama geçirilmesi olduğunu henüz söylemediler. Ancak söylerlerse, pek şaşırtıcı bir yorum yapmış olmazlar.)

Teorik-programatik perspektif ile uygunluğu kabul edilse bile bu yaklaşım, pek çok militanın gözünde şöylesi bir çelişkiyi gizleyememekte. Bir yanda partiye tarihsel bir rol atfedilmekte, beri yandaysa, onun politik, teorik hatta felsefi düzeyde yargılanacak değeri, "legalite" gibi dar bir hukuk kavramına sığdırılarak düşünülmektedir. Bu çelişkiden çıkış ise partiyi, açık olarak devrim değil, düzen partisi olarak ilan etmekten geçmektedir. Zaten görülen odur ki, bu doğrultuda bugüne dek hatırı sayılır bir mesafe katedilmiştir.

"Legal parti" üzerine diğer tip vurgulamalarda ise, metodolojik düzeyde bir yanılgıdan bahsetmek daha doğru olabilir. Bunları da iki kategoriye ayırmak mümkün. Birinciler, "legal" sıfatını, solun birliğinin ya da parti sorununun kopmaz bir nitelemesi olarak kullanmaktalar. Bunlar için partinin "legal olmayanı" ya mevcuttur ya da birgün biryerlerde inşa edilecektir. İkincilerse, Türkiye'nin bugünkü koşullarının, bir devrimci siyasal partinin legal planda mevcudiyetine olanak vermediğini söyleyenlerdir. Metodolojik yanılgı özellikle bu tarz vurgulamada son derece belirgindir. Bu yaklaşımın veciz bir örneğini geçenlerde *İşçi Dünyası*'ndan Saim Koç vermiş bulunmakta. Buna göre, 141-142'nin varlığında yasal parti tartışmaları anlamlı değildir. Çünkü mevcut yasalar, bu sosyalistin düşündüğü bir devrimci programın inşasına olanak vermemektedir (*Sosyalist Birlik*, sayı 4, s. 13).

Bu iddia, MDD'ci örgüt anlayışının bir diğer veçhesinin bugün hala ne denli güçlü bir şekilde yaşadığını göstermekte. 20 yıl önce de, 141-142'nin varlığı koşullarında, proletarya partisinin kurulamayacağına iman getirmekteydik. 20 yıl sonra, siyasal örgüt konusunda yine hukuki çerçevenin yetersizliği türküsünü çağırmaksa sadece affedilmez bir politik çocukluk olabilir. Diğer yanda bu veciz formülasyon, bizzat program konusunda bir büyük kafa karışıklığını da ele vermekte. Daha açık konuşmak gerekirse, mevcut yasaların bir devrimci programın ifadesine olanak vermediğini söyleyenlerin aslında programatik sorunlara ilişkin derli toplu fikirleri yoktur. Bu durumda böylesi argümanlar, sadece işleri yokuşa sürme gerekçesi olarak kullanılmakta.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de, devrimci düşüncelerin savunulmasına olanak sağlayan, sadece mevcut hukuki statü değildir. Bu ülkede siyasal faaliyetlere ilişkin yasalar, 1920'lerin sonlarından beri hemen hemen aynıdır. Ancak bu yaklaşık 60 yıllık dönem içinde, devrimciler için propoganda, eğitim ve örgütlenme alanlarındaki olanakları belirleyen bu kadim hukuki çerçeve değil, siyasal ve sosyal alandaki güç ilişkileri ve ideolojik mücadelelerin ifade ettiği atmosferdir. Dolayısıyla bir devrimci programın yasal planda ifade edilip edilemeyeceğine ilişkin ölçütler, bu düzeylerde aranmalıdır. Bu açıdan 1960 sonrası için şöylesi bir ölçüt bile formüle edilebilir: Türkiye'de, işçi sınıfının grev mücadelelerine girdiği her dönemde, bir devrimci programın açıkça ifade edilmesinin koşulları da mevcuttur.

O nedenle bugün, devrimci programın mevcut yasalar çerçevesine sığıp sığmayacağı sorularından çok, nasıl bir program oluşturacağımız sorusu üzerinde yoğunlaşmalıyız. Şu anda büyük ölçüde içeriksiz formüllerden ileri gitmeyen legal-illegal parti ayırımlarından çok, hangi örgüt ilkelerini, hangi örgüt anlayışlarını savunduğumuzu formüle etmemiz gerek. Özetçesi, işçi sınıfının öncü kesimini kazanmak için, burjuvazinin saldırılarına direnmeye ve ona saldırmaya olanak veren siyasal, sosyal ve ideolojik mevzileri yaratmak için, "legal-illegal parti" türünden skolastik almaşıklar, sağlam bir başlangıç noktası olarak gözükmemekte.

reformculuk - devrimcilik ayırımı: ne anlamda olgun?

Solun birliği üzerine tartışmalarda öne çıkan bir diğer "çetrefil" sorun da, bu birliğe yapı taşı olacak kadroların belirlenmesinde uygulanacak kriterlerden kaynaklanmakta. Bugüne kadar birlik sürecine kimlerin katılıp kimlerin katılmayacağı üzerine getirilen subjektif ve keyfi sınırlamalar, küçümsenmeyecek bir kargaşaya yolaçtılar. O kerte ki, bu konudaki tartışmalar, bir zamanların "eylem birliği" toplantılarında, ortak bildirilere atılacak imzalar konusunda ortaya çıkan traji-komik anlaşmazlıkları hatırlatmakta. Oysa hareketin bütünlüğüne özgü süreçlere katılacak kadrolarla ilgili bu tarz sınırlamalar, ancak objektif politik ve teorik gerekçelendirmeler üzerine inşa edilebilir.

İşte özellikle son aylarda nisbeten geniş bir çevrenin söyleminde, bir bakıma böylesi temellere oturtulmaya çalışılan bir kriter yer almakta. Buna göre solun birliği, nicedir belirmiş bulunan bir

reformculuk-devrimcilik kamplaşması temelinde oluşmak durumundadır. Böylelikle zannedilmektedir ki, nihayet objektif bir politik kriter gündeme getirilmiştir. Gerçekten de ilk bakışta 1960 ya da 70'li yılların birçok sol örgüt ve hareketini böylesi bir kritere göre yargılamak mümkün gibi gözükmemekte. Ancak bu işe kalkışıldığında görülür ki, solun olağanüstü parçalılığı ve gelenek zayıflığı nedeniyle böylesi yargılamalar, bu örgüt ve hareketlerin sadece belli dönemlerdeki bir tür politik fotoğraflarını verebilir. Bunlarla ise, tüm bir 1960'lar ve 70'ler dönemindeki devrimci-reformcu ayırımının gittikçe netleşen bir grafiğini çıkartmak mümkün değildir.

Örneğin, 1961-62'nin YÖN'ü, 1962-65'in TİP'i, MDD hareketi, Dev-Genç ve gerillacılarımız böylesi netleşen bir grafiği çizmeye olanak verebilir mi? Bunların üzerine 1970'lerdeki örgüt ve hareketleri, 80'lerdeki evrimleri ile birlikte ele aldığımızda, solun bu temelde nihaî bir kamplaşmasını çıkarmak iyice güçleşebilir. Hele içinde bulunduğumuz yıllarda, uluslararası gelişmelerin etkisi ile solda, tıpkı çöllerdeki kum fırtınalarının gerçekleştirdiği türden, yepyeni tepeler, engebeler, yepyeni bir coğrafya oluşturacak bir dinamizm mevcuttur. Özellikle teorik düzeydeki tartışmaların belirleyici olduğu bir dönemde bu dinamizmi, biçimsel olmaktan çıkamayacak bir "reformculuk-devrimcilik" ayırımına sığdırmak, büyük basiretsizlik olacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, reformculuk-devrimcilik ayırımı en olgun şekli ile kendisini, teorik daha doğrusu programatik ayrılıklarda gösterir. Bu ilkeyi yeterince ciddiye almayış, mücadele araç ve biçimlerindeki farklılığı bu ayırım için yeterli bulan anlayışları kışkırtmıştır. Oysa bizzat "devrimcilik" kavramının içeriğini yeniden ve yeniden düşünmemiz gerek. Bu kavramı, bugüne dek çok sık yapıldığı üzere salt iktidarın alınması problematiği çerçevesinde yargılamak büyük bir politik yanılgı anlamına gelecektir. Elbet her devrimin temel meselesi iktidar meselesidir. Ama "devrimcilik", iktidarın ele geçirilmesi problemi tarafından olduğu kadar, iktidarın elde tutuluş yordamı, icrası problemi tarafından da belirlenmelidir. İktidar sorununu bu bütünlük içinde ele aldığımızda, bugünün nice keskin devrimcilerinin, bir noktadan sonra reformcu bile olamayan muhafazakarlar haline gelebilecekleri son 70 yılın deneyleriyle ortadadır. Bu açıdan iktidarın ele geçiriliş biçimleri, bununla ilgili olarak kullanılan araçlar, tutulacak yollar vs.'yi reformculuk-devrimcilik ayırımının tek kıstası saymak bu konuda büyük yanılgılara yol açacaktır.

Ancak elbet bütün mülahazalar, mücadele araç ve metotlarının yüzde yüz nötr olduğu anlamına gelmemeli.. Çünkü reformculuk-devrimcilik ayırımı her durumda, aynı programa ulaşmak üzere farklı yol ve araçları seçmek olarak nitelenemeyeceği gibi, araçlar ve mücadele yolları ile amaçlar arasında bir iç ilişki de mevcuttur. Ancak bunlara rağmen, hele programatik birliklerin yeniden inşasından bahsedilen bir dönemde, bu ayırımları başlangıç noktası olarak almak sağlıklı bir tutum olmamalı.

Yine tüm bu uyarılar, Türkiye ve dünya ölçüsünde onlarca yılın pratiğinde oluşmuş bir reformculuk-devrimcilik ayırımını yok saymak anlamına da gelmemelidir. Ve yine politikayı ciddiye alan herkes, başkaları ile politik düzeyde sınırlarının her an farkında olmak durumundadır. Her akım, çevre ya da örgüt, sol kadrolara ilişkin, birlikte olma, yanyana gelme ya da barikatın farklı yanlarına düşme tarzında mevziler tahayyül edebilir, etmelidir de. Ne var ki yaşamakta olduğumuz özgün geçiş döneminde, —devrimciler için konuşacak olursak— esas önemli olan, reformcu kadrolarla özellikle teorik-programatik düzeyde hesaplaşmak, sınırları belirginleştirmek ve bu reformcu eğilimlerin taraftarlarını uyarmak ve kazanmaktır. Sözkonusu ayırımı baştan biçimsel sınırlamalar getirecek tarzda kullanmaksa, her türlü sekter yönelişlere olanak verecektir.

bölüm IV
program tartışmasının teorik çerçevesi üzerine birkaç söz

İçinde yaşadığımız dönemde, sosyalistlerin birliği sorunu layıkıyla tartışıldığı ölçüde, programın ve programatik birliğin önemi konusunda da bir oybirliği hızla yaygınlaşmakta. Ancak bu konularda yazılanlara ve söylenenlere biraz yakından bakıldığında, sözkonusu oybirliğinin, yine program konusuna ilişkin kimi derin farklılıkları gizleyemediği görülebilir. İşte aşağıda, bu farklılıklar üzerinde durmaya çalışacağız.

Bu konuya şöyle bir saptama ile girmekte yarar var: sosyalist kadroları bekleyen teori ve program tartışması oldukça uzun ve sancılı geçmeye aday. Bu hiç de sevimli olmayan saptamaya karşı, "ileri doğru her bir adımın on programdan daha değerli olduğu" yolundaki ünlü değinmeye sığınılabilir; ve birliğe giden yolda daha çabuk ilerlemeyi vaadeden kimi pratik adımlar önerilebilir. Ne var ki, bu türden eğilimlerin subjektifliği bir yana, bizzat Türk solunun son 25 yıllık evrimi, şu anda "ileri doğru bir adım"ın atılabilmesi, "gerçek bir ilerleme"nin sağlanabilmesi için esas zahmetli yolun mutlaka aşılması gerektiğini göstermekte.

Beri yanda yaşamakta olduğumuz siyasal ve sosyal koşullar bu yoğunlukta bir teori tartışmasının önceliği ve acilliğini kenara itecek bir nitelik arzetmemekte. Örneğin şu anda, teorik tartışmaların içeriğine ilişkin yepyeni standartlar getirebilecek olan bir otonom işçi hareketinin hızla oluşması sözkonusu değil. Böylesi bir hızlı oluşum için, ne şu anda mevcut öncü işçi kadrolar yeterince hazırlıklı ve eğitimli,

ne de sınıf hareketinin genel düzeyi yeterince müsait. Öncü işçiler —bundan kasıt, politik eyleme girmenin eşiğinde olan, ancak bunun somut tercihini yapmamış ya da geçmişte yaptıkları politik tercihlerin şimdilik dışında bulunan işçilerdir— hala sosyalistlerin evrimini gözlemekte gibiler. Bu da elbet şaşırtıcı birşey değil. Çünkü her ne denli kan kaybetmiş olursa olsun, sol hareketlerin aktif kadroları, tüm konjonktürel güvensizlik atmosferine rağmen, öncü işçilerin gözünde hala, siyasal önderlik yapabilecek bir potansiyeli ifade etmekteler.

Ancak bütün bunlar demek değil ki, sosyalistlerin siyasi birliğinin gerçekleştirilmesinde yeni ve farklı dinamikler ortaya çıkamaz. Tersine öyle gelişmeler yaşanabilir ki, bugün teorik ve programatik konularda anlaşamayan sol kadrolar, "ileri doğru bir adım"ın atılmakta olduğunu, "gerçek bir ilerleme"nin yaşanmakta olduğunu politik sezgileriyle hissedebilirler. Bu şartlarda çok daha hızlı bir evrim yaşanabilir ve organik bir bütünlük gerçekleştirilebilir. Üstelik yakın tarihimizde böylesi bir örnek de yaşandı. Türkiye işçi partisi, 1960'ların ilk yıllarında binlerce solcu aydın için çok kısa sürede bir çekim merkezi olabildi. Aynı dönemde eski TKP geleneğinden hiçbir komünist, teorik ve programatik sorunlardaki yetersizlikler —hatta büyük yanılgılar— nedeniyle bu partiye olumsuz bakma sorumsuzluğunu göstermedi. Çünkü solcu aydınlar da, "eski" komünistler de, politik güdüleriyle bir gerçek hareketin doğmakta olduğunu hissetmekteydiler.

Bugün elbet bu çapta bir gelişme henüz gündemde değil. Ama bu türden dinamiklerin bir embriyon biçimi yakın zamanlarda kendisini gösterdi bile. İşçi hareketinin 1989 baharındaki yükselişi —elbet belirli ihtiyadi kayıtlarla— böylesi bir başlangıç adımı olarak da nitelenebilir. Bu türden hareketlilikler yoğunlaştığı, işçi sınıfı öncüsü yeni tip sendikal ve siyasal görevleri ardı ardına üstlenmeye başladığı takdirde, solun birliği için bambaşka teorik ve programatik standartlar ortaya çıkabilecektir. Belki o zaman bu mevcut dinamiğin, diğer bir deyişle bir büyük sosyal hareketin bir siyasal örgütlenmeye dönüşümü için —bugün nice birlik yanlısı devrimci aydının özlediği türden— son derece kısa, özlü bir program metni bile yeterli olabilecektir (elbet en azından bir süre için).

Ne var ki şu an, sosyalistlerin siyasal birliğini belirleyecek olan bu tarzda bir sınıf temelinden çok, gelişkin bir teori ve program temeli olmak durumundadır. Bunun ifade ettiği zorluklar hoşumuza gitmeyebilir. Ancak gerçekliği elimizin tersiyle kenara itmeye hakkımız yok. Bugünkü koşullarda —zaten bir süredir içine girilmiş olan— teori ve program tartışmasının zahmetli yoluna devam etmekten başka çare yok. (Elbet bu çıkarsama, sosyalistlerin teorik faaliyetten başka bir işleri olmadığı anlamına gelmemeli. Tersine, solun her bir unsuru —örgüt, çevre, grup vs.— kendi çaplarında pratik-örgütsel siyasal faaliyetlerini yürütmekte. Ancak tüm bu çalışmalar, merkezi bir örgüte ulaşılamadığı sürece tekil kalmak durumundadır. Teorik faaliyet ve birikim ise, en dağınık ve parçalı durumlarda bile birlikte gerçekleştirilebilir. Şu anda ise, bu birlikte faaliyetin nasıl verimli tarzda yürütülebileceğinin yolları ve yöntemlerini araştırmaktayız.)

yeniden "hangi devrim?" tartışması

Program konusunda mevcut karmaşanın, anlaşmazlıkların giderilmesinin birinci adımı olarak, önce şu konuda bir teorik netliğe kavuşmak gerekmekte. Eğer yaratılmak istenen hareket, bir sürekli "uç muhalefet" olmakla yetinmeyecek, gerçek bir sosyal devrimi hedefleyecekse, öncü kadrolar bu devrimin sosyal ve politik karakteri konusunda net olmak zorundalar. Teorik planda çözülmesi gereken, gelecek devrimin bir sosyalist devrim mi yoksa ona bir hazırlık teşkil edecek bir demokratik devrim mi olduğuna ilişkindir. Böylelikle sosyalist kadrolar, 1960'lı yıllarda —yanlış bir düzlemde de olsa— yoğun olarak yaşadıkları bir tartışmayı yeniden yaşamak durumundalar.

Şüphesiz o tartışma bugün, bir zamanlar solun yegane siyasi partisinin "başını yemiş" bir tartışma olarak hatırlanabilir. Dolayısıyla bu çerçevede bir teori tartışmasının bugün yeniden bir skolastizmi kışkırtacağı, bunun da esas program tartışmasını verimsizleştireceği düşünülebilir. Yakın geçmişin kimi deneyleri nedeniyle ilk bakışta hak verilebilecek bu kaygılar, bilimsel ve politik yaklaşımın soğukluğunda önemlerini kaybetmekte. Çünkü bu teorik sorunda bir netliğe kavuşulması, tutarlı bir programatik perspektifin oluşması için olmazsa olmaz bir koşuldur. Sosyal devrim programının bu çerçevede bir algılanmasıyladır ki, "siyasal iktidar", "devlet", "sınıfsal ittifak" ya da "geçiş toplumu", "sınıfsız toplum", "ulusal ve uluslararası devrim ilişkisi" gibi programa ilişkin anahtar kavram ve problematikler zengin bir içeriğe kavuşabilirler.

Beri yanda bu tartışmanın, Türk solunun kendi özgün teorik evrimi açısından da büyük bir anlamı var. Şöyle ki, son 20-25 yıldır bu konuda yapılan tartışmalarda varılan nokta bugün tam bir teorik karmaşayı ifade etmekte. Her ne kadar solun 1960'lı yıllarda bu konuda yaptığı ilk atılım bir başlangıç noktası olarak önemli de olsa, bugüne kalan miras fazla içaçıcı değil. O dönemde savunulan şekliyle, ne TİP'in bir demokratik reformlar manzumesi sayılabilecek parti programına sahip çıkarak savunduğu "sosyalist devrim" stratejisi, ne de MDD'nin "yarı-bağımlı ve yarı-feodal bir Türkiye" için öngördüğü saf demokratik karakterli bir sosyal devrim hedefi bugün sağlıklı bir teorik miras anlamına gelebilir. Sadece bugünün değil, 1960'ların Türkiye'si için de doğru olmayan bu stratejik yönelişler

—özellikle de MDD'ninkiler— daha sonra çeşitli eklektik düzenlemelerle tekrar tekrar piyasaya sürüldüler, böylelikle de sonsuz hızla bölünen Türk solunda sayısız versiyonlar ortaya çıktı. Bugün bu çürümüş mirası demir süpürgeyle söküp atmanın yolu, tüm ürkütücü yanına rağmen, bir bakıma o eski tartışmaya yeni bir düzeyde yeniden başlamaktan geçmekte.

Diğer yanda, yaşamakta olduğumuz dönemde biri ulusal diğeri uluslararası düzeyde iki faktör, bu alandaki gelişmeleri kolaylaştırıcı bir nitelik taşımakta. Ulusal düzeydeki faktör, 1980'li yıllarda solda hücuma geçmiş bulunan "demokrasi" programcılarının varlığıdır. Bayraklarına sadece "demokrasi"yi yazan bu sol kadrolarla ideolojik-teorik tartışmada, devrimcilik-reformculuk sorunu üzerine tartışma, ancak bu programatik perspektifle birlikte ele alındığı takdirde verimli olabilecektir. Uluslararası düzeydeki yeni faktör ise, stalinist historiografinin nihayet cesaretle sorgulanmaya başlamasıdır. Böylelikle 20. yüzyılın belli başlı devrim deneyleri ve bunlarla ilgili program ve strateji sorunları, önyargılardan, sansürlerden ve demagojilerden uzak bir tarzda tartışılabilecektir. Şubat-Ekim 1917 devrimleri, Üçüncü Enternasyonal'in ilk dört kongresinin saptadığı doğu ve batı'daki devrimlere ilişkin strateji ve programatik metinler, İkinci Çin devrimi, İspanya devrimi, faşizme karşı mücadele, Halk Cephesi politikaları, kapitalist olmayan kalkınma yolu, Milli Demokratik ya da anti-tekelci ittifaklar vb. gibi nice deney, devrimci kadroları yeni mücadelelere hazırlayacak tarzda eleştiri ve incelemeyi beklemektedir. Böylece Türkiye sosyalist hareketinin bu konudaki tartışmasında, 1960'larda yaşadığı skolastisizme düşmesinin koşulları da ortadan kalkmaktadır.

programdan ne anlıyoruz?

Gelecek devrimin karakterine, yaratacağı sınıfsal iktidar biçimlerine ve uluslararası devrim içindeki konumuna ilişkin genel teorik çerçeve, program meselesinin ancak bir veçhesini aydınlatabilir. Bunun ötesindeyse, programın, hatta tek bir metinle değil, çeşitli programatik metinlerle işlenmesi gereken bütün bir ana gövdesi durmakta. Ve Türkiye'li sosyalistler olarak esas bu alanda oldukça geri noktalarda bulunmaktayız.

Program meselesinin, üzerinde oldukça az konuşulan bu veçhesine genel bir tanımla girmek, aydınlatıcı olmaktan çok karmaşa yaratıcı olabilir. O nedenle, bugüne kadarki tartışmalarda belirmiş belli başlı program anlayışları üzerine bir değerlendirme ile söze başlamakta yarar var. Probleme bu açıdan yaklaşınca, program sorununu, tek bir program metninin kaleme alınmasıyla özdeşleştiren bir eğilimin sosyalistler arasında oldukça egemen olduğu görülür. Tartışmalarda sık sık geçen "kısa ve özlü bir program", "program sepeti", "bugünkü yasalar çerçevesinde ifade edilemeyecek (ya da edilebilecek) devrimci program" vb. gibi ifadeler bu kavrayışın birer ürünü. Program anlayışını darlaştırıcı, dolayısıyla onun değerini düşürücü bu yaygın anlayış üzerinde biraz detaylıca durmak gerekli gözükmekte. Bu noktada hemen baştan şu hatırlatmayı yapmakta da yarar var. Bu eleştirel yaklaşımla, belli başlı programatik sorunları içeren tek bir program metninin, her durumda yetersizliği ya da gereksizliği vurgulanmak istenmiyor. Elbet kimi koşullarda böylesi tek bir merkezi metnin gerekliliği tartışma götürmez. Esas söylenmek istenen, bu türden nihai bir program metninin, denizdeki buzdağları misali programa ilişkin teorik malzemenin sadece küçük bir boyutunu ifade etiği; dolayısıyla tek bir program metninin yazımı ile, genel program tartışma ve hazırlığının aynı şeyler olarak görülmemesi gerektiğidir.

Son dönemde yapılan tartışmalarda bu oldukça önemli farklılığın pek ciddiye alınmadığı görülmekte. O kadar ki, program sorunu üzerine konuşulmaya başlandığında hemen, geçmiş sol program metinlerini kestirmeden kılıçtan geçirip yeni muhtemel metnin güçlü yanlarını vurgulayan acemi teorisyenlikler öne çıkmakta. Ayrıca müstakbel ve "mükemmel" yeni program metnine, son derece farklı noktalardan gelmiş sol eğilimleri birleştirecek bir gizli güç atfedilmekte, sonuçta da program metninin fetişleştirilmesine varılmaktadır.

Oysa tüm teorik mülahazalar bir yana, Türk solunda çok yakın zamanlarda yaşanmış bir deney, bu darlaştırıcı program anlayışının çıkmazlarını canlı bir şekilde sergiledi. Sosyalist Parti programı ile bir araya geldiklerini ilan eden bir sol kadro, bir süre sonra temel programatik sorunlarda (ya da onları belirleyecek teorik sorunlarda) uzlaşmaz ayrılıklara düştüler ve bölündüler. Şimdi her iki kanat da SP'nin programını hala benimsediğini söyleyebilir. Bunun hiç bir politik anlamı yok. Bu deneyden esas çıkarılması gereken ders, o tarz bir program tartışmasının ve "SP programı" gibi bir metnin, programatik birliğin, dolayısıyla siyasal ve örgütsel birliğin inşasına yetmediğidir. Bu deney tüm kadrolar için ne derece öğretici oldu, ölçmek zor. Ancak bu örneği, bir sol çevrenin başından geçmiş bir tekil olay olarak algılamak doğru olmasa gerek. Umulur ki bu deneyden gerekli dersler çıkartılır ve Sosyalist Parti Türkiye'de, 1980 öncesinin birlik standartları ile kurulmuş en son örgüt olur!

Tek bir program metnini fetişleştiren anlayış, program konusunda çeşitli darlaştırıcı tanımlar getirmiş bulunmakta. Bunlardan biri, programın sadece, iktidara gelince yapılacak işlerin bir özlü formülasyonu olarak nitelenmesidir. Elbet bir devrimci siyasal hareket, gelişmesinin belli momentlerinde bu anlama gelebilecek programatik metinler üretebilir.

Ancak bunlar, program malzemesinin sadece birer elemanıdırlar. Hatta kimi durumlarda bu tarz metinler, devrimci kadroların programatik-örgütsel birliğinin inşasından çok, oluşmuş siyasal birliklerin propogandaya dönük popülarizasyon metinleri olarak kitlelerin eğitimine yarayacaktır.

Yine bir diğer kavramsal tanım da, burjuvazinin çeşitli dönemlerdeki icra programlarına karşı üretilen, "alternatif program" anlayışında ortaya çıkmakta. Yine kuşkusuz bir devrimci hareket, kimi durumlarda, bu başlık altında propagandif metinler üretebilir. Ama bu tekil faaliyetler, devrimci sınıf hareketinin program perspektifinin, egemen sınıfın icra programının ayna imajı olması gerektiği anlamına gelmez. Çünkü egemen sınıf için sorun, varolanı idame ettirmektir. O nedenle de ancak varolan düzeni esas alan programlar birbirlerine "alternatif" olabilirler. Bu bakımdan reformist (düzeltmeci) programların, egemen sınıfın icra programlarına alternatif bir kimliğe sahip olması anlaşılır bir şeydir. Ama varolanı idame ettirmeyi değil, kökünden değiştirmeyi hedefleyen bir devrimci hareket için bu tarz "alternatif" programlar üretmek mümkün değildir. Çünkü yaratılacak yeni düzen üzerine detaylandırmalar, "alternatif" oldukları sürece bugünkü toplumun normları, ölçüleri tarafından belirlenmek durumundadır. Böylece bugünkü ilişkilerin, kurumların, fenomenlerin ortadan kaldırılması değil, iyileştirilmesi üzerine tasvirler yapılmış olur.

Burada şu uyarı gerekli gözükmekte. Geleceğe ilişkin —burjuva "kalkınma planı" benzeri— programların ifade edeceği reformizme karşı uyanık olmak başka şey, gelecek toplum üzerine yapılacak her değerlendirmeyi reformizm olarak nitelemek yine başka bir şeydir. Elbet bir devrimci hareket gelecek üzerine konuşacaktır. Geleceği anlamayan ve anlatmayan bir kılavuzluk, önderlik düşünülebilir mi? Ancak problem, bunun, egemen sınıfın programlarına "alternatif" olarak değil, mevcut düzenin problematiklerine, normlarına alternatif olarak yapılabilmesindedir. İnsanı, "üretici", "tüketici" ve "siyasal insan" olarak parçalayan bir burjuva özgürlükler düzenini, yabancılaşmaların belirlediği insan ilişkilerini, aileyi, burjuva ihtiyaçlar sistemini, toplum bireylerini atomize eden bir mimari ve şehirciliği, sözün kısası bütün bu modernizm elemanlarını, baskıcı, sömürücü ve yabancılaştırıcı olmaktan çıkartmaya çalışacak bir program, ancak gerici bir reformist ütopyayı ifade edecektir. Devrimci bir program ise, bizzat bu biçimlerin, kurumların, sistemlerin ve bunlara ait normların mevcut olmadığı bir geleceği anlatmak zorundadır.

Hem burjuvazinin icra programlarına "alternatif" bir detaylandırmanın reformizmine düşmeyecek, hem de bugünü olduğu gibi geleceği de açıklayacak bir program. Hem temel programatik sorunlara ilişkin formülasyonları hem de teorik gerekçelendirmeleri ihtiva edecek, hatta gerektiğinde bu alana ilişkin propoganda metinlerine kadar yayılacak bir program. İşte problemi bu teorik zenginlikte ele aldığımızda, onu bir program redaksiyon komitesinin hazırlayacağı tek bir metin olarak düşünmek iyice olanaksızlaşır.

Program sorununu tek bir metnin yazımına indirgemenin olanaksızlığını ve sorunun boyutlarını böylesine genişletmenin anlamını, sosyalist hareketin 1980'li yıllardaki bir diğer büyük zaafına işaretle de açıklayabiliriz. Bu dönemin Türkiye'sinde, ne kitlelerde ve hatta ne de sosyalist kadrolarda, sağlam ve tutarlı bir dünyayı değiştirme iddia ve kararlılığı yok gibi. Bu türden bir iddia ve kararlılıksa, net bir programatik bakış açısına sahip olmadan oluşamaz. O nedenle, anahtar programatik sorunların adeta bir düşünce bombardımanı türünden gündeme getirilmesi, bu alanlarda en yüksek düzeyli teorik çözümlemelerden en basit propaganda metinlerine, hatta sloganlara dek bütünsel bir literatürün yaratılması, sonunda kitleleri de saracak bir inanç ve kararlılık haleti ruhiyesinin oluşumunun önemli faktörlerindendir.

Yakın tarihimizden bu konuda çarpıcı örnekler getirilebilir. Tüm 1960'lı yıllar boyunca (yaklaşık 1971-72 yıllarına dek) sosyalist militanlarda, devrimci aydınlarda ve derece derece politikleşmiş emekçilerde bu türden bir haleti ruhiyenin sayısız göstergesi mevcuttu. Genel olarak sol, teorisi, propaganda ve ajitasyon malzemesi ile, gençlik-aydın ve emekçi kitlelerindeki hareketliliğe, düşünme, tartışma ve sorgulama eğilimlerine yön verebilmeyi, onlarla yüksek düzeyde bir rezonans oluşturmayı başarabilmişti. Bu başarıyı ise, tek bir dergiye, tek bir manifesto'ya ya da ortak metne veya bir tek parti programına bağlamak mümkün değildir. Bu başarının payı, tüm bir program, propaganda ve ajitasyon literatüründe aranmalıdır. Elbet bu literatürün bilimsel değeri ayrı düzeyde ele alınacak bir sorundur. *YÖN*'ün ilk sayısındaki *"Manifesto"*'da "hızlı kalkınma", "batı'ya yetişme", "üretimi artırma" üzerine yapılan çözümlemeler, TİP'in 1963 ve 1965 seçimleriyle ilgili propaganda çalışmalarında "yoksulluk", "sömürü", "bağımsızlık" üzerine ajitasyonları, TİP programının hızlı kalkınma ve sömürüyü ortadan kaldırma projeleri, daha sonraki dönemde *Türk Solu*'nun anti-emperyalizmi sosyal devrim problemine bağlayan analizleri ya da Dev-Genç militanlarının "yerli ve yabancı sömürüye karşı" sloganları, bütün bunlar bugün bize yetersiz, naif, hatta düpedüz yanlış gelebilir. Ama unutmayalım, bunların ifade ettiği bir literatür, gençliğin, entelijansiyanın ve işçi sınıfının kaymak tabakasını merkezi bir politik hareketliliğe çekebilmiştir. "Sömürüyü ortadan kaldırma", "hızlı kalkınma", "tam bağımsızlık"... bütün bunlar —içeriklerine ve ger-

çekleştirme yollarına ilişkin bütün ayrılık ve tartışmalar bir yana— o dönemde tutarlı ve anlamlı bir programatik ufkun sloganlarıdır. Bu ufkun yarattığı heyecan ve moral ise, daha sonraki hiçbir dönemde ulaşılamayan bir düzeydedir ve muazzam bir potansiyeli ifade etmektedir.

Bugünse, bir sosyal devrim programını en geniş bir biçimde işlemeye başlamak, belki de yakın bir gelecekte kitlelerin devrimci bir programatik perspektifle muhtemel rezonans şartlarına şimdiden hazırlanmak anlamına gelecektir. Gerçek bir radikalizmi teorik düzeyde gerekçelendirmek, her düzeydeki tüm isyancı tepkilerin (patrona, devlete, pederşahi baskılara, ırkçı-milliyetçi önyargılara, yabancılaşmalara karşı tüm direnişlerin) tek bir büyük kanala akışını sağlayabilecektir. Diğer bir ifadeyle, ancak gelecek toplum anlayışımızı, ona giden köprüleri açıklayan bir program, eski toplumun kalelerini —politik, ekonomik, ideolojik, kültürel, tüm alanlarda— muhasara altına alacak ve onları fethetmenin araçlarını sağlayacak bir program, dünyayı değiştirme iddia ve kararlılığını yeniden canlandırabilir.

Ama bütün bunları, sekiz-on ya da yirmi-otuz sayfalık bir program metninden beklemek, sadece evrensel deneylerden değil, kendi yakın geçmişimizden de hiçbirşey öğrenemediğimizi gösterecektir. Zengin teorik analizlerden propaganda yazılarına, sloganlara dek geniş bir literatürde ifade edilen programdır ki, gerçek hareketi temsil edecek bir birliğin çimentosu olabilir. Ve işte o zaman bir devrimci program ustasının, *"parti programı değil, program partiyi yaratır"* (Troçki) deyişinin anlamı daha iyi kavranacaktır.

Son olarak, şu anda bu çapta bir program tartışması açısından ne durumdayız, bu soruna bir göz atalım. Herşeyden önce son birkaç yıldır bir program tartışmasının mevcut olduğu söylenebilir. Sosyalist demokrasi, sosyalizm ve çok partililik, uluslararası işçi hareketinin 20. yüzyıldaki stratejik yönelişleri ve nihayet dünyada yaklaşık 1,5 milyar insanın yaşadığı devlet sistemlerinin analizi üzerine yapılan tartışmalar, bir teori ve program tartışmasının elemanları olarak kabul edilebilir. Ancak bu tartışmalar hala kısmi kalmakta ve bu türden konuları seçişte aşırı subjektivizmler, kaçak güreş çabaları sık sık öne çıkmakta. Dolayısıyla bu konuda işin başında olduğumuz muhakkak. Ne var ki, uluslararası gelişmelerin zorlamasıyla bu alanda daha zengin ve verimli tartışmaların gelmekte olduğu söylenebilir.

Ama programın teori sorunları ile ilişkisi, kabul etmek gerekir ki sadece bu konularla sınırlı değil. Programı bir gelecek toplum projesi ve kelimenin gerçek anlamında bir devrimci ütopinin yaratılması olarak ele aldığımızdaysa, sol ortamdaki tartışma ve birikimin fazla bir iyimserlik kaynağı olduğu söylenemez. Bu noktada, *"solun kamuoyu"* diyebileceğimiz geniş kadroların birikim ve duyarlıkları önemli bir gösterge teşkil etmekte. Şöyle ki, bir devrimci programın inşası, yabancı dillerde okuyan, araştırma yapan devrimci aydınların kütüphane çalışmasından ibaret değildir. Bu çabaya, doğrudan teorik üretimde bulunmayan devrimci kadroların çeşitli kanallardan yaptıkları bir katkı da mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında program, ortalama devrimci kadroların henüz teorileşmemiş politik sağduyularının, duyarlıklarının bir teorik formülasyonu olarak da tanımlanabilir. Bu politik sağduyunun, duyarlığın zenginliği, programın içeriğini de etkileyecektir.

Bu konuda yine yakın tarihten bir örnek verelim. Solun 1960'lı yılların başında yaşadığı bir diğer fermantasyon ortamında, feminist fikirlerin propagandasının çeşitli mevzilerde yapıldığına şahit olunur. Bu ilk propaganda ve bilgilendirme çabalarının yanısıra, bu tarihlerden yaklaşık 1970'lerin sonuna dek, kadının kurtuluşu sorununu ele alan belli başlı teorik çalışmaların Türkçeye kazandırıldığı da görülür. Ama bütün bunlar, devrimci kadroların marjinal ilgi alanı olarak kalır. Ve ne kerte ileri, çok okumuş, dünyadan haberli olursa olsun, hiç bir parlak devrimci aydın ya da devrimci önderlik, kadının kurtuluşu sorununun programatik bir perspektife alınmasını sağlayamamıştır (Bu konuda 1970'li yıllarda dış dünyaya oldukça açık olan ve dolayısıyla da kadının kurtuluşu üzerine teorik literatürden habersiz olamayacak olan marksistlerin yönettiği bir teorik derginin *-Birikim-* kolleksiyonları, bugün oldukça aydınlatıcıdır). Çünkü o dönemlerin ortalama devrimci kadroları, bu konuya birkaç klişenin ötesinde tamamen duyarsızdırlar. Aynı konunun, 1980'li yıllarda programın organik bir parçası olarak algılanmaya başlaması ise hangi süreçle gerçekleşme yoluna girdi, bu herkesin hatırında sayılır.

İşte devrimci ortamımıza bu tip göstergeleri gözlemek üzere baktığımızda, son 8-9 yılın politik durgunluğunun yanısıra, yayın hayatındaki durgunluğun da bir diğer kötümserlik kaynağı olarak sivrildiği görülür. Kabul etmek gerekir ki, bazen geniş devrimci kadrolarca iyi okunmuş, verimlice tartışılmış tek bir kitap bile, teorik birikimde önemli bir mesafe kazanılması anlamına gelebilir. Bu açıdan son 30 yılın en sıhhatsiz döneminden hala çıkamadığımız söylenebilir.

program üzerine daha somut konuşmak

Devrimci bir program üzerine daha ileri düzeyde teorik analizler elbet böylesi bir yazının çerçevesini aşmakta. Ama bu elverişsizliğe rağmen, programın hangi teorik sorulara cevap getireceği üzerine konuşmaya başlamak, program anlayışı üzerine söylediklerinizi daha anlaşılır kılabilir. O nedenle, yaşamakta olduğumuz tarihsel dönemin bir kaç prog-

ramatik konusu üzerine *"sesli düşünmeler"* tarzında da olsa değerlendirme yapmayı yararlı bulduk. Elbet bu bir kaç programatik konunun seçiminde, bir teorik öncelik söz konusu değil. Yani aşağıda, üzerlerine değinmelerde bulunacağımız, "devlet-demokrasi", "günlük hayat" ve "kadının kurtuluşu" gibi sorunların, programın en öncelikli konuları olduğu söylenmek istenmiyor.

Zaten bu tarz bir önem sıralaması sözkonusu olsa, kapitalizmin dünya ölçüsünde yıkılışını bekleyen dinamikler, işçi sınıfının uluslararası ölçekteki mücadelesi, sosyalizmin dünya ölçüsünde kuruluşu ile ilgili problemler öne çıkmak durumunda. Enternasyonalizme, bunun pratik araçlarının kullanılışına ilişkin teorik çözümlemelerin, neredeyse yüzyılın başında kaldığı dikkate alınırsa, dünya devrimi dinamikleri sorununun, mantıksal-teorik önceliğin yanısıra, pratik bir önceliği ifade ettiği bile söylenebilir. Ancak burada amacımız, devrimci bir programın genel teorik kanevasını çıkartmak olmadığından, programatik konuların seçilişinde önem sıralaması sorununu şimdilik gözönünde bulundurmuyoruz.

Ama kişisel ilginin öne çıkarttığı bu konuların, içinde yaşadığımız tarihsel dönemin karekteri itibariyle bir aktüellik kazandıkları da belirtilmeli. Şu nedenle ki, programatik perspektif, sınıfın tarihsel gelişmesi tarafından da belirlenmekte. Geçmişe bakıldığında, bu tarihsel gelişmenin aşamaları kabaca şöyle özetlenebilir. İşçi sınıfının maddi anlamda doğuşu, kapitalizmle gerçekleşir. Siyasal doğuşuna örnekse, İngiliz Chartist hareketidir. Fransız işçi hareketinin zirve noktaları olan 1848 ve 1871, Alman sosyal-demokrasinin yükselişi, İkinci Enternasyonal, Ekim devrimi ve nihayet Komintern, bu gelişme aşamalarının diğer sembolik ifadeleri. Bütün bu aşamalar, işçi sınıfının mücadele, örgüt, ve metotlarında farklılıklara tekabül eder. Ama aynı zamanda tüm bu süreçte, işçi sınıfının programatik ufku ve gelecek toplum projesi de evrilmektedir. Bugün, bu yaklaşık 150 yılı aşkın birikim dikkate alındığında, sınıfın bir tür "olgunluk" dönemine tekabül eden bir programı anlayışının gündeme gelmekte olduğu söylenebilir. Daha somut konuşulacak olursa, 70 yıllık "sosyalizm" deneylerinin ardından ve uluslararası planda 2 saatlik işgününe geçilebilecek maddi koşulların mevcut olduğu bugünün dünyasında, devrimci programın, Chartistlerin, Komüncülerin, İkinci ya da Üçüncü Enternasyonal partilerinin programlarından farklılığı tartışma götürmez.

Belki bu noktada kimilerince, Türkiye işçi sınıfı gibi nisbeten genç ve kültürel yönden geri bir sınıf için, "olgunluk dönemi"ne tekabül eden bir program anlayışı, "geçersiz" ya da "erken" bulunabilir. Bu muhtemel itiraz ya da kaygılara şu hatırlatmalarla bir kestirme cevap verilebilir. Birincisi, eşitsiz gelişme olgusu, bu alanda da rolünü oynamaktadır (ya da oynayacaktır); ikincisiyse, gerçekte dünya-tarihsel bir sınıf olması itibariyle, işçi sınıfının programatik birikimi ve varılan —ya da varılmakta olan— programatik ufku evrensel bir karekter taşımaktadır. Unutmamak gerekir ki, Türkiye işçi sınıfı da aynı ve tek bir "dünya tarihi"ni yaşamaktadır.

program ve devlet-demokrasi sorunları

Marksizmi hayli meşgul etmiş bu temel konuyu, bugün program düzeyinde formüle ederken, şu iki olguyu dikkate almanın sadece pedagojik değil, teorik önemi de olduğunu görmek gerek. Bunlardan birincisi, yaşanan "sosyalizm" deneylerinin egemen kıldığı kavramlar, standartlar ve anlayışlar bütünlüğü. İkinci dikkate alınacak olgu ise, 20. yüzyılın sonunda, burjuva demokrasinin uluslararası planda kazandığı büyük yaygınlık. 70 öncesine dek, marksistler için sözkonusu olmayan bu olgulara layık oldukları önem verildiğinde, bugün bu konularda yeni şeyler söyleme ya da en azından, klasik marksist ilkeleri derinleştirme ve yeniden formüle etme ihtiyacı öne çıkmakta.

Bu çerçevede, burjuva demokratik özgürlüklerin biçimsellikleri ve tarihsel sınırlılıkları hakkında onca vurgulama yapan marsistler olarak, yine bu alana ilişkin olan—ama epey unutulmuş— bir diğer marksist önermenin üzerinde durulması gerekmekte. Bu önermeye göre, bu biçimsel ve sınırlı özgürlüklere radikal bir öz kazandırmak, devrimci iktidarın en başta gelen görevlerindendir. Devrimci program sözkonusu olduğunda, bunun olmazsa olmazlığı, araçları, metotları üzerinde net ve anlaşılır olmak durumundayız. Aksi halde, bolşeviklerin formülü ile tekrarlayageldiğimiz, Sovyet (ya da konsey) demokrasisinin en ileri burjuva demokrasisinden bin kat daha demokratik olduğu yargısı kof bir iddiadan öteye gidemeyecektir.

Bugünse, bırakalım böylesi temel bir konuda net olmayı, devrimci sınıfın iktidarı altında çok partililiğin mümkün olup olmayacağı sorunu bile tartışma konusu olabilmektedir. Üstelik çok partili — son zamanlarda Türkiye solunda tartışma konusu olduğu türden— sosyalist demokrasinin yaratılmasında bir sihirli formül de değil. Bugün, hele Polonya, Macaristan vb. ülkelerin yaşadıkları deneylere bakıldığında, sosyalist demokrasinin, (üretim araçlarında devlet mülkiyeti + çok partililik) basit formülü ile ifade edilemeyeceği daha iyi görülebilir.

Bu açıdan, çok partililik sorununu aşan şu türden sorular, sosyalist demokrasinin boyutlarını genişliği hakkında bir fikir verebilir: *"Toplumu devletleştirmeye değil, iktidarı sosyalleştirmeye ağırlık verecek bir politik sistem"*'in ana ilkeleri nelerdir? Burjuva demokrasinin, insanları siyasal yönden atomize eden parlamento, genel oy, temsil vb. anlayışı reforme edilebilir mi? Siyaset, üretim, özel

hayat arasındaki duvarlar nasıl yıkılabilir? "üretici ile tüketici", "insan ile siyasal insan", "özel ile kamu" arasındaki parçalanmışlık, yabancılaştırıcı ayırımlar nasıl aşılabilir? Siyasetsizliğe geçişi ifade eden bir işçi devleti hangi "alternatif" demokrasi ilkelerini vazgeçilmez saymalıdır?.. Klasik marksizmin daima gündeminde olmuş bu sorular, bugün yepyeni bir yakıcılık kazanmış durumdalar. Bütün yaşanmış deneylerin ışığında, üretim birimlerinin siyasal alan haline gelmesi, temsilcilerin her an geri çağırılabilirliği, devlet hizmetlilerinin maddi ve manevi imtiyazlardan yoksun kılınışı gibi ilkelerin hangi garantilerle sağlamca uygulanacağı üzerine düşünülmelidir. Bu türden teorik çabalara girişildiğinde, klasik marksizmin kimi önermelerini bile sorgulanması gerektiği görülebilir. Örneğin Çekoslovakya'dan bir marksistin (Peter Uhl), üretim birimlerinde özyönetim sorununa ilişkin şu uyarısı, bugün hiç de anlamsız gelmemekte: "Devrimciler, Rus bolşeviklerinin pratikte yaptığı gibi, Engels'in, *'fabrikaya girildiğinde her türlü otonomi düşüncesi terkedilmek durumundadır'* sloganını benimsedikleri sürece, insanlık zincirlerini asla kıramayacaktır".

Demokrasi problemine ilişkin cevapları hiç de hazır olmayan bütün bu sorulara yönelindiğinde, bu kez programın diğer nisbeten az işlenmiş konuları da bütün heybetiyle gündeme gelmeye başlayacak. Sosyalist demokrasi problemi üzerine cesaretle yürüyen marksistler, doğal olarak şöylesi soruları da sormaya başlayacaklar: Günlük hayat ilişkilerine pederşahiliğin ya da kapitalizmin ihtiyaçlar sisteminin damgasını vurduğu bir sosyalist demokrasi olabilir mi? Ya da: Kadınların katılımı olmayan bir sosyalist demokrasi düşünülebilir mi?

program konusu olarak "günlük hayat"

Bu sorunun devrimci programdaki yerini kimi temel marksist önermeler yeterince açıklamakta. Örneğin Marx ve Engels, proletaryanın sadece politik ve ekonomik değil, ruhsal kurtuluşundan da sık sık sözedegeldiler. Yine bir diğer formülasyona göre, "işçi sınıfının ekonomik mücadelesi, günlük deneyleri ve maddi çıkarları, sadece üretim alanına hapsedilemez (...) Tüketim ve boş zamanın değerlendirilmesi de maddi alanın bir parçasıdır". Diğer bir deyişle çalışan insanlığın maddi ve manevi dünyasının belli başlı elemanlarını ihtiva etmesi nedeniyle, günlük hayat sorunları, temel programatik konular içinde yer almalıdır.

Ancak bu klasik sayılabilecek önermelerin ötesinde günlük hayat sorunlarının bugün daha da artan önemi konusunda şunlar söylenebilir. Herşeyden önce bugün işçi sınıfı ve diğer çalışan kitleler, neredeyse evrensel ölçülerde, 8 saatlik işgününü artık hedeflememekte, bizzat bunu yaşamaktalar. Dolayısıyla *"boş zaman"* ile ilgili problematikler artık çok daha ileri boyutlarda öne çıkmakta. 20. yüzyılın ortalarına dek, siyasi faaliyet, işçi basını, sendika, yardımlaşma sandığı, futbol ve alkolün ifade ettiği bir *"işçi kültürü"* ile ancak doldurulabilen "boş zaman", bugün artık sonsuz derecede çeşitli ve hemen hepsi meta olan elemanlarla dolup taşmakta. Çeşitliliği ölçüsünde yabancılaştırıcılığı ve sersemleştiriciliği artmış olan bu yeni boş zaman elemanları ve bunların içine yerleştiği mekân ("şehir", "apartman", "TV'li-videolu salon", "tatil köyü", "stad", "otoyol" vs.) devrimci hareket tarafından radikal bir sorgulamaya tabi tutulmak durumundadır. Çünkü kapitalizmin yarattığı olan tüm bu *"ihtiyaç"*ların bombardımanı, çalışanlar açısından ekonomik ve psikolojik düzeyde yıpranma ve çürümeleri ifade etmekte, aynı zamanda da ekolojik çöküntüyü hızlandırmaktadır. Ama çalışan kitleler bir yana, devrimci kadrolarda bile, apartman dairesinden onun içine yerleştirilmiş insan ilişkilerine, metalaşmış spordan özel otomobile kadar yayılan sonsuz çeşitlilikte günlük hayat elemanlarının olumsuzlukları üzerine sağlam bir bilinç sözkonusu değildir. Bütün bu modernizm elemanları, aileden okula, oradan kışlaya dek uzanan tüm gericilik mevzilerini kuvvetlendiren bir kültürel karşıdevrimi ifade etmektedir. Bunun evrensel düzeyde yaygınlığı ise apaçık ortada. Politik atomizasyondan cinsel baskı ve yabancılaşmalara kadar nice sosyal musibete beşik teşkil eden bir şehircilik, mimari, estetik anlayışı, reklam, pornografi, sersemleştirici TV-Video yayınları, alkolizm, futbol histerisi... Tüm bunlar, New York'dan Sao Paolo'ya, Paris'ten Bombay'a İstanbul, Moskova ya da Pekin'den Kahire'ye dek dünyanın dört bir yanını sarmış durumda. Böylesi bir dünyada, devrimci politikanın alanını ve onun programatik sorunlarını sadece üretim ve siyasi iktidar problemleri ile sınırlamak, büyük bir gaflet anlamına gelebilir.

Bunların yanısıra "günlük hayat" problematiği, sınıf, cins ve ırk farklılıklarının ifade ettiği baskı sömürü ve yabancılaşmaların dışında kalmış, pek tartışma konusu edilmeyen konuları da gündeme getirmekte: biolojik yaş farklılıklarınca belirlenen baskı ve yabancılaşmalar, diğer bir deyişle çocukluk ve yaşlılık dünyasının problemleri.

Çocuklar üzerindeki baskı ve sömürü ile ilgili şöylesi bir özet yapılabilir. Sadece "Minyatür devlet (aile)" tafından değil, esas devlet (hukuk, yasalar, eğitim sistemi) ve gelenek göreneklerle de özgürlükleri ipotek altına alınmış insanlığın bu büyük parçası, nasıl dünyayı değiştirme mücadelesinin öznesi haline gelebilir? Batı ülkelerinde 11 yaş üzerindekiler için "danışma niteliğinde oy hakkı", henüz sadece pedagogların gündeminde. Ama Türkiye'de örneğin bir sol parti, "18 yaşa oy hakkı" talebini programına koyarak bu konudaki bilinç eksikliğinin epey parlak bir örneğini üstelik çok yakın zamanlarda vermiş bulunmakta. Bir an bugünün

dünyasında, 18 yaşından aşağı insanların politika yapmadığını düşünelim. Böylesi bir varsayım, dünya ölçüsünde devrimci mücadelenin muazzam bir gerileme kaydetmesi demek olur (Ayrıntısına girmeden sadece, Güney Afrika, Filistin ya da Orta ve Latin Amerika'daki mücadeleler akla getirilsin). Beri yanda aynı yaş kategorisi üzerinde mevcut, sözde siyaset dışı nice baskı ve yabancılaşmaya, devrimci iktidarın *"zamanı gelince"* eğileceği olgular olarak yaklaşmak, devrimci politikanın alanını daraltmak ve değerini düşürmek anlamına da gelecektir.

Biyolojik yaş farklılıklarının simgelediği kümülatif sosyal problemlere bir diğer örnekse, yaşlılık dünyasından verilebilir. Pederşahi ilişkileri hızla çözülen, böylelikle de yaşlıları "özgürleşen" ve gittikçe de çoğalan bir toplumda, bu dev sorunlar yumağını "emeklilik yaşı", "emeklilik ücreti", "emeklilik koşulları" gibi program maddeleri ile açıklamaya kalkışmak, belki de sadece bu alanlarda burjuva partilerinin daha başarılı olabileceğine yeni kanıtlar getirmek anlamına gelebilir. Esas ağırlık verilmesi gereken ise, "eğitim-iş-emeklilik" cenderesine sığmayacak —ve maddi koşulları nicedir oluşmuş bulunan— bir üretim ve yaşam projesi oluşturmaktır.

Son olarak, aslında bağımsız konumuna rağmen, ekoloji sorununa da bu bölümde değinelim. Önce belirtmek gerekir ki, ekoloji konusunu ve bu alandaki bilinç yaygınlaşmasını, salt bir "çevre kirlenmesi" ya da "doğa sevgisi" vb. gibi problematikler düzeyinde yargılamamak gerekir. Çünkü ekoloji bilinci, esas olarak kapitalizmin ihtiyaçları sistemine ve onun dünya ölçüsündeki egemenliğinin belirlediği postivist üretimcilik anlayışına radikal bir tepkiyi ifade etmektedir. Ve bu tepkinin radikalizmi, devrimci kadrolarda bu konudaki bilinçsizlik ölçüsünde daha da şiddetlenmektedir.

Gerçekten de, klasik devrimci tipi, gelecek toplumdaki bolluğu, bugünkü normlar ile tanımlara eğiliminde. Yani bugün nisbeten kıt olan metalar ya da metalaşmış hizmetler, yarın kullanım değerleri olarak bollaşmış olacaklardır: Her "aile"ye iki otomobil, üç televizyon ya da video, bugünkü otoyolların "zenginliği"nde bir hava taşıma sistemi vb. Aslında kapitalist toplumun orta vadeli programında yer alan ve hatta yaşaması için ona gerekli de olan böylesi bir "bolluk", bir devrimci hareketin hedefi olabilir mi?

Sınıfsız toplumun artık kapitalist kâr amacının hükmetmediği bolluğu, bambaşka bir tüketim (dolayısıyla üretim) kültürüne tekabül edecektir. O nedenle, bugünkü toplumla radikal bir kopuşmayı ifade eden devrimci program literatürü, ekoloji bilincinin yaratılması görevini de üstlenmek zorundadır.

kadının kurtuluşu sorunu

Kadınlar üzerindeki baskı ve sömürü, buna karşı mücadelenin geçirdiği evrim ve bu alandaki bütün bir teorik birikim, her geçen gün daha çok sayıda marksiste şu gerçeği göstermekte: Kadının kurtuluşu sorunu, devrimci programın bir ayrıntısı, sıradan bir eki ya da uzantısı olarak alınamaz. Bu sorun, programın organik bir parçası olmak ya da hatta onun örgü elemanlarından birini teşkil etmek durumundadır. Yine kadınlar, üzerlerindeki baskı ve sömürüye karşı mücadeleleri itibariyle, devrimci hareketin sadece bir "yedek gücü" olarak mütalaa edilemeyecek bir potansiyeli de temsil etmekteler. Çünkü onlar üzerindeki baskı ve sömürünün yoğunluğu, tüm geçmiş toplum biçimlerindeki ifadeleriyle birikmişliği ve nihayet sınıf farklılıklarının da aşan karakteri, bu baskı ve sömürü biçimini, sınıflı toplumun fethedilecek en son kalelerinden biri haline getirmiştir.

Buna karşı kapitalist toplumda başlamış olan mücadele, tüm bir tarihsel dönemi ifade edecek olan geçiş toplumunda da sürmek durumundadır. Dolayısıyla, kadın hareketini siyasal iktidar mücadelesinin basit bir yedek gücü olarak görmek, onlar üzerindeki baskı ve sömürünün gerçek boyutlarını gizlemeye hizmet ettiği gibi, bir devrimci potansiyeli yok saymak anlamına da gelecektir. Son olarak *"kadınlık durumu"*, teorik düzeyde getirdiği sorgulamalarla, marksist teoride yepyeni zenginleşmelerin yolunu çoktan açmış bulunmakta. Dolayısıyla, bütün heybetiyle ortaya çıkmış olan feminist teorik literatürü, "burjuva ideolojisi" vb. yollu suçlamalarla görmezlikten gelmek, affedilmez bir bilim düşmanlığı anlamına gelecektir.

Ne varki bugün, sadece Türkiye ölçüsünde değil, dünya ölçüsünde de devrimci kadrolar, kuşaklar boyu, marksizmin bu alanda hiç de yeterli olmayan bir egemen yaklaşımı ile eğitilegeldiler. Bu yaklaşıma göre devrimler-bizzat önderlerinin ifadeleriyle kadınlara hep "haklar" "özgürlükler" vermişlerdir ve vereceklerdir. Yani devrimlerde hiç de küçümsenmeyecek roller oynayan kadınlar, tarihsel bilanço sözkonusu olduğunda, bir türlü kendi kurtuluşlarının öznesi olamayacaklar. Bu klasik denilebilecek yaklaşımın, kadınlar üzerindeki özgül baskı ve sömürüye karşı mücadelede geçirdiği sınavın sonuçları ise bugün gözler önünde.

İşte 1980'li yılların Türkiye'sinde, devrimci kadroların bu alanda "uyanışını" sağlayan çabaların bambaşka kanallardan geldiğini kabul etmek gerek. Bu açıdan, değişik kökenli sosyalist feminist kadroların —sosyalist olmayan feministlerin de katkısı ile— erkek egemen topluma karşı verdikleri çete savaşları, aslında devrimci programın oluşmasına bir katkı olarak görülmeli. Elbet bütün bu çabalar, henüz bu alanda bütünlüklü bir programatik belgenin yaratılmasının oldukça uzağında gözükmekte. Ne var ki, zaten bu alanda temel programatik metinler an-

cak, devrimci siyasal hareketin bu konuya gereken önemi vermesi ve bu alandaki mevcut birikimi özümlemesi ile ortaya çıkmaya başlayacaktır.

Bu noktada kaydedilen mesafeyi ölçebilmek için sol yayın organlarına şöyle bir göz atmak yeterli olabilir. Daha hala sol kadrolar arasında, bu yeni alana yönelmeyi "*devrimci mücadele kaçaklığı*" olarak niteleyenler az değil. Feminist fikirlerin yaygınlaşması ile devrimci hareketin gerilemesi arasındaki eşzamanlılığı sözde ikna edici bir kanıt olarak getiren bu tutucu anlayış, 1980'li yıllarda bir çok devrimci kadının feminist yönelişlerindeki şu orijinalliği görememekte. Siyasal çizgileri ne olursa olsun feminizme yönelen kadınlar, aslında iflas etmiş bir hareketteki eski konumlarını özlemediklerini açıklamaktalar (Bunda ne kerte haklı olduklarını burada kanıtlamaya herhalde gerek yok). Ama öte yanda kadının kurtuluşu gibi bir sosyal patlayıcı maddeye ilgileri nedeniyle, çok daha devrimci, çok daha aktif ve çok daha yaratıcı olmanın potansiyelini de ifade etmekteler. Bu potansiyeli henüz ne derece harekete geçirebildikleri, ya da bunu hangi kavramlarla ifade ettikleri hiç de o kadar önemli değil. Esas önemli olan, bu mevcut potansiyeli değerlendirmede, gerçek devrimci hareketin ne kadar başarılı olabileceğidir. Devrimci hareketin, kadınlar üzerindeki baskı ve sömürünün teorik çözümlemesinden, devrimci pratikte kadın sorunun özgüllüğünü kavrayışına, bir sosyal hareket olarak kadın hareketine yaklaşımından gelecek toplum projesinde kadının özgürleşmesinin formülasyonuna dek tüm teorik ve pratik alanlarda atacağı adımlar bu başarının ölçüsü olacaktır.

sonsöz

Yukarıda yapılan durum yargılamaları, görev tespitleri ve bunlara ilişkin kimi "*sesli düşünmeler*"'den sonra, sıra doğal olarak bir diğer hayati konuya geliyor. Bütün bu "objektif" denilebilecek dinamiklerin ötesinde, "insan malzemesi" açısından, diğer bir deyişle subjektif faktör açısından durum nedir? Bu konuda kısa bir değerlendirme ile sözümüzü bağlayalım.

İçinde yaşadığımız dönemin Türkiye'si, devrimci kadroların durumu açısından ilginç bir manzara arzediyor. Ortada, son otuz yılın küçümsenemeyecek boyutlardaki siyasal- sosyal altüstlüklerinde yetişmiş geniş bir devrimciler kitlesi mevcut. Bu geniş kitle, tüm baskılara, demoralizasyonlara, pratik mücadele olanaksızlıklarına rağmen, siyasal diriliğini asgari ölçüde de olsa muhafaza ediyor gibi. Her ne kadar genç kuşaklardan ilhaklarla hızlı bir zenginleşme içinde olmasa da (diğer bir ifadeyle, bir "orta yaş" kuşağı olarak belirse de), bizzat bu geniş kitlenin varlığı, devrimci hareket için paha biçilmez bir sermaye anlamına gelmekte.

Bu kadroları kendi içinde tasnif etmeye kalkıştığımızda, daha doğrusu soruna bir çeşit kuşaklararası işbölümü açısından baktığımızda ise, 1960'lı yıllarda yetişmiş kadroların öne çıktığı görülür. Eski kuşaktan birinci elden bir geleneği devralışları ve Türkiye'nin yaşadığı zengin politik, sosyal ve entellektüel hareketlenmelerin içinde yetişmiş olmaları, onları deyim yerindeyse "imtiyazlı" kılmakta. Ancak bu "imtiyaz"ın sınırları konusunda uyanık olmakta yarar var. Çünkü kuşaklar problematiği, devrimci hareket için, kadroların potansiyellerini ölçmeye yarayan bir çeşit birim olarak tanımlanabilir. Bu anlamda ele alındığında, bir kuşağın olumlu ve olumsuz, güçlü ve zayıf yanları esas olarak kendisinden önceki ve sonraki kuşaklara kıyasla bir anlam taşımaktadır. İşte 1960'lar kuşağının "imtiyaz"ı, bu düzeyde kendisini gösterir. Bir bakıma bu kuşak, kendisinden öncekilerin siyaset ortamından çekilmekte olduğu, kendisinden sonra gelen kuşağınsa henüz onu aşacak deneylere girmediği koşullarda "öncü" konumundadır.

Ama bu "kuşaklar-arası işbölümü"nün ötesinde, karşılaşılan tarihsel görevler açısındansa, 1960'lar kuşağının sahip olduğu imtiyaz ve öncülüğe tek başına belirleyici rol tanımak mümkün değil. Çünkü bu kuşak da, kendisinden önce ve sonrakiler gibi, kültürel-teorik birikimi, siyasal-örgütsel deneyleri açısından yetmezliklerini her olayda haykırmakta. Ama tüm bu zaaflar kötümserlik unsuru olabilir mi? Tam da tersine, tarihsel maddeciler için kollektif aksiyonunun yaratıcısı insan faktörü,dev potansiyelleri ifade eder. Bu açıdan devrimci iyimserlik için asgari şartlar mevcuttur denilebilir.

En nihayet, Gramsci'nin sözleriyle: "*Tarih bir matematik hesabı değildir. Dört işlemi, denklemleri ve karekök almayı mümkün kılan bir ondalık sistemi, sayısal diziyi ya da eşit nicelikleri ihtiva etmez. Nicelik (ekonomik yapı) orada insanların elinde bir eylem aracı oluyor; insanlar ki, değerleri ne ağırlıklarına, ne boylarına ve ne de kaslarından ve sinirlerinden geliştirdikleri mekanik enerjilerine indirgenebilir; insanlar ki, sadece düşünceye sahip oldukları, acı çektikleri, anladıkları, tad aldıkları, kabul ya da reddettikleri ölçüde seçmeli olarak işin içine katılabiliyorlar.*"

Veysi Sarısözen

birlik düzlemleri

1. Dünya komünist hareketi derin ve eşine rastlamadığımız bir kriz içindedir. Bu kriz Türkiye marksist hareketinin bütününü etkisine almıştır ve lacaktır.

2. Türkiye marksist hareketi bir çok örgütün de ifade ettiği gibi, 12 Eylül'de ağır bir yenilgiye uğramıştır. Hareket, henüz bu yenilginin sonuçlarını aşmaktan uzaktır.

3. Marksist hareketin yenilgisi, ayaklanan milyonların yenilgisinin bir sonucu değildir. Çünkü Türkiye'de, milyonlarca emekçinin devrimci bir ayaklanma sonucu yenilgisinden, dolayısıyla devrimin yenilgisinden söz etmek olanaksızdır. Yenilgi, kitlelerin ancak çok sınırlı bilinçli bir kesimine dayanan örgütlerin, hareketlerin yenilgisidir.

4. Karşılıklı olarak birbirlerini "sosyal faşist", "maocu bozkurt", "revizyonist" ve "goşist" olarak suçlayanlardan bir tarafın değil, yenilgi tüm hareketin yenilgisidir.

5. Bir devrimin yenilgisi, devrimin yanlışlığını ve imkansızlığını değil, milyonların eseri olarak patladığı için haklılığını ve yenilgiden önce zafer umudu taşıyarak var olduğu, var olabildiği için mümkün olduğunu kanıtlar.

6. Fakat bir örgütün yenilgisi, her zaman devrimin yenilgisinde olduğu gibi, o örgütü doğrulamaz. Çoğu zaman örgütlerin yenilgisi, o örgütlerin temel yönelimlerinin, teorik pozisyonlarının, programlarının, örgütsel yapılarının, mücadele biçim ve yöntemlerinin ciddi hataları içerdiğinin kanıtı olur. Yenilen devrim muzaffer devrimin "provası" sayılırsa, yenilen örgüt, muzaffer örgütün ne olmaması gerektiğini gösteren negatif film gibi bir şeydir. O nedenle devrimde yenilen halkın devrimciliğinden ne kadar kuşku duyulamazsa, yenilen örgütün bütününden o ölçüde bilimsel bir kuşku duymak gerekir. İfade edelim ki, burada devrimle birlikte, onun saflarına katılarak yenilen örgütten söz edilmemektedir. Devrim yüzü göremeden yenilen örgütlerden söz edilmektedir.

7. Türkiye marksist hareketinin kendisini sınıf mücadelesi pratiğinde sınamasının (TKP'nin kisa dönemli canlanma dönemlerini saymazsak), çeyrek yüzyılı aşan bir tarihi vardır. Ortak tarihimizde övünülecek çok şey olduğunu, işçi sınıfının, halkın mücadele saf-

larında sayısız kahramalık ve fedakarlıklar yapıldığını kimse inkar edemez. Fakat bize, hareketimizin pozitif yanlarını sürekli tekrar etmek ve kendi kendini övmekten çok, ortak tarihimize, bütünsel ve eleştirel yaklaşım gereklidir.

8. Türkiye marksist hareketi çeyrek yüzyılı aşkın bir zaman dilimi boyunca, birbiriyle çatışan çok sayıda platformu sınıf mücadelesi pratiğinde sınamıştır. Enternasyonalizmin bütün ana doğrultularını; marksizmin bütün eğilimlerini benimsemiştir. Ülkenin somut tahlilinden çıkarılması gereken birbirine zıt tüm sosyo-ekonomik tahlil sonuçlarını; yine ülkenin somut tahlilinden çıkarılması gereken, birbirine zıt bütün sosyo-politik tahlil sonuçlarını; bunların her birine uygun olarak düşünülebilecek bütün strateji şemalarını programlaştırmıştır. Mücadelenin ve örgütlenmenin bütün biçimlerini denemiştir. Bütün bu platformlar, 50 ya da 100 parti, örgüt, hareket ve grubun her biri tarafından bir defaya mahsus yaratılıp, sonuna kadar üzerinde ısrar edilmemiş; aynı örgüt ve aynı yönetici kadro birbirine zıt çizgileri bu dönem boyunca defalarca denemiştir.

10. Bütün bu çizgilerden hiçbirisi diğerleri üzerinde egemen olamamıştır. Bu çizgilerden hiçbirisi, işçi sınıfının aktif politik çoğunluğunu örgütleyememiştir. Ve nihayet bunların hiçbirisi, uğrunda savaştığı politik-sosyal hedeflere ulaşamamış, bir tek gerçek devrimi yaşayamamış ve hatta elle tutulur köklü bir reformu gerçekleştirememiştir.

11. Fakat, hareket her şeye rağmen, işçi sınıfının, emekçilerin örgütlenmesine, siyasal eğitimine katkıda bulunarak, ülkede, çok geniş bir sosyalist potansiyel yaratmada büyük bir rol oynamıştır.

12. Marksist hareket saflarında, 1980 başlarına kadar yaygın bir kabul gören tasnif, sayısız eğilimi gruplandırmada işlevli olmuştur. Buna göre, bir yanda SBKP yanlısı diğer yanda ise ÇKP yanlısı iki karşıt eğilim ve bunların dışında kalan —L.Amerika deneyini esas almış— üçüncü bir eğilim olmak üzere marksist harekette ana akımlar karşılıklı saflaşmıştır.

13. Dünya çapında bu üç eğilimin hiçbirisi, aynı çeyrek yüzyıl boyunca, önlerine koyduğu stratejik hedeflere ulaşamamıştır: SBKP komünizmin ikinci evresine geçememiştir; ÇKP "büyük sıçrayışı" gerçekleştirememiştir; L.Amerika devrimci hareketi "daha fazla Vietnam" yaratamamıştır. Bu üç eğilimin her biri günümüzde yeni yönelimler arayışı içinde olup, eski uluslararası saflaşma geçerliliğini yitirmiştir.

14. Bolşevizm kadar eski bir tarihe sahip olan Troçkizm adı verilen akım ise, yaklaşık yüz yıl boyunca, karşıtlarının uğradığı başarısızlıklarla ilgili kimi öngörüleri dışında, sınıf mücadelesinde hiçbir zaman gerçek bir alternatif olmamış ve programı, örgütü ile doğrulanmamıştır.

15. Bütün bu olumsuz tablo, her şeye rağmen eski saflaşmaları hükümsüz kıldığı ve her eğilimin kendi geçmiş yanlışlarını aşmak için onların önüne tarihsel bir fırsat çıkarttığı için, bizi karamsarlığa düşürmemektedir. Buradan çıkan temel sonuç, şimdi uluslararası marksist hareketin ve ülkemiz marksist hareketinin yeni bir düzeyde birliğinin mümkün olduğu ve saflaşmanın kendi geçmiş çizgilerini ciddiyetle gözden geçirmeye ve birleşmeye hazır güçlerle, geçmiş yanlışlarda ısrar eden ve birliğe karşı koyan güçler arasında kaçınılmazlıkla ortaya çıkacağı sonucudur.

16. Günümüz Türkiye marksist hareketinde bu üç uluslararası eğilime uygun ortaya çıkan hareketlerin ezici çoğunluğunu, onlar kendi geçmişlerini inkar etmemekle ve o geçmişin olumlu ve olumsuz özelliklerini hala üzerlerinde taşımakla birlikte, geçmişte olduğu gibi bu eğilimlerle özdeş saymak doğru olmayacaktır. Bu durum, farklı eğilimlerin birbirlerine yönelttikleri geçmişteki eleştiri ve suçlamaları hem dünya ölçüsündeki krizin, hem uluslararası alandaki başarısızlığın ve hem de Türkiye'deki yenilginin ışığında ciddiyet ve sorumlulukla gözden geçirmelerini zorunlu kılmaktadır.

17. Bu eğilimlerin temsilcileri arasında (belirli çevrelerin devletle işbirliğine girdiklerine dair saptamalar bir yana bırakılırsa) bizim, eski TKP'nin, hareketimizin bugünkü durumuna yol açma bakımından tarihsel olarak en büyük sorumluluğu taşıdığımızı itiraf etmemiz gerekir. Bu ağır sorumluluğun bedelini, bu tebliğin yazarı da içinde, geçmişte rol oynayan-

lar, hiçbir çıkar gözetmeden ve kesinlikle hiçbir kişisel politik talep öne sürmeksizin Türkiye marksist hareketinin birlik davasına kendilerini adayarak ödemeye çalışmak zorundadırlar. Birlik davası, bizim kuşağımızdan temsilcilerin, aynı zamanda kişisel meselesi, biricik ikna edici özeleştiri yoludur.

18. Birlik meselesi, hareketimizin acil meselesidir. Krizden ve yenilgiden çıkışın birlikten başka alternatifi yoktur. Birliğin alternatifi kaostur.

19. Birlik meselesine yaklaşırken soruları doğru koymak yöntem açısından çok önemlidir. "Dogmatizmle, marksist yenilenmenin; ya da reformizmle devrimci marksizmin birleşmesi mümkün müdür?" sorusu soru değildir. Çünkü bu soru kendi yanıtını kendi içinde taşımaktadır. Dogmatizmle marksist yenilenme birleşemez. Reformizmle devrimci marksizm de birleşemez.

20. Oysa bir bakış açısına göre marksist harekette saflaşma dogmatizm ile marksist yenilenme arasındadır; bir başka bakış açısına göre ise reformizm ile devrimci marksizm arasındadır. O nedenle sorunun yanlış formüle edilmesi, marksist harekette birliğin olanaksız olduğunu, eski tür bölünmelerin devam edeceğini kabul etmeye yol açacaktır.

21. Hareket önüne en geniş marksist birliği bir amaç olarak koyduğuna göre, tartışmada ortaya atılacak olan soru, bu amaca uygun olmalıdır. Tarihsel deneyim, harekette birliğin değil, fakat ayrılığın zorunlu ve yararlı olduğu birçok duruma tanıklık etmektedir. Böyle durumlarda, soru, ayrılığın kaçınılmazlığını kanıtlayacak şekilde sorulur. Birliği önüne amaç koyan hareket ise, birliğe uygun soru formüle etmek zorundadır.

22. "Kendisine *yenilenme yanlısı* diyen marksistle, kendisine *devrimci* diyen marksistin, birbirlerini dışlamayacak gerçekten çok sesli, demokratik bir örgütsel yapı içinde, kendi kimliklerini koruyarak bir araya gelmesi ve birinin diğerinde varsaydığı *dogmatik* ya da *reformist* hataları birlikte aşma ve birlikte, politik eylemlilik içinde, *devrimci bir yenilenme* çizgisini üretme ortak çabasına girmesi mümkün müdür?"

23. Bu soru gerçek bir sorudur. Yanıtı kendi içinde değildir. Hareketimizde geçici olarak ortaya çıkan saflaşma, bu soruya "evet" diyenle "hayır" diyen arasındaki saflaşmadır.

24. Ortaya konan devrimci yenilenmeye yönelişin kilit meselesi, açıktır ki, sosyalist demokrasi, parti anlayışı ve bunlarla bağlı kitleler içinde çalışma biçim ve yöntemlerine ait olan sorunlardır. Bu sorunlar çevresinde bir dizi tartışmada yakınlaşmalar ve yeniden saflaşmalar kaçınılmaz olmakla birlikte, bunun bir süreç meselesi olduğunu, deklare edilen ilk görüşlerin arkasından birliğin olanaksızlığını ilân etmenin sekterlik olacağını düşünmek gerekir.

sonuç:

Kriz ve yenilgi birliği hem zorunlu hem de mümkün hale getirmektedir. Bürokratik partiye karşı oluşan yaklaşık fikir birliği, farklı eğilimlerin tek bir partide birliği için en büyük hazırlıktır. Devrimci yenilenme çizgisi, klâsik parti biçiminde örgütlenen akımla, hareket şeklinde örgütlenen akımın bir dizi aşamadan geçerek kaynaşmasının ve ortak arayışların sonucu ortaya çıkacaktır.

Birlik hemen tek partide birleşerek iradeci yöntemlerle gerçekleşemez. Aynı zamanda birlik, aralarında Çin seddi bulunan kesintili aşamalardan geçilerek de gerçekleşemez. Birlik bir süreç olarak kavranmalıdır. Bu süreçle ilgili şöyle bir tanım yapılabilir: *Bunalım koşullarında marksist birlik, önceden ayrıntıyla belirlenemeyecek türde bir dizi aşamadan oluşan; görüşlerin sürekli yakınlaştığı ve yeniden farklılaştığı bütünsel bir süreç olarak gelişebilir.* Belirli bir meselede yakınlaşmalardan aceleci birlikler yaratma ya da her yeniden farklılaşmada birliğin o andaki düzeyinden kopma yanlışına düşmeden, fakat yakınlaşmalar ve yeniden farklılıklarla belirlenen o aşamaya uygun birleşik, özgün örgütsel biçimleri, mümkün olan ortak politik eylemleri mutlaka yaratarak ileriye doğru gitmek mümkün ve zorunludur.

Bizlerin şimdi içinde bulunduğumuz aşama, bu açıdan, birliğin mümkün olup olmadığını araştırmanın yanısıra ve bence daha da çok bir dizi aşamadan oluşan bütünsel birleşik marksist birlik sürecinin ilk aşaması olarak tanımlanabilir. Bu süreç, ondan kopanlara rağmen ileriye doğru mutlaka yürüyecektir.

Necmi Demir

birlik düzlemleri

Sosyalist hareketin son 25 yılında birlik eğilimi hep önemli bir eğilim olageldi. Ancak son 4-5 yıldır esen birlik rüzgarı geçmişteki birlik arayışlarından farklı nitelikte bir rüzgar. Bu fark Türkiye'de düzenin çerçevesindeki bir netleşmeyle doğrudan bağlantılıdır.

Geçmişte Türkiye solu bölünmeye rağmen büyüyordu. Solun büyümesinin motoru örgütlülük değil, toplumsal hareketlilikti. Sol hareketler örgütsüzlük ve bölünmüşlük açmazlarına rağmen çeşitli devrimci değişim dinamiklerine kürsü oluyorlar, partileşme ve birlik ihtiyaçlarını bu dinamiklerin daha etkili bir mücadele arayışı dayatıyordu. TİP bu süreç içinde parçalandı, kopuşlarını yaşayan sol bölünmelere rağmen büyüdü ve büyüdükçe örgüt ve birlik sorununun önemini bir üst düzeyde yeniden fark etti, ama o günkü konumu bu sorunların üstesinden gelmesine olanak vermedi.

Bugün ise sol genel bir toplumsal hareket inşa edebilmek için birleşmek ve örgütlenmek istiyor. Dün büyümenin motoru mevcut toplumsal hareketlerin kürsü ihtiyacıyken, bugün sol büyüyebilmek için birleşik bir örgüte ihtiyaç duyuyor. Çeşitli olumsuz gelişmelere rağmen birlik eğiliminin yok olmamasının nedeni budur. Bugün birliğin alternatifi birliktir.

Bu gelişme, düzenin çerçevesindeki bir değişmeye tekabül etmektedir. Dün tarım hızla pazara açılır ve kentler sanayileşirken, yani üretim toplumsallaşırken, düzenin çerçevesi iddialı alternatif sanayileşme modellerinin savunulmasına olanak verecek ölçüde netlikten yoksundu. Statükonun karşıtı değişim dinamikleri, düzenin emperyalizme bağımlı hakim sanayileşme modelini reddetme ve bu model yerine alternatif sanayileşme modellerini savunma alanına sahiptiler. Geleneksel yapıla-

rın hızla yıkıldığı o koşullarda, sınıfsal geçişlilik hayli yüksekti ve eski konumlarını yitiren çeşitli sınıf ve katmanlar yeni çerçevedeki yerlerini kendilerini saptama umudunu taşıyorlardı. Solda o yıllarda genel bir eğilim olan devrimin hemen yarının sorunu olduğu umudu devrimci değişim dinamiklerinin çerçeveyi kendileri belirleme umutlarına doğrudan bağlıydı. O dönemin sloganları ve o dönemde kitlelerin hangi sloganlarla seferber olduğu düşünüldüğünde bu söylenenler daha iyi anlaşılacaktır.

12 Eylülle birlikte düzen, yalnızca satın alma gücünü yarı yarıya düşürmedi, bütün alternatif kürsüleri yok etti, kendi toplumsal konumunu tayin etme umuduna saldırdı ve IMF'nin örnek öğrencisi olarak modelinin çerçevesini netleştirdi. 12 Eylülle birlikte yaşananlar işte bu nedenle solu yalnızca küçültmedi, aynı zamanda da programsızlaştırdı. Bugün sol yeniden programını inşa edebilmek için de birleşmeye ihtiyaç duyuyor.

Bugün Türkiye sessiz bir toplum değil. Kürt hareketi var, işçi hareketi var, demokrasi hareketi var, kadın hareketi var, çevre hareketi var. Ama bu hareketlerden yalnızca Kürt hareketi düzenin genel çerçevesini değiştirebilme umudunu koruyor. Diğer toplumsal hareketlerin henüz düzenin genel çerçevesini sorgulayan bir alternatif programa sahip oldukları söylenemez.

Buna karşın, mevcut toplumsal hareketler düzenin çerçevesine boyun eğen hareketler asla değil. Bugün Türkiye'de mevcut toplumsal hareketlerin kendilerini ifade ediş tarzlarına uygun düşen bir geleneğe sahip olan tek siyasal akım sosyalist sol akımdır. Düzenin çerçevesine boyun eğmeyen kürsü arayışları geçmişte CHP'de, bugün de SHP'de önemli bir yer işgal ettikleri halde, gerek Ecevit'in CHP'si, gerekse SHP yalnızca bu arayışları ezmeyi, "arılaşmayı" ve tabanı düzenin çerçevesi içinde ehlileştirmeyi düşündü. Sosyalist sol ise, bugün bu toplumsal hareketlerden büyük ölçüde kopuk da olsa, bu hareketlere özgür alan sağlayan geleneğe sahip tek akımdır. Dün bu gelenek parçalanmışlık koşullarında oluşmuştur ve bugün de parçalarda ve parçalanmış bir tarzda yaşamaktadır. Solun kendi geleneğinin dolaylı devam ettiricileri olan bugünkü toplumsal hareketlerle birleşebilmek için de bu geleneği bütüne mal etmeye ihtiyacı vardır.

Türkiye solunun dün ve bugün yaşadığı bu süreç bütün özgüllüğüne rağmen genel hatlarıyla üçüncü dünyanın nispeten kapitalistleşmiş benzer ülkelerinde yaşanan süreçlerle önemli ortak özelliklere sahip. Bütün bu ülkelerde sol dün kendi toplumsal konumunu tayin etme umudundaki devrimci değişim dinamiklerine kürsü olurken büyüdükçe bölünmüştü. Bugün ise toplumsal ve sınıfsal çerçevedeki netleşmeye paralel olarak programını yeniden biçimlendiriyor ve birleşerek kitleselleşiyor.

Elbette solun bugünkü birlik arayışını etkileyen daha birçok etmen vardır. Bunlardan biri de dünyada sosyalist hareketin içinden geçtiği süreçtir. Bu faktör çok önemlidir ve önemli olmaya devam edecektir. Sosyalist alanda olup bitenler, marksist sola geçmişte egemen olan kalkınmacı perspektiften özgürleşmeyi de beraberinde getirdiğinden, solun program tartışmasında çok önemli bir rol oynamaya adaydır. Ama Türkiye'de (ve benzer ülkelerde) marksist sol ana akımını ararken, belirleyici etmen dış etmen değil, bu ülkelerin içsel dinamiğidir.

Bu ülkelerde sınıfsal çerçeve netleşirken, toplumun işçi sınıfı ve burjuvaziden ibaret iki kutuplu bir topluma dönüştüğü, öteki toplumsal sınıf ve katmanların devrimci dinamikler içinde yer almaktan çıktığı düşünülmemelidir. Türkiye'de de, benzer ülkelerde de toplumsal değişim dinamikleri bütün zenginliğini korumaktadır. Buna karşın, sınıfsız toplum hedefinin taşıyıcısı işçi sınıfı bu ülkelerde nicel ağırlığının ötesinde bir önem kazanmakta, sınıf bilinci netleşmekte ve toplumsal değişim özleminde bir kararlılık unsuru olarak fiili ağırlığını koymaktadır. Benzer ülkeler gibi Türkiye'de de marksizme artık işçi sınıfı doğrudan sahip çıkacaktır. Bu gelişme bir yandan marksist hareket ile sosyal-demokrat hareket arasında netleşme ihtiyacı ve olanağını geçmişten daha fazla ön plana çıkarmakta, öte yandan sosyalist harekete işçi sınıfı hareketiyle birleşme olanağını sunmaktadır. Bugün birlik özlemi, işte bu nedenle aynı zamanda sosyalist hareketin işçi sınıfıyla birleşmesi özlemini yansıtan bir cereyandır.

İlkay Alptekin Demir

günümüz ve marksizm

Önce sınıf mücadelesi vardı. Sınıf mücadelesinden sınıfsız toplum ütopyası doğdu ve gökleri kapladı. Marx ve Engels adında iki devrimci geliştirdikleri tarihi maddeci kuramla bu ütopyayı gökten yere indirdiler. Onun gerçekleşme olanaklarını yeryüzünde, insanların maddi hayatlarını yeniden üretirken kurdukları ekonomik ve toplumsal ilişkilerde aradılar ve devrimci teorilerini ve yaşamlarını işçilerin yürüttüğü sınıf mücadelesinin hizmetine sundular.

Sınıfsız toplum hedefinden ve bu hedefe yönelik bir sınıf mücadelesinden koparıldığında marksizm ölür.

Marksizm önce II. Enternasyonalde, sosyal-demokrat partilerin elinde öldürüldü. Bu partiler sınıf mücadelesini sınıfsız toplum hedefinden kopardılar, ütopyayı müzeye kaldırdılar. Marksizme de bilimsel bir teori olarak kapitalizmle barışık bir sınıf mücadelesinin önünü aydınlatma görevi vermek istediler. Ütopyası dondurulmuş bu marksizm ölü bir teoriydi, sınıf işbirliği politikasının yeni ve karmaşık sorunlarına kılavuz olamazdı, olamadı. Bunun üzerine sosyal-demokrat partiler, artık evrenselleşmiş kimi kâvramlarını alıkoyup, marksizmi "aşılmış" ilan ettiler ve hedeflerine daha uygun yeni bilimsel teoriler buldular.

II. Enternasyonal marksizmi gücünün zirvesindeyken öldürdü, ama aynı zirve Enternasyonalin de ölümü oldu. Sosyal-demokrat partiler bugün eskisinden de güçlüler, ama AET AT'ye dönüşürken Avrupa çapında politikalar geliştirmekte bile birleşemeyecek ölçüde enternasyonalist köklerinden kopmuş durumdalar. "Sosyalist Enternasyonal" bugün bu partilerin kimlik bunalımına cevap arayan bir kürsü konumunda.

II. Enternasyonal'in dağılırken terk ettiği marksizme Rusya'nın devrimci işçileri ve devrimci doğu halkları ihtiyaç duydular. Onları sömürgeciliğe karşı mücadele eden halklar izledi. Yeni-sömürgeciliğe karşı mücadele yine marksizme sarılmak ihtiyacı duydu. Bütün çekiciliklerine rağmen, Fransız devriminin "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" sloganları yüzyılımızda demokratik devrimlerini tamamlamaya çalışan ülkeler arasında yalnızca Türkiye'de yankı buluyordu. Orada da, Kemalist devrimden 50 yıl sonra kenti ve kırı saran bir isyan dalgası Kemalizme sırtını dönüp yine marksizme yönelecekti. Avrupa'da faşizme karşı mücadele, ne eski burjuva devrimci geleneği diriltecek, ne de sosyal-demokrat bayrağa sarılacaktı: faşizme karşı mücadele etmek isteyen Avrupa halkları İspanya'dan Yunanistan'a marksizmi rehber edindiler, sınıfsız toplum hedefi ve devrimci sınıf mücadelesi perspektifiyle. Savaş sonrasının "bolluk toplumu" durumu kontrol altına alıp tam marksizmi gömmeye hazırlanırken, hem de Prag baharının Sovyet tanklarıyla ezildiği günlerde '68 dalgasıyla yüzyüze geldi. Marksizm Fransa'dan Almanya'ya ve ABD'ye, Latin Amerika'dan Güney Afrika, Asya ve Filipinler'e dünyayı bir kez daha işgal etti.

Sınıf mücadeleleri ve devrimci direnişler tarihi açısından bakıldığında, Marx'ın yaşadığı dönemde somut etkisi henüz tartışmalı olan marksizm yüzyılımızda evrenselleşmiş, en gelişmiş kapitalist ülkelerden köylü uluslara ve kabile topluluklarının bütün izlerini taşıyan eski sömürgelere kadar yayılarak, çağımızın en etkili ve en yaygın fikir akımı olmuştur.

Ekim devrimiyle başlayan sosyalist deneyler marksizmin yüzyılımızdaki etkinliğinin birer sonucu olmak yanında, bu fikir akımının dünya çapında yayılmasında önemli bir rol oynayan devrimci odaklardı. Çağımızın direnen insanları, bu deneylerin bütün zaaflarına rağmen, insanlığın sosyalizmi deneyen bu beşte ikisinin çabalarına kararlılıkla sahip çıktılar. Marksizm çağımızda en yaygın fikir akımı olması yanında, bütün hataları ve zaaflarıyla muazzam bir tecrübeler birikimidir.

Ama marksizm devrimci bir fikir akımıdır ve devrimci direniş ruhunun söndüğü yerlerde dondurulmaya ve öldürülmeye devam etmiştir. Bu alanların başında da sosyalist ülkeler gelmektedir. Sınıfsız toplum hedefinden ve içte ve dünya çapında devrimci sınıf mücadelesinden koparılan marksizm bu ülkelerde statükocu bir resmi ideolojiye dönüştürülerek ölüme mahkum edilmiştir. Bugün sosyalist ülkelerde su yüzüne çıkan da budur. Olup bitenleri hafife almak mümkün değil. Bu ülkelerin o her şeye hakim resmi komünist partileri iskambil kağıdından şatolar gibi çökerken, direnen ve direnmeye devam etmek isteyen insanların yüreği sızlıyor. Tıpkı o koskoca II. Enternasyonal'in emperyalist savaşla birkaç günde nasıl çöküverdiğini düşündüğümüz zaman yüreğimizin sızlaması gibi.

Reel sosyalist alan sarsılırken, bu alandan marksizme iki eleştiri getiriliyor: birincisi reel sosyalizmin özeleştirisi, ikincisi ise sosyalizm karşıtlarının reel sosyalizmden kalkınarak marksizme saldırısı. Zaman zaman iç içe de geçebilen bu iki akımın birleştikleri nokta devrimci bir fikir akımı olan marksizmle reel sosyalizmin resmi ideolojisi arasındaki mesafeyi yok saymaları, bu resmi ideoloji ile marksizmi aynileştirmeleri. Bu ortak noktadan sonra iki akım ayrılıyorlar. Mevcut sosyalist sistemin reformcularına göre, onların marksizmle aynileştirdikleri resmi ideoloji yakın zamana kadar (genellikle '70'lere kadar deniliyor) bilimsel bir teori olarak sisteme yol gösterebilirdi. Ama artık bu durum aşılmıştır. İçinde yaşadığımız bilimsel ve teknolojik devrim çağında marksizmle yetinmek mümkün değildir. Sistemin reforme edilebilmesi için marksizmin sınırları aşılmalı, resmi ideolojinin tekeli kırılmalı ve sistem yeni bilimsel teorilere açılmalıdır. Reformcular genellikle Stalinizme ayrı bir yer veriyorlar ve Stalinizmi sistemle değil, daha çok Stalin'in patolojik şahsıyla açıklıyorlar. Ama Stalinizm'in hakimiyetine ve bugün sistemin genel bir krize girmesine yol açan temeli, sistemin kurucu ideolojisinde arıyorlar. Onlara göre Stalinizm insanlık dışıdır, ama sistemin kurucu ideolojisi olan marksizm de artık önemli ölçüde çağdışıdır. Bu ülkelerdeki sosyalizm karşıtlarına gelince, onlara göre marksizm de, leninizm de, stalinizm de, bütün sosyalist deneyler de aynı bütünün parçalarıdır ve bunların hepsi baştan beri çağdışı, akıldışı ve bilimdışıdır.

Reel sosyalist alandan marksizme yöneltilen bu iki eleştirinin ikisi de batı burjuvazisi tara-

fından farklı mesafelerle destekleniyor ve batıdan tüm dünyaya yayılan bir anti-marksist kampanyayla taçlandırılıyor. Batı, doğunun ne kadar kral eskisi varsa onları diriltmekle kalmıyor, soğuk savaşı aratır bir hırsla marksizme global bir saldırı yöneltiyor. Sosyalist sistemin reformcularının sosyalizm karşıtlarıyla paylaştıkları yanılgı, yani sistemin statükocu resmi ideolojisi ile dünyayı devrimci bir tarzda dönüştürme teorisi olan devrimci marksizm arasındaki mesafeyi yok sayma yanılgısı, batı burjuvazisinin işini kolaylaştırıyor.

Statükocu resmi ideoloji ile devrimci marksizm arasındaki mesafeyi yok sayma yanılgısı, dünya çapında devrimcilerin ve halk kitlelerinin büyük çoğunluğunca da paylaşılan bir yanılgı. Bu yanılgı düne kadar sosyalist ülkelerin en vahim hatalarının bile görmezden gelinmesine, hatta desteklenmesine olanak veren bir güven zeminini oluştururken, bugün reel sosyalist alandaki alt üst oluşla birlikte burjuvazinin marksizme karşı yönelttiği topyekün saldırıyı etkili kılan genel bir güven bunalımı zeminine dönüşmüş durumda.

Yüzyılımızın en etkili ve yaygın fikir akımı olan marksizm gerçek bir krizi yaşamaktadır ve bizlerin bundan etkilenmememiz mümkün değildir.

Marksistlerin bir kesimi, sosyalist ülkeler içinde ve dışında geniş kitlelerin yaşadığı güven bunalımını paylaşıyorlar ve hızla marksizmden uzaklaşıyorlar.

Diğer uçtaki bir kesim ise, sosyalist sistem içindeki her türlü özeleştiri çabasını özbenliklerine karşı yöneltilmiş bir saldırı olarak algılayıp, geçmişe sarılıyor ve geçmişe kaçıyorlar.

Bir de resmi ideolojinin güne ayak uyduran takipçileri var: "düne kadar her şey iyiydi, ama artık marksizm aşılmalıdır."

Buraya kadar saydığımız kesimler devrimci marksizmle resmi ideoloji arasındaki mesafeyi yok sayma global yanılgısını paylaşan kesimler. İçinde bulunduğumuz aşamada yaklaşımları arasındaki radikal farklara rağmen söz konusu yanılgıyı paylaşmakta birleşenler, marksistlerin çoğunluğunu oluşturuyorlar. Bu kesime kolaylıkla bazı tek ülkede sosyalizm tartışmacıları da eklemlenebiliyorlar: "Stalinist hegemonyaya kadar devrimci marksizmle sosyalist deneyler arasında tam bir ayniyet vardı, Stalinizmle birlikte devrimci marksizmden tümüyle kopuldu, o halde kopuş noktasına geri dönülmesi sorunu çözecektir". Yahut da "Çin iyidir, Sovyetler Birliği kötüdür" anlayışı: "Romanya ya da Çin bayrağı yakılıyorsa, bu kötüdür, yakılan marksizmin bayrağıdır; yok eğer Polonya ya da Sovyet bayrağı yakılıyorsa, bu iyi bir şeydir, çünkü Kruşçef'ten beri bu bayrak marksizmin bayrağı olmaktan çıkmıştır."

Marksizmle sosyalist deneylerin (ya da şu ya da bu sosyalist deneyin) resmi ideolojisini aynileştiren, bir başka deyişle sınıfsız toplum ütopyasının gerçekleşme olanaklarını toplumun ekonomik hareket yasalarının incelenmesiyle yeryüzünde arayan devrimci marksizmle, şu ya da bu sosyalist ülke sisteminin dengesini kollayan statükocu resmi ideoloji arasındaki mesafeyi yok sayan bu çok yaygın anlayışla hesaplaşmak zorundayız. Marksizm ve bilimsellik, ideoloji ve gerçek hareket, geçiş toplumu olarak sosyalizmde kapitalist ve komünist unsurlar ve bu unsurlardan nisbi bir özerklik kazanan resmi ideoloji, değişim özlemi ve koruma içgüdüsü, sosyalist sistemler ve toplumsal ve milli kurtuluş hareketleri arasındaki 70 yıllık karşılıklı ilişki, çağımızın yeni devrimci değişim dinamikleri ve bunlar karşısında bir yandan Marx, bir yandan da sosyalist resmi ideolojilerin konumu... Konular artırılabilir. Sorunun özü resmi ideoloji ile devrimci marksizmi, sosyalist deneylerle sınıfsız toplum hedefini aynileştirmekten kurtulmaktır.

Elbette böyle bir çabanın idealist bir tuzağı da var: "Marx'a dönüş" özlemi, devrimci teoriyi yaşanmış olandan koparmak, devrimci marksizm ile sosyalist deneyler (hatta devrimci hareketler) arasındaki mesafeyi idealist bir yaklaşımla mutlaklaştırarak, ütopyacı aşamaya geri dönmek: bu tuzağın en sağ ucu, sınıfsız toplum mücadelesini kapitalizmin bağrında mutlak bir bolluk toplumunun oluşmasına dek erteleyen teslimiyetçi cerayan. Bu tuzağın bilincinde olmak önemli. İçinde yaşadığımız güven bunalımı koşullarında, gerçek yaşamın zorluklarından arı teorik bir cennet vadeden bu tuzak hayli de cazip. Bu tuzakla, kurtuluşu geçmişe sığınmakta bulan tutucular kadar yürekten alay edebilir hale gelmeden girilecek bir tartışma, eleştirel bir tartışma olamayacaktır. ●

Bugün devrimci marksistlerin yürütmek zorunda oldukları (ve aslında gerek kapitalist dünyada, gerekse sosyalist ülkelerde, yürütmekte oldukları) tartışma, yaşamla teoriyi koparan değil, bu ikisi arasındaki ilişkiyi yeniden kuran bir tartışma olacaktır. Yaşamdan kopup Marx'a sığınan değil, Marx'tan bu yana teorik serüveni gerçek hareketle bağı içinde kavramaya çalışan bir tartışma olacaktır. Bir başka deyişle, tarihi maddeci yöntemi bize ait bir tarihin, sosyalizm ve sınıf mücadeleleri tarihinin eleştirisinde kullanmaya cesaret etmek anlamına gelecektir.

Marx'tan bu yana gerçek hareket teoriyle sürekli hesaplaşmıştır. Teorinin eylemin önünü açmadığı ya da engel olduğu her noktada ya teoriyi geliştirmiş, ya onu deforme etmiş ya da kendi marksist teorisini yaratarak, orijinal teoriyi görmezden gelmiştir. Bu hesaplaşmaların bazıları sınıfsız toplum yönündeki mücadelenin önünü açmaya çalışırken, bir kısmı da teoriyi hedeften koparan ve ona statükocu bir karakter kazandıran gerçek deformasyonlar doğurmuştur. Teori yaşama hükmetmemiş, tarihi maddeci yöntemi doğrularcasına yaşam teoriye hükmetmiştir.

Bize düşen de, gerçek hareketin teoriyle kendiliğinden hesaplaşmasının içinde kaybolmaktan sıyrılıp, teoriyle hedefli, yani devrimi hedefleyen bir tarzda hesaplaşmak için gerçek hareketi incelemektir. Bugün marksist hareketin içine düştüğü krizden devrimci çıkış yolunu araştırmaya böyle bir tartışma hizmet eder.

Geçmişte bu yöntemi haklı ya da haksız hedeften sapma olarak nitelediğimiz marksist muarızlarımızın söylemlerinin altında yatanı deşifre etmek için sık sık kullanırdık. Kriz koşulları bu yöntemi hareketin bütününe ve bu arada kendi söylemimize de uygulamamıza olanak verirse, Mao'nun deyişiyle kötü bir şeyi iyi bir şeye dönüştürmüş oluruz. Devrimci marksizmle sosyalist ülkelerin resmi ideolojileri arasında anlamlı bir mesafe vardır. Ama bu mesafe yaşamın incelenmesiyle, somut durum tahliliyle anlaşılabilir. Genel olarak teori ile gerçek hareket arasındaki mesafeyi ve karşılıklı ilişkiyi araştırmamıza olanak veren böyle bir yaklaşım, dogmatizmden kurtulmamızı gerektirir. Günümüz marksizmi elbette 19. yüzyıl marksizminden farklıdır. Sınıfsız bir toplum hedefine yönelik devrimci sınıf mücadelesinin teorisini tarihi maddeci yöntemle bugünün dünyasını inceleyerek ve yüzyıldır gerçek hareketin marksizmle devrimci hesaplaşmasını kavramaya çalışarak inşa edebiliriz.

İşte o zaman, Avrupa'daki gelişmiş kapitalist ülkelerin sanayi işçilerinin eşzamanlı devrimini öngören marksizmin nasıl olup da yüzyıla yakındır "doğuya" ya da "güneye" kaydığını, sanayi işçileri kadar, hatta zaman zaman onları bastırırcasına köylü halkları, ulusal kurtuluş hareketlerinin, gençliğin ve kafa emekçilerinin ya da kadının kurtuluşu hareketinin elinde bir silah olabildiğini de anlarız. İşte o zaman bugünün krizi koşullarında ortalığı kaplayan "bütün olup bitenlerin sorumlusu marksizme sahip çıkanların geriliğidir" söylemi de nisbileşir. İşte o zaman sınıfsız toplum hedefinden ve devrimci sınıf mücadelesinden koparılan bir marksizmin neden ölüme mahkum edildiğini anlayacağımız gibi, sınıfsız toplum ütopyası yaşadığı sürece, bu ütopyanın gerçekleşme olanaklarını islamda, kurtuluş teolojisinde, çevreci ya da ahlakçı sosyalizmde arayanlar yanında, onu insanların maddi hayatlarını yeniden üretirken kurdukları ekonomik ve toplumsal ilişkilerde arayan devrimcilerin elinde marksizmin yaşayacağını ve geliştirilmeye devam edeceğini de anlarız.

Melih Ergen

yeşiller-sosyalizm-hangi sosyalizm? I (öncü)

Amaç: Bu yazı bir değerlendirme, bir iddia, hatta bir eleştiri amacı taşımıyor. Bir değinme ve dipnotlar toplamı...

Taşıdığı amaç, (özellikle geçmiş siyasi geleneğimin de yarattığı) bugünkü sosyalizm tartışmalarına değinmek gereği ile birleşince, başlıbaşına bir yazı konusu haline gelebilir. Bu nedenle Doğu Perinçek'in Saçak Dergisi'nin Ağustos 89 sayısındaki "Öncü" üzerine olan yazısına yapılacak göndermeler, amacın yöntemi sayılmalıdır. Çünkü amaç bugün konuşmaya çalıştığım Yeşiller düzleminden karmaşık görünebilir. Bu karmaşıklığı sadeleştirseydik:

1) Türkiye gündemi özellikle son iki yıldır sosyalizm ve sorunlarının tartışılmasıyla oluşmaktadır. Önümüzdeki dönemlerde bunun dahada yoğunlaşacağı görülmektedir. İki yıl önce basında Yeşiller hareketi oldukça ilgi toplarken, gündemin böylesine değişeceğini o zamanlardan tespit edebilmiş olmamızın yeteneği, Yeşiller Partisi kurulurken, kendimize sorabildiğimiz (niceleri içinden) şu sorundan doğmaktaydı. "Yeşiller, parti olabilmesi için Sosyalizmle hesaplaşacak teorik teçhizatlanmasının neresindedir?". Bir parti yaşamın her alanına ait önermeler taşımak durumunda olduğuna göre ve bizler sosyalizmden (doğal ki ve, belki daha çok da kapitalizmden) farklı önermelerimizi, ütopyalarımızı belirlemek zorundaydık. Üstelik bir kısmımız sosyalist gelenekten gelmekteydik. Daha sonra bu farklılık yeterince çizilemediği için biraz da garip bir durum doğdu. Diğer partiler hayda hayda bir yana, sosyalistler de Yeşilleri bir çevre komisyonu olarak gördüler. Yeşillerin bir kısmı sosyalizmle flört etmekten yanaydılar. Eylemde, pratikte doğru olan yani sosyalistlerle olacak flört, "teorik flört" diye birşey olmadığına göre, ayrım belirlemede, bütünlükçü politikalar belirlemede nasıl olacaktı? Üstelik

kendimize "anti-endüstriyel" derken. Sosyalistler açısından da durum iç açıcı olmuyordu. Sosyalizm yeşiller üzerinde hamasi bir hamilik payesiyle daralıyordu. (Sosyalizmin bu arada yeni tanımlarıyla Sosyal Demokrasi ile ayrım yapma sıkıntısı sürüyordu zaten).

Yeşillerin sosyalizmden bağımsız, ama onun (da) eleştirisi üzerinde oluşan, sosyalizm iddialarının varsiyonu değil, seçeneği(de) olduğunu belirlemek şarttı. Bu ise durup dururken yapılacak bir iş değildi. Çünkü objektif olarak, bizim dışımızdan bize yüklenen bir misyon değildi. Kaldı ki (anlayışlarımız gereği) olamazdı da. Biz öncü değildik, öncü olmak istemiyorduk, üstelik öncülere karşıdıydık. Şimdi ise sırası. Gündemde reel sosyalizm (bence genel sosyalizm) sorularını tartışması var. Tüm bu tartışmalara (üstelik ayrı bir paradigmadan) bir yazı içinde katılmak olanaksız. Yeşillerse bu tartışmaların dışında değilse (ki yine bence değil ve neden olmadığına tekrar değineceğim), her soru karşısındaki farklılıklarını belirtirken "Türkiye'de Yeşiller-Sosyalizm-HANGİ SOSYALİZM? başlığını (I) olarak atmak ve yöntem olarak da "ÖNCÜ" üzerine yazıdan başlamayı seçtim.[(1)] Kısaca sosyalizme ait tartışmaların yoğunlaştığı bir anda bu tartışmaların arasına girmek ve Yeşillerin bir çevre eksiyonu, özgül olan tanımı olmayıp, sosyalizmin de şu tartıştığı yerde biten, onun da seçeneği olduğunu, sosyalistler açısından da belirlemeye çalışmak...

2) Bir de hemen buna bağlı olarak "gizli ve hain" bir emelim var. Yeşil hareket içinde yer alan biri olarak doğal ki yeşil hareketin gelişmesini diliyorum. Ne var ki bu gelişmenin düşensel alanda ancak yine marksist zeminlerden beslenmeye mümkün olacağını düşünüyorum.

(1) Türkiye'de kurulması gerçekleşen Yeşiller Partisi açısından bunu gündeme getiren ilk kişi oldum. Bunun öncesinde ise on yıl süren Aydınlıkçı geçmişimin izleri olsa gerek, Sosyalizme ait tartışmaları Birikim, Marksizm ve Gelecek dergilerinden izlerken, Saçak ve Sosyalist Birlik dergilerinde daha bir uyarılıyorum. Doğu Perinçek ile Halil Berktay-Oral Çalışlar ayrımlarında istemeden de yer tutuyorum. Ne garip ki Doğu Perinçek'i sosyalizmin olmazsa olmaz tanımları içinde daha tutarlı bulurken, Sosyalist Birlik kavramlarını da Yeşillerle özdeşleştiriyorum. Aynı geleneği paylaşanlardan ayrı bir taraf olarak D.Perinçek'i eleştirmek, Sosyalist Birlik yanına düşmek ya da tersi D.Perinçek yanına düşmek düz mantığını yenmek de benim için ayrı bir sorun olabilmekte.

(Genel kural ve tanımlarda bile yeni mutabakatlar arama zorunluluğun doğması beni sürekli birinci tekilden konuşmaya iteledliğinden) sosyalizmin kapitalizm eleştirisi üzerine kurulduğunu, (nispi anlamda) gerek toplum yapısı ve ütopyası, gerekse felsefi söylemi açısından en ileri (en bilimsel değil) düşünme sistematiği olduğunu kabul ediyor, ve sınıfsız toplum projesine giden yolun, bize bırakılan önemli bir tarihi miras olan sosyalist öğretinin eleştirisi ve böylelikle onun dışına taşabilen bir yol olabileceğine inanıyorum. Böylelikle de "12 Eylülist" karalamalarını, sosyalizmden caymanın devrimcilikten caymak anlamına gelmediği ile ayrıc yanıtlamak istiyorum. Merkezî iktidar talebinden kalkılan sosyalist projelerin devrimci olmaya yetmeyeceği gibi, merkezi iktidarlar dışından yeni ütopyalarla "yeni dünya"ya ulaşılabileceğine ve bunun devrimci kalabileceğine (olabileceğine) inandığımı belirtmek istiyorum.

3) Sonuçla; yeni bilgi teorisi ışığında sosyalizmin "bilimsel" olmak tezinin eleştirisi, sınıf tezlerinin eleştirisi, merkezi iktidar ve devlet tezinin eleştirisi, sosyalizm ve demokrasi antigonist ilişkisinin sosyalizm veya demokrasi tanımlarına ulaştırdığı değişiklik (deformasyon) parti ve proletarya diktatörlüğü vazgeçilmezliğine yapılacak ekler, bir de bunların üstüne referansların sadece uygulamaya değil, genel tanıma ait sorunlar olması, biribirini bütünleyen bir sistematik içinde değerlendirilmesi zorunluluğunu yaratmaktadır. Önem sıralaması yapılacağına göre, tanımsal mutabakattan yürümek gerekirdi. Ne var ki kimi konularda örneğin, proletarya diktatörlüğünün reddi, çok parti, çok kanat, (sosyalizm içi) azınlık haklarının demokrasi tanımına getirdiği yani, kabul edilen temsili demokrasiyi bulaştırmaya çalıştığı koalisyon, v.s. sonunda ortaya çıkan kuşa hala "sosyalizm" denebilir mi, sorusu benim için cidden yanıtlanması gerekli bir sorudur. Bu tanımların sıfırlanması ve giderek yeniden yapılması gerekli bir hal almaktadır. Daha düne kadar (Gorbaçov'a kadar) "sosyalistim" denildiğinde herkesçe ortak anlaşabilen sosyalizm, bugün aynı şey söylenince ardından "Hangi sosyalizm", açıklamalarıyla mümkün olabilmeye başlamıştır. Eğer sosyalizmden bu tanımlar çıkarılmadı ise, bırakın on yıl önce Aydınlıkçı olmayı, neden sos-

yalist olmayıp Yeşiller hareketi içinde yer aldığımızı anlatmak kolay olacaktı. Bu ayrımları çizmek sadeleşebilecekti. Yok eğer bu tanımlar sosyalizmin genel kuralları içinde *artık* bulunmuyorsa Türkiye'de Yeşillere gerek bile yoktu ve kendi adıma sosyalist kalmayı seçebilirdim. İşte bu son amacım Türkiye'de birçok kişinin benim gibi kendini tarif edebilmesi ihtiyacına yanıt aramaya çalışmaktır.

"devrimlerin öncü-kitle diyalektiği"ne değinmeler

Sözkonusu yazı çok genel bir ifade taşıdığı (kendi içinde de zikredildiği gibi) için, irdeleme-inceleme değil, bir değinme ile yetinmek durumundayım. Ayrı bir inceleme gereği tartışmanın aktüelleşmesi halinde geçerli olabilecektir.

Doğu Perinçek, sosyalizmin vazgeçilmeztanımsal ögeleri çerçevesinde öncüye ait yaklaşımlarında bana göre tutarlıdır. Ne var ki tutarlılık sosyalizmle sınırlı, sosyalizme aittir. Nitekim sosyalizmde, öncünün tarihsel süreç içinde ulaşamayacağı nesnellik, ulaşamayacağı "bilimsellik"(2) doğrultusunda D.Perinçek de öncüye seçimsel nitelemeler, dilekler yüklemektedir. Oysa bir olguya öncülük misyonu da dışardan biçilemez. (Doğu Perinçek, "öncü bir olgudur, icad değildir." demektedir. Tespitin tam tersi öncü teorik bir icaddır. Mucidi de Lenin'dir). Bir olguya öncülük nitelemesi ancak yine öncü tarafından verilebilir. Çünkü tüm öncüler bu nitelemeyi kendinden menkul biçebilirler. Tarihin iktidarlar tarafından yazıldığı da gözönüne alınınca öncünün öncü olduğunun kanıtlanması iktidarın gaspıyla mümkündür.

Hiçbir öncü iktidar olmadan öncü olduğunu henüz kanıtlayamamıştır. İktidar olanlar olgular değil, öncüler olmuştur. Toplumsal gerçeklerin içinden ve otomatik örgütlenmeleri onları olgu kılarken öncü bu olguyu öznelleştiren bir kurumdur.

Perinçek'in sınıfın göreli ileri, orta, geri kesimlerinden öncülük biçtiği ileri kesimin, (yine göreli olması bir yana, kime göre, kimin tarafından tespiti bir yana ve "ileri" kesim kavramında anlaşsak bile) öncülüğün fonksiyonu, olsa olsa ilerilik gereği kendini lağvetmesidir. Nasıl ki hiçbir sosyalist devlet sönme yoluna girmiyorsa (giremeyeçekse), öncü de hiçbir zaman kitleleşmeyip, o monolotik yapısının mucidi ve bekçisi olmaya devam edecektir. İşte toplumsal gerçeklik budur. "İleri" yani devrimci olmak, öncülüğü asgariye çeken, giderek yokeden bir perspektife sahip olmakla ilintilidir. "Öncü teorisine karşı çıkanların başka çözümü yoktur" cümlesi öncüyü örgütlemek hedefinden kurtulduğu zaman çözüme ulaşan cümle kurulabilmektedir. Sorun pratik bir çaresizlik sorunu değildir çünkü. Olguları tabi kılmaya çalışmak yerine olguların antihiyararşik örgütlenmesine tabi olmak ve "ileri" kesimin bu olgular içinde kendini var etmeye çalışması bir çözümdür.

"Sınıf mücadelesine" yönelmek isteyen herkesin öncüyü örgütlemekten başka çaresinin kalmadığı fikri yukardan aşağıya bir inşaa projesinde tutarlıdır ama proje (kendiliğinden bilinçlenme fikriyle de ilintisiz) iktidar dışından toplum muhalefetlerinin, birbirinden farklı birçok "Hayır"ın yanyana gelmesi ve alternatif yapılarını kurmaya başlaması sonucunda meydana gelen "yeni toplumun" yöntemlerinde aranırsa, çözümler de vardır. "Öncünün yeterince öncü olmaması" gibi öncü mantığı açısından bana çok ironik gelen açıklamayla Paris Komünü bu noktada olumsuz değil, olumlu bir referanstır. (Üstelik Leninci anlamda değil ama Mark'ça Proleterya Diktatörlüğüdür). Öncüyü red, politika dışına düşmek, ("sınıf" yerine "toplum" veya "insanların" diyeceğim ben) insanların uyanışını engellemek veya engelleyenlerin yanına düşmek anlamına gelmemektedir. Perinçek'in burada "ya var, ya yok" mantığı çıkmaktadır. Sorun sosyalizm içi kavramlara hapsolduğunda yok olan çözüm yeni önermeler bütünlüğünde bulunabilmektedir. Perinçek'in Sosyalist birlik ile yaptığı tartışmalarda parti kavramı başlığında yaptığı öncü gereksinimi sosyalizm "klâsik veya modern ayrımına katılmadığımı belirterek) tanımı sonucu tutarlı olmaktadır ama gerçeğin, öncünün "ayakları altında ezilip kalması" pahasına...Perinçek, "öncüyü reddedenleri kimsenin dinlediği yok" diyor. Ama en büyük

(2) Bilimin, bilim adamının subjectif seçimlerine bağlı gelişimi, devrimsel sıçramalarla gelişen bilim teorisi, pozitivizmin ayrıntılı eleştirisi için T.Kuhn'un Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve çevirmeni Nilüfer Kuyaş'ın önsözünün sosyalistlerce yeterince değerlendirilmediği fikrini ve bunun ihtiyacını taşıyorum.

sesler de bugün dünyada sosyalist iktidarların dinlemediği ve üstüne bastığı yerlerden geliyor artık. Perinçek'in sözünü ettiği ayaklananlar, başkaldıranlar, yeni devrime yürüyenler, "daha çok sosyalizm" değil, "daha çok özgürlük" bayrağıyla yürüyorlar. Sadece Perinçek değil, Türkiye'de büyük bir sosyalist kesim bu başkaldırmaları sosyalizm için sorunlar olarak daraltmakta ve yine devrimi salt sosyalizm kavramlarına hapsetmektedirler.

"Öncü ile devrim ve üretici güçlerin özgürleşerek gelişmesi arasındaki kopmaz bağlar" iddiası bir yana (üretim ilişkileri ve üretici güçler ilişkisinin, öncünün programından bağımsız hatta öncü dışında da sosyalizm programından bağımsız olması, karşılık olarak üretim ilişkilerinin de bağımsız-otonomik bir kurum olması görüşü, yine o farklı ve bütünlükçü paradigma açısından ayrıca tartışılacak bir konu) üretici güçlerin ve insanın gelişmesi için devrimin *elbette* bir olgunluk düzeyinde gerçekleşmesi sorunun öncü açısından canalıcı noktası olmaktadır. Altı Çizilen "Elbette", öncünün subjektifliğini göstermektedir. "Elbette" olgun olmazsa, Paris Komünü değil de Stalin olmayacak mıdır? Stalin tartışmasının bir tarafı olarak değil de daha genel bir açılımla sorsaydık, Gorbaçov'un itibarını kim geri alacak, Gorbaçov ile itibarını geri alan arasında taraf tutanların kanını kim silecek? Sosyalizm bu denli "bilimsel" ise mutlakiyete giden yolda birbirini tekzip eden öncülere daha kaç kişi, niye kan verecek? Bu yüzden ki "gerçek gelecek günde değil, bugündedir, temsilde değil, gerçeği yaşayanın elindedir" diyoruz. İşte Yeşillerin doğrudan demokrasi talepleri, öncünün bu temsili niteliğinin eleştirisi üzerine oluşmaktadır.

Perinçek, sınıf mücadelesine yönelmek isteyen herkes öncüyü örgütlemek, öncü de kitlesini örgütlemek durumundadır" diyor. *Herkesin* öncünün *herkesi örgütlemesi* (sadece altı çizilenler okunmalı) sıralamasını mekanik bir anlamda kavradığım için değil ama, buradaki öncü problematiğinin, tarihin hiçbir sürecinde nesnel kalamayacağı göstergesi açısından itiraf olarak görüyorum. Kendimize kendimizce biçilen misyona rağmen, tek bir nesnellik vardır, o da bizim hemen yanıbaşımızda akıp giden yaşam... Ve yaşama katılarak yaşamak... Yeşillerin diyelim ki demokrasiyi, iktidar sonralarında aramak yerine hemen-bugün-burada aramalarının nedeni de bu olsa gerek.

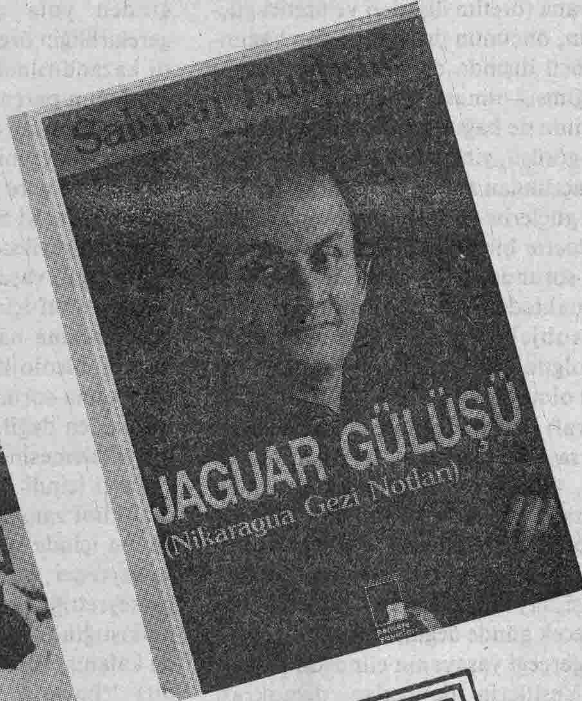
Perinçek'in öncünün ikili karaktere sahip olduğu gerçeğinden (bu bölme bana çok eklektik görünüyor) sözedip, çoğunluğun parçası olduğu yerde olumlanan ama çoğunluğun azı olduğu karakterinde de hatalı olabileceği, mazur görülebileceği şeklindeki akıl yürütmesini ki uzunca süren bu yeni tahlili paylaşmak mümkün değil. Yani sosyalizmin tanımı içinde Parti (öncü) proletarya demokrasisi gereğinden yola çıkıldığında açık olan bir gerekirliliğin özel gayretlerle yumuşatılıp, prestij kazandırılması olanaksız görülüyor. "Çoğunluğun parçası olunca devrimi halk yapar, çoğunluğun azı olunca hatalar" yapılır demek yerine,"devrimi halk yapar, tarihini de öncüsü kendine göre yazar" demek, bana daha açık görünüyor. Ki o tarih, halk tarafından birgün yine değiştirilecek tarihtir. Çünkü bu kez yazılan değil, yaşanan tarih olacaktır. Sonuçta, "öncü, sınıf içinde aynı zamanda azınlıktır" bölünmesine bağlı olarak anlatılan, halktan kopuk, ideolojik yozlaşmayla yeni bir hakim sınıf olma sorunu, salt azınlık olmaya ait nitelemeden değil, doğrudan doğruya öncü olma nitelemesinden doğmaktadır.

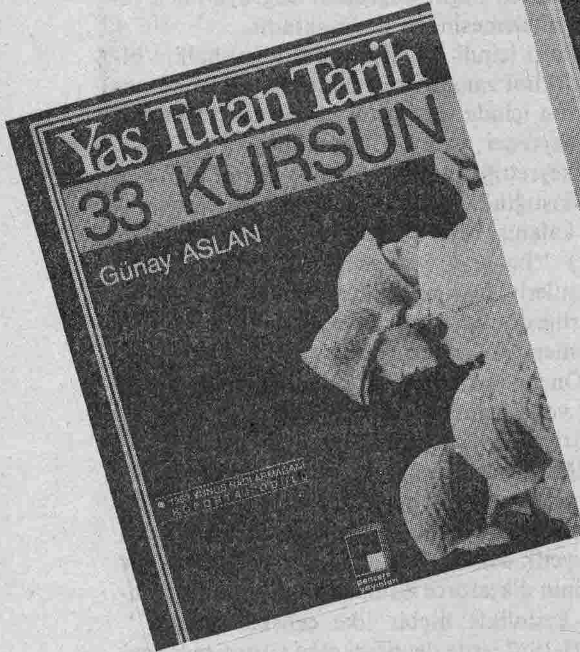
Parti içindi iki çizgi mücadelesi halkın biraz (kimi zaman çok) ötesinde, ama hep öncünün içinde sürmüştür. Halk parti vitrinini ya seyreder, ya kırar. Seyredilirken sınıfsızlığa seyrettiği sanılan toplum, vitrini kırmaya kalkıştığında birden "iki çizgi"nin bir yanında kalanlar (hep de öncünün dışında kalanlardır) "burjuva yolcusu" oluverirler. Oysa Yeşillerin üzerinde çokça durduğu gibi sırtını vitrine dönüp, bir de öyle yaşamak seçilebilir. Hemen, doğrudan, farklı...

Öncünün kimi zaman çoğunluğun azı olması bir yana, azın teki olması eğilimi hep olagelmiştir. Bu ifda Stalin'i yaratan Lenin'indir: "Eğer anarşist değilsek, kapitalizmden sosyalizme geçmek için devletin yani zorlamanın zorunluluğunu kabul etmeliyiz(...) Bu yüzden sovyetik demokrasiyle (yani sosyalist) tek bir kişinin diktatörce iktidarına başvurma arasında kesinlikle hiçbir ilke çelişkisi yoktur" 1905-1917 lerde devrimci olan Crosnstadt sovyeti, Lenin tarafından hemen bir-iki yıl içinde karşı devrimci ilân edilebiliyorsa, ya da "top-

rak bizim ekmek sizin, su bizim balık sizin, ormanlar bizim odun sizin'' diyen yüzbinlerce köylü öldürülüp sürülüyorsa bize ancak ''öncünün hikmetinden sual edilmez'' demek kalıyor. Soru, hangi öncünün bize (Stalin'in geçelim) Lenin olmayacağının nasıl garanti edildiğidir.

Perinçek'in yazısının son bölümünde belirttiği sınıfların ortadan kalkmasıyla öncü-kitle farklılaşmasının kalkacağı inancına yazımız boyunca tümüyle iştirak ettiğimi belirttim. Devletsiz-iktidarsız bir toplumda öncüden sözedilemeyecektir. Öncü, sınıflı toplumun icadı olduğuna göre sönmeyen devletlerin üzerinden aşılan (nasıl'ı ayrı bir konu olarak tutarak) sınıfsız toplum özleminin öncüsüz gerçekleşeceği inancını seçmekten sözediyoruz demektir.

Ahmet Cengiz

romanya'daki gelişmeler üzerine

2000'e Doğru Dergisinin Romanya'daki gelişmeler üzerine yayınladığı kapak yazısı; sosyal, siyasal gelişmeleri komplolar ve darbelerle açıklama tarzının, kaba bir çift ölçülülüğün, bilimsel analize dayanmamanın, milliyetçi bakış açısının, gerçeklerin yerine kafadaki subjektivitenin konmasının somut bir örneği.

darbe teorisi

Bir altüst oluş anında ya da bir iktidar değişikliği koşullarında bilimsellik endişesi taşıyan tahlil girişimleri, öncelikle hangi soruların cevaplarını arar? Çıkış noktası ne olur? Doğaldır ki, bu iktidarın dayanakları nelerdi, o ülkedeki kamuoyu desteği ne ölçüdeydi, halk sınıf ve tabakalarının, aydınların durumu neydi, iktidarın politikaları ve iktidar tavrı neydi? Sözün kısası öncelikle ve esas olarak iç gelişmeler ve sosyal, siyasal, ekonomik durumun tahlili çıkış noktası olurdu. Tahlil çabası böyle bir başlangıcı temel alırsa, muhtemel bir dış parmağın ve komploların yararlandığı ya da zemin bulduğu koşullar da ortaya çıkarılabilirdi. Ancak bu yöntemle, örneğin genç Nikaragua hükümetinin her türlü dış provokasyona, paralı asker saldırısına ve ekonomik ambargoya rağmen on senedir nasıl ayakta kalabildiğinin altında yatan gerçekler anlaşılabilir.

Oysa dergi, gelişmeleri darbe ve komplolarla açıklama idealist yöntemini tercih etmiştir. Onlar, özetle; bürokratik iktidarın konumunu, halkın içinde bulunduğu koşulları, çölleştirilen kültür, sanat ve bilim dünyasını hiçbir bilimsel analiz çabasına girişmeden, kadiri mutlak süper güçlerin elbirliği ederek sosyalizmin sarsılmaz kalesi Çavuşesku rejimini darbe ve komployla yıktıkları, tahlilini yapmışlardır.

Onlar soruyorlar: "Çavuşesku, SSCB ve ABD'ye nasıl kafa tutabilirdi? Kendi halkından bir kuvvet almasa bunu başarabilir miy-

di?'' Peki, sorulmaz mı o zaman; Romen halkının birikmiş kini ve öfkesi olmasa 45 yıllık bir sosyalist rejim, 25 yıllık bir yönetim 5 günde devrilir miydi?

sefalet, sefahat ve koyu bir baskı rejimi

Ayda yarım kilo ete, soğukta beş derecelik sıcaklığa, bebekleri yüz gram süte mahkum edilmiş bir Romen halkı, Bürokrasinin her kademesini sarmış rüşvet ve yiyicilik. Batının borç para musluklarıyla bir ivme kazandırılmaya çalışılmış bir ekonomi. Sonra da dış borç ödeyeceğim diye vatandaşın etini, ekmeğini, sütünü satma politikası. Modernleşme ve yenileşme adı altında pahalı, halkı yerinden yurdundan eden kentleşme politikaları.

70 bin kişilik, ordunun bile üstünde her türlü ayrıcalıkla donatılmış, göğüslerinde özel nişanlar taşıyan özel birlikler. Her dört Romen'e bir kişi düşmek üzere örgütlendirilmiş gizli polis teşkilatı. Komşusundan korkan bir Romen halkı. Kitapçı vitrinlerinde Çavuşesku'nun onlarca kitabından başka hiçbir kitabın bulunmadığı bir ülke. Bir saati Çavuşesku'nun konuşmaları için rezerve edilmiş, bir saati klasik müzik yayınlarına ayrılmış, diğer bir saatinde de Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ve Afrika'daki açlık üzerine haber verebilme yetkisine sahip, Filipinler'deki Marcos rejiminin yıkılışını bile haber yapamayan üç saatlik bir TV yayını. Oğulların, kızların, hısım akrabaların kilit mevkilere doldurulduğu bir yönetim.

Kapı kollarından, musluklarına kadar altından yapılmış, Japon bahçeleriyle donatılmış başkanlık konutları, oğulların kız kardeşlerin villaları. Halk sefalet içerisindeyken, daha birkaç yıl önce yapılan lüks 70. yaşgünü kutlamaları. O günün anısına milyarlarca lira harcanarak yaptırılmış devasa bir saray. Gizli polisin sığınaklarındaki ve aile efradının buzdolaplarında depolanmış kilolarca ithal etler. Milyonlarca liralık çek ve dövizlerle yakalanan kız kardeşler.

kaba bir çift ölçülülük

47. sayıda "demokratik devrim" için ayağa kalkan Doğu Avrupa halklarından sözediliyordu. "Devrimci patlamalar", "Doğu Avrupa kızıl kalacak" tahlilleri yapılıyordu. Üstelik, "Kuşkusuz bu dalga, Batı kapitalizminin ideolojik/kültürel/ekonomik saldırısı karşısında önce sağa doğru bir eğilim gösterecek" öngörülerine rağmen Doğu Alman, Bulgar ve Çek halklarına sonsuz krediler açılıyordu(*). Peki neden, 45 yıllık sosyalist Romen halkı ve onun halk ordusu söz konusu olduğunda darbe ve komplo teorilerine sarılınıyor? Neden, üç gün direnebilme yeteneği gösteren Çavuşesku yanlıları sosyalizmi temsil ediyor da, Romen halkı ve ordusu 3 gün içinde karşı devrimci komplolara alet (!) oluyor? Romen halkının ve onun güçlerinin kabahati ne, diye sorulmaz mı? Doğu Alman halkından esirgenmeyen esneklik, neden bir hafta öncesine kadar sosyalist olduğu iddia edilen Romen halkından esirgeniyor? Milli azınlıkların durumu konusunda bu kadar hassasiyet gösteren bir dergi, Macar asıllı Romen köylüleri söz konusu olduğunda, bu hareketin altında neden dış parmaklar ve komplo arıyor? Sekiz bin Macar köyü yıkıldığında, on binlerce Macar asıllı yerlerinden yurtlarından edildiğinde bunun adı sosyalizasyon, modernleşme oluyor. Salt SB'ne karşı diye, geçmişte en gerici yönetimleri destekleyeceksiniz, sonra da Macar asıllı Romen'e sırf papaz diye imalı saldırılar yönelteceksiniz. Anlaşılır gibi değil.

"Neden mitinglerle ve yürüyüşlerle olmamış", "Yuh çekenler yüz kişiymiş." Temeşvar'da ayağa kalkan; bindirilmiş kıtalarla gerçekleştirilmeye çalışılan devleti destekleme gösterilerinde bile "Çavuşesku Defol" diye bağırarak resmi devlet televizyonunun yayınını kesmesine neden olan, Çavuşesku'nun konuşmasını keserek oradan kaçmasına neden olan, Bükreş'teki alanları dolduran yüzbinlerce Romen'e rağmen, gerçek ancak bu kadar ters yüz edilebilir. Temeşvar'daki muhalif gösterileri katliamla bastırmaya çalışan, halka ateş etmeyi reddeden askerleri bile özel birliklere kurşunlatarak ağaçlara astıran, bu ölçüde tahammülsüz ve rezervlerini tüketmiş bir rejimin "neden mitinglerle ve gösterilerle olmadı" deni-

(*) Bu noktada derginin kitle hareketleri karşısındaki istikrarsız tutumlarına bir başka örnek daha vermek mümkün. Dergi, Haziran-Temmuz aylarında ayağa kalkan Çin halkını kapak yaparak destekledi. Fakat hareketin kanla bastırılmasının hemen ardından, sistemli bir şekilde hemen her sayıda yeni Çin yöneticilerinden alıntılar yaparak, Çin'deki bazı gelişmelere atıflarda bulunarak yeniden bürokratik, eli kanlı Çin yönetiminin politikalarının yanına kayılıyor. Yakında, Çin halkının Temmuz ayaklanmasını desteklemekle hata yapıldığı yazılırsa, şaşılmaz.

lerek kurtarılmaya çalışılması da gerçeği tahrif etmenin diğer bir yönü.

bilimsel analize dayanmayan eski tahlillerin kaba bir tekrarı

Eskinin kalıntısı, sınıfsal analizden, halkların talep ve istemlerinden kopuk dar milliyetçi bakış açısı devam ettiriliyor. Geçmişte aynı sosyal, siyasal, ekonomik sistemlere sahip oldukları halde örneğin Doğu Almanya'ya tekelci kapitalist deniliyordu, Romanya'ya da SB'ne karşı çıkıyor diye, salt bu nedenle sosyalist sıfatı yakıştırılıyordu(*). Şimdi de, yine; Honnecker'lerin, Hüsak'ların, Jivkov'ların son ana kadar korumaya çalıştıkları, kitlesel kalkışma bütün halkı sardığında, başka çare kalmayınca terk edip gittikleri rejimler tekelci kapitalist oluyor, Çavuşesku'nun karabasan rejimi sırf Gorbaçov'a karşı çıkıyor diye, SB'ye karşı çıkıyor diye sosyalist oluyor. Tezlerini gözden geçirmemek ya da geri almamak için de, prestiji kurtarmak için de, halktan kopmuş bir bürokratik iktidar sistemiyle birleşmek göze alınıyor. Romen halkı ve işçi sınıfı ne durumdaymış, ne düşünüyormuş, önemi kalmıyor tabii.

Dar milliyetçi bakış açısı "dış borç ödeme" tahlillerinde de kendini gösteriyor. Halkın sefaleti ve hızla yoksullaşması dış borç ödemek içinmiş. Bu gerekçe "kemerleri sıkalım" politikalarını hatırlatıyor. Tabii çocuklarına her zaman süt ve et bulabilen bir avuç Romen egemeni açısından durum anlaşılabilir. Ama Romen halkı açısından, "dış borç ödeyeceğim" gerekçesi ancak halk karşıtı bir anlam ifade edebilir. Böyle bir gerekçe, nasıl, güçlü bir ekonomik temele sahip olduğu bilinen bir ülkenin halkının neredeyse açlığa mahkum edilmesine katlanması için bir neden teşkil edebilir? Bu sosyalizm adına nasıl savunulabilir? Öncelikle ülkeyi böylesi bir dış borç batağına sürükleyen ekonomik politikaların araştırılması gerekmez miydi? Sonra da, bu politikaların sonuçlarının yıllardır Romen halkına fatura edilmesini eleştirmek gerekmez miydi?

(*) Hem başyazı, hem de kapak yazısı bir sosyalist lider olarak Çavuşesku'ya methiyeler yağdırırken tek bir kritere sahip; Çavuşesku'nun süper devletlere karşı kararlı tutumu. Bu tutumun kökleşmiş dar milliyetçi bir bakış açısının ürünü olduğu hemen göze çarpıyor. Biz sanırdık ki, bir sosyalist yönetim ve liderlik, öncelikle ve daha çok kendi işçi sınıfı ve halkı karşısındaki konumuyla değerlendirilir. Bir burjuva milli liderin de sahip olabileceği özellikler tek kriter alınırsa, bu durum, ancak ve ancak koyu bir Kemalizm etkisiyle açıklanabilir.

sonuç

Romen halkı, diğer Doğu Avrupa halkları gibi yolunu arıyor. Onlar halktan kopmuş, halka yabancılaşmış despot, bürokratik iktidarlardan kurtuluyorlar. Kendilerine on yıllardır sosyalizm adına olumsuzluklar ve kötülükler sunuldu. Bu durum Batı emperyalist-kapitalist sisteminin provokasyonlarına zemin de hazırlıyor, doğal olarak. Her şeye ve bütün tehlikelere rağmen özgürlük ve demokrasi istemiyle ayağa kalkan halklardan korkmamak gerekiyor. Romen halkı, önünde uzanan tuzaklarla dolu bu çetin dönemde son tahlil de yolunu bulacak olgunluğa ve deneyime sahiptir.

Not: Romanya'daki gelişmeler üzerine tartışırken, Arnavutluk yönetiminin Romen halkının kendi kaderine sahip çıkma hakkına saygı duyuyoruz, temelinde sergilediği olgun tutumu anmadan geçemeyeceğiz.

ryutin platformu

Marksist-Leninist Federasyon Ülke Konferansı Haziran 1932.

"Sosyalistlerin Birliği" ve "Stalinizm" tartışmalarına katkıda bulunacağına inandığımız RYUTİN PLÂTFORMU bildirisini yayınlıyoruz. Bildiri, 1932 yılında illegal olarak "Marksist-Leninist Federasyon" imzasıyla Ryutin'in girişimiyle yayınlanmış. Amacını, Stalin'in kişisel diktatörlüğünden ülkeyi kurtarmak olarak çizmiş. Bu tarihi belge ilk olarak Sovyetler Birliği'nde 1988 yılında Yunosti gazetesinin 19. sayısında yayınlanmış. Gazetinin tanıtma yazısını da aynen yayınlıyoruz. Yazı metni AMAÇ yayınlarından çıkan Tarık Demirkan'ın "devrim devrim diye diye..." adlı kitabından alınmıştır.

dünya işçileri birleşin!

Partinin Tüm Üyelerine,
Yoldaşlar!

Stalin ve kliği partiyi şimdiye dek görülmemiş bir çıkmaz sokağa soktu. Ölümcül bir bunalımla karşı karşıyayız. Stalin sahtekarlığa, iftiraya ve parti kadrolarını aldatmaya başvurarak, inanılmaz bir terörle, "bolşevik ülküleri ve partinin birliğini korumak" sloganının ardına sığınıp, partinin tüm örgütsel gücünü kullanarak, son beş yıl içinde parti yönetim organlarından en seçkin bolşevik kadroları uzaklaştırmış, parti içinde ve ülke çapında kendi diktatörlüğünü ilân etmiş, leninizmden uzaklaşıp başına buyruk maceracılığa dalmış, zalimliğiyle Sovyetler Birliği'ni uçurumun kenarına sürüklemiştir.

Sovyet iktidarı ilk yıllarda Merkez Komitesi'nin ve tüm partinin kolektif yönetiminde, işçi sınıfının kahramanca özverisiyle sosyalist inşa yolunda önemli mesafeler katetmiş, emekçilerin yaşam düzeyini iyileştirip, proletarya diktatörüğünü güçlendirmiştir. Ama son yıllarda Stalin'in müdahalesiyle Sovyetler Birli-

ği'nin durumu yıldan yıla ve önemli ölçüde kötüleşmektedir. Bir dizi büyük işletmenin kurulmasına karşın ülke ekonomik olarak çökmektedir. Yığınların sosyalizme olan inancı azalıyor. Her geçen yıl insanlarımızın proleter devrimi düşmanlarına karşı koruma kararlılığını azaltmaktadır.

Maceracı bir şekilde hızlandırılan ve bu arada işçi ve memurların ücretlerinin düşürülmesine, doğrudan ve dolaylı vergilerin artmasına, enflasyonun ve fiyatların yükselmesine neden olan hızlı sanayileşme, inanılmaz bir zorbalıkla ve törerle gerçekleştirilen kooperatifleşme, aslında orta ve yoksul köylülüğe yönelik olan "kulaklara karşı mücadele" politikası ve son olarak da binbir türlü vergiyle, tarım ürünlerine el koymalarla köylerin yağmalanması, ülkeyi olağanüstü bir bunalıma sürüklemiş, bu süreçte insanlarımız yoksulluğun ve sefaletin uçurumuna itilmiş, hem köylerde ve hem de şehirlerde halkımız açlığa mahkum edilmiştir.

Sanayi ancak yarı kapasiteyle çalışıyor, önemli oranda yedek parça üretmekle meşgul. Üretilen malların kalitesi ise aşırı yüksek saptanan nicel hedefler dolayısıyla olağanüstü düşük. Açlık, işçilerin üretkenliğini aşırı ölçüde düşürdü. Taşrada ücretlerin aylarca ödenmediği oluyor ve birçok yerde yokluk ve sefalet ortamında vergiler de toplanamıyor. İşten çıkarmalar süreci de başladı; işçilerin ve memurların yarınını işsizlik tehdit ediyor.

Sanayinin finans kaynaklarının günden güne azalması, uzun vadede sanayideki kalkınmayı frenleyecek ve bu alandaki büyük yatırımları durduracak.

Uzun vadede işçilerin sefaleti artacak, açlık ve yokluk yaygınlaşacak.

Köyün durumu ise çok daha ciddi ve çok daha ağır.

Köylülerin açıkça yağmalanması ve zora dayalı kooperatifleşme, büyükbaş hayvan sayısını 1927'dekinin yüzde 30'una düşürdü. Ama kolhoz ve sovhozlarda yeterli hayvan yemi olmadığı için az sayıdaki bu hayvanlar da yokolup gidecek. Köylerde yeni konutlar inşa edilmiyor. Eskiler gözden geçirilip yenilenmiyor; yalnızca varolanlar yağmalanıyor. Tarım alanında araç gereç kalmadı. Tohumluk tahıl, belki de, gerekli olanın ancak yarısı kadar. Toprak yeteri kadar işlenmiyor. Tarımda kullanılacak hayvan da kalmadı.

Tarım alanında kişinin bireysel çıkarı katledildi. İnsanlar artık sadece kaba güçle zorlandıkları ve yaptırımlardan çekindikleri için çalışıyorlar. Zorla kurulan kolhozlar dağılıyor. Genç ve sağlıklı köylüler köylerden kaçıyorlar. Üretimden koparılmış milyonlarca insan yollara dökülüp kentlere sığınır duruma geldi. Köylerde kalanlar açlık çekiyor, ölen hayvanlarını yiyor. Salgın hastalıklar başgösterdi.

Uzun vadede: Köylerimiz sefalete düşecek, bakımsızlıktan yıkılacak.

Uzun vadede: Önümüzdeki yıllarda büyük bir açlık ve kıtlık başgösterecek.

Ülkede ticaretin durumu da berbat! Paranın değeri kalmadı. İlkelere dayanmayan fiyat politikası sürekli değişiyor. Mal darlığı insanların beslenmesine engel oluyor; dağılan ekonomik yaşam içinde spekülasyonlar boy veriyor. Dış ticaret dengemiz büyük açıklar verir duruma getirildi. Dış satımlarımızı sürdürebilmek için zorlanıyoruz ve dış satımlar ancak yığınların sefaleti pahasına ayakta tutulabiliyor.

Planlama ise kandırmacadan ve göz boyamaktan başka bir şey değil! Planlarda saptanan hedeflere ulaşılamıyor ve Stalin yönetimi, bunun suçunu memurlara yüklemeye çaba harcıyor. Kalkınma planlarının ancak yüzde 60-70'i gerçekleştirilebiliyor. Koşullar ekonomik kalkınmayı ve ekonomik yaşamın yönlendirilmesini olanaksız kılıyor. Ekonomik yapının dağıldığı ortamda kalkınma süreci anlık etkenlere ve rastlantılara bağlı.

Tüm bunlar olup biterken stalinci çinovniklerin(1) 17. Parti Konferansı, partiyle, işçi sınıfıyla ve tüm emekçilerle, küstahca alay ediyor; sosyalist topluma ulaştığımızı, ülkemizde ulusal gelirin kapitalist ülkeleri geride bırakır şekilde arttığını, işsizliğin ve sefaletin sona erdiğini, iç piyasadaki mübadelede tarım aleyhine olan koşulların ortadan kalktığını, köyle kent arasındaki farkların silikleştiğini, işçilerin ve köylülerin yaşam düzeyinin, kültürünün yıldan yıla geliştiğini ilân ediyor.

Halkın ağzına kilit vuruldu! İşçiler ve köylüler adalletsizliğin, zulmün ve yasadışılığın pençesinde inliyor. Devrimin yasaları ayaklar altına alındı, çiğneniyor. Geleceğe olan inancımızı yitirdik. İşçi sınıfı ve emekçi köylü yı-

(1) Memur, bürokrat.

ğınları Stalin'in politikası karşısında çaresiz durumda.

Terörle önünü almaya ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, yığınların nefreti, hiddeti, kızgınlığı gittikçe büyüyor. Sovyetler Birliği'nde parti ve komsomol üyelerinin katıldığı köylü isyanları giderek yığınsallaşarak ülke çapında yaygınlaşıyor. Ortalıkta kol gezen teröre, tutuklamalara, işten atmalara ve provakasyonlara karşın işçiler yer yer grevlere gidiyor.

Stalin ve kliği Marks'ın ve Lenin'in öğretilerini hiç utanmaksızın çarpıtıyor. Stalinci yönetim, bilimi, edebiyatı ve sanatı kendi hizmetçisi konumuna düşürdü. Oportünizme karşı verilen mücadele basit bir karikatür haline geldi ve şu an parti içinde bağımsız düşünceye sahip olan üyelere karşı iftira ve teröre dayalı kovuşturmaların temeli oldu. *Parti tüzüğünce garanti edilen haklar, kapalı kapılar ardında politika yapan bir avuç ilkesiz kadronun tekeline girdi. Demokratik merkeziyetçilik ilkesinin yerine, liderin kişisel görüşünün belirleyiciliği geçti;* kolektif yönetim yerine, "güvenilir kadrolarla yönetim" uygulanıyor.

Merkez Komitesi, "hiç yanılmayan" liderin çevresine kümelenen bir danışmanlar kurulu haline geldi. Bölge Komiteleri de pratikte inisiyatifi olmayan ve Bölge Sekreterleri'nin inisiyatifi altında çalışan organlara indirgendi.

Parti yaşamındaki değişiklikler ve Stalin'in "18 Brumaire"i(*) sonucu Politik Büro, Merkez Komitesi Başkanlığı ve Bölge Sekreterleri kapalı kapılar ardında politika yapan, içten pazarlıklı insanlar güruhu haline getirildiler. Stalin, sınırsız egemenliğe sahip ve görevden alınması akla bile gelmeyecek bir diktatör oldu. Stalin, halka, yığınlara karşı, ülkenin tek bir hükümdar tarafından yönetildiği herhangi bir monarşide olduğundan çok daha fazla zulüm, terör ve baskı uyguluyor.

Tehdit, aldatmaca ve terör sonucu tüm parti örgütü Stalin'in kişisel hırsını tatmin etmede kullandığı, sesi soluğu çıkmayan, kör bir araç haline getirildi. Parti üyelerinin büyük bir çoğunluğu Stalin'in politikasına karşıdır, ama parti aparatı bu insanlara göz dağı veriyor, baskı uyguluyor.

(*) 18 Brumaire: Fransız ihtilalinde, 18 Brumaire'de (9 Kasım 1799) başlatılan ve ülkenin Sieyes, Ducos ve Bonaparte'tan oluşan bir konsüllük yürütme komisyonu tarafından yönetilmesiyle sonuçlanan hükümet darbesi.

(Yayınevinin notu)

Canlı bir şekilde yaşamaya devam eden her bolşevik düşünce görüldüğü yerde eziliyor, bu düşüncelere sahip olan insanlar partiden atılıyor, işinden çıkarılıyor, bir lokma ekmeğe muhtaç bırakılıyor. Gerçekten lenenci olan her görüş illegaliteye geçmek zorunda kalıyor. Gerçek leninizmin önemli bir kısmı yasak, illegal olarak yaygınlaştırılabilen öğreti haline geldi.

Parti aparatı, parti içinde süregelen mücadelenin, değişik hizipler arasındaki kavganın sonucu olarak parti üzerinde egemenlik kuran, görünüşünü ve iradesini zorla partiye kabul ettiren ve parti örgütü üzerinde bir konuma sahip olan ayrı bir güç haline geldi. Şu yaşadığımız dönemde, artık parti faaliyetlerini sürdürmek için kadro seçerken, dürüstlük, inanmışlık, ilkelere sadıklık, görüşünü herkese karşı cesurca savunma gibi özellikler aranmıyor. Bu tür işlere dürüst olmayan, kurnaz, ilkesiz, görüşlerini "patronun" direktifi üzerine sık sık değiştirebilen, özünde kariyerist, dalkavuk ve hizmetçi ruhlu insanlar seçiliyor.

Proletarya diktatörlüğünün özünü boşalttılar, tüm yapıyı başaşağı çevirdiler. Sovyetler artık parti aparatının acınası memurları haline getirildi; halk yığınlarına yakın birer örgüt olmaktan çıkarıldı; ruhsuz, bürokratik örgütler biçimine sokuldu. Komünizmin okulu durumuna gelmeleri ve işçi devletinin bürokratik sapmalarına karşı işçi sınıfını koruma işlevini üstlenmeleri gereken sendikalar, pratikte işçilere yönelik baskının ve başka türlü düşünenlere karşı yaptırımın basit birer aracına dönüştüler.

Komünist eğitimin olağanüstü öneme sahip bir aracı, leninizmin bir silahı olan basın, Stalin ve kliğini elinde yalanın, aldatmacanın ve yığınları terörize etmenin mekanizması oldu.

Parti yönetiminin anti leninist politikası Komintern'in anti leninist politikasıyla tamamlanıyor. Komünist dünya devriminin kurmay merkezi olan Komintern, komünist partilerin sıradan işlerinin görüldüğü, Stalin'e ait basit bir büro haline geldi. Bu büroda masaların başında şeflerin emirlerini uysalca yerine getirmekten başka işe yaramayan korkak memurlar oturuyor. Bolşevik partinin içine düştüğü derin bunalım, Komintern'in de bunalımına neden oldu. Alman Komünist Partisi'nin dışında komünist partilerin üye sayısı artmıyor,

tersine azalıyor! İngiltere genel seçimlerinin ve Almanya başkanlık seçimlerinin de gösterdiği gibi, komünist partilerin kamuoyuna etkisi artmıyor, tersine azalıyor!

Komünist partilerin Merkez Komiteleri, Bolşevik Partisi'yle ve Sovyetler Birliği'ndeki genel durumla ilgili olarak yığınları aldatmak zorunda kalıyorlar. Ama, eninde sonunda her türlü yalan ortaya çıktığından, yığınlar hayal kırıklığı ve güvensizlik içinde bulunuyorlar.

Sovyetler Birliği'nin ilkesiz ve maceracı iç politikası son zamanlarda uluslararası sorunlarda da aynı oranda ilkesiz tutumlarla bütünlendi. SBKP'nin ve Komintern'in, Mançurya'daki Japon istilası ve Şanghay'daki gelişmelerle ilgili olarak aldığı tutumun oportünist bir tutum olduğu kesin bir biçimde söylenebilir. İçinde bulunduğumuz şu dönemde savaş tehlikesi her geçen gün artıyor, ama bu konuda yığınlara gerekli bilgi verilmiyor; insanlara bu durum gerektiği gibi anlatılmıyor. Aparatın bulaştığı işler ve çevirdiği dolaplar işçiler arasında güvensizlik yaratıyor.

Stalin ve kliği gerçek leninizme bir daha geri dönemez! Onlar artık geri dönüş fırsatını kaybettiler. Dillerinden bir türlü düşürmedikleri yalanlar onları çıkmaz sokağa soktu. Bundan böyle de, bir yandan kendi çaresizlikleri içinde çırpınarak, diğer yandan başkalarının kafalarını allak bullak ederek, içine düştükleri bu batağa iyice gömülecekler, çaresiz bir şekilde bir o yana bir bu yana yalpalayacaklardır. Partinin özgür iradesini serbestçe dile getirebileceği bir ortama izin vermeye cüret edemiyorlar. Egemenliklerini, kendi malları olarak değerlendirdikleri partide ve ülkede, her türlü araca başvurarak, yalanla, dolanla, iftirayla, ölümle, kırımla, tutuklamayla, tankla, topla, yani dişle tırnakla korumaya çalışıyorlar.

Nesnel olarak değerlendirildiğinde, Stalin, parti içinde, proletarya diktatörlüğünde ve sosyalizmin inşasında, Azef'in (*) işlevini yerine getiriyor.

En cesur ve en dahi provokatör bile proletarya diktatörlüğünü yıkmak ve leninizmi gözden düşürmek için Stalin'den ve kliğinden daha başarılı işler yapamaz ve bu konuda daha iyi bir plan geliştiremezdi.

Parti ve işçi yığınlarının bolşevizmi ve davayı kurtarmaları, kendi kaderlerini kendi ellerine almaları gerekmektedir. Stalin ve kliği, şu an elde tuttukları konumlardan kendiliğinden uzaklaşmayacaklardır; zaten uzaklaşamazlar da. Bu nedenle zorla, güce dayanarak alaşağı edilmelidir.

Stalin'in boyunlara vurduğu boyunduruğu taşımaya devam etmek, Stalin'in zulmüne boyun eğmek, onun partiyi ve emekçi yığınları böylesine hiçe saymasına göz yummak, proleter devriminin alnındaki utanç lekesidir. Bu boyunduruğu görmeyen, bu baskı ve zulmü hissetmeyen, buna karşı isyan etmeyenler, proletarya devrimcisi değil, sıradan birer köledirler.

Bolşevik partinin üyesi olan bizler, ülke çapında bir konferansta biraraya gelerek *Marksist-Leninist Federasyon*'u kurmaya karar verdik. Amacımız, Stalin'e karşı mücadele vererek partinin ve proleter devriminin haklarını korumak, partiyi tekrar eskiden bilinen ve denenmiş leninci yola, sosyalizmin inşası yoluna sokmaktır.

Leninizmin korunması yolunda oluşan Federasyon bolşevik partinin bir parçasıdır ve parti üyelerinin ve işçi sınıfının çıkarlarından farklı çıkarlara sahip değildir. Tam tersine, Federasyon bu çıkarları kararlı ve ardıcıl bir şekilde dile getirecek ve savunacaktır. Federasyon, partiye değil Stalin ve kliğine karşıdır.

Marksist-Leninist Federasyon ülkenin sosyalist sanayileşmesinin, proletaryanın ve tüm emekçilerin maddi durumlarının düzeltilmesiyle birlikte gerçekleşebileceği kanısındadır. Şu dönemde en önemli hedefimiz, stalince sanayileşmenin yöntemlerine ve bu sanayileşmenin temposuna karşı acımasız bir savaşım yürütmektir. Çünkü gerçekte sosyalist bir sanayileşme olmayan ve sosyalist toplumun inşasına yönelmekten aciz olan bu süreç, ülkeyi şimdiye kadar görülmemiş bir sefaletin, açlığın ve yıkımın kucağına itmiştir.

Marksist-Leninist Federasyon gerçekten gönüllü katılıma dayanan bir kooperatifleşmenin yaratılması gerektiği kanısındadır. Ama bunu yaparken, buna koşut olarak orta ve küçük köylülüğün serbest bir şekilde küçük tarım üretimi yapabileceği koşullar da geliştirilmelidir. Federasyon zora dayalı stalinci kolektivizasyona karşı kararlı bir mücadele verecektir, çünkü bu kolektivizasyon partinin ve Ko-

mintern'in programına temelde aykırıdır ve pratikte iflas etmiştir.

Marksist-Leninist Federasyon işçi sınıfı ve Sovyetler Birliği'ndeki kapitalist ögeler arasındaki sınıfsal çelişkilerin uzlaştırılamaz olduğu kanısındadır. Federasyon hem kentlerde ve hem de köylerde emekçiler arasında ortaya çıkan sınıfsal çelişkilerin gözardı edilmesine karşıdır; ama içinde bulunduğumuz şu dönemde en önemli ödev olarak, proletarya diktatörlüğü koşullarında sınıf savaşı ve iç savaş kışkırtmalarının anti leninist bir tutum olduğunu sistemli bir şekilde propaganda etmek, bu tavrı teşhir etmek ödevini önüne koymuştur. Proletarya diktatörlüğü koşullarında sürekli sınıf mücadelesini ve iç savaşı kışkırtmak, işçi devletinin ve sosyalist inşanın temellerini yıkmakla, istikrarı yoketmekle eş anlamlıdır.

Federasyon her türlü gerçek oportünizmin amansız karşıtıdır. Ama Federasyon varolan somut koşullar içinde en önemli ödev olarak, Lenin'in "oportünizme karşı mücadele" öğretisini sulandıran stalinci uygulamaya, onu karikatürleştiren, bu öğretinin ardına sığınan, yalana, iftiraya ve teröre dayalı uygulamalara karşı acımasız bir mücadele vermeyi saptamıştır. Çünkü leninizmi gözden düşüren, partiyi demoralize eden, gerçek oportünizme yaşam koşulları hazırlayan, onu palazlandıran asıl bu uygulamadır.

Yukarıda sıralanan ödevlerin gerçekleştirilmesi uğrunda gerçek bolşeviklerin, denenmiş sınanmış leninistlerin, gerçek proleter devrimcilerin birleşmesi gerekmektedir. Bugünkü somut koşullar içinde eskiden varolan parti içi gruplaşma yöntemleri çağını doldurmuş, önemini yitirmiş, geride kalmıştır. Bugün sorun leninizmin belli konularının değerlendirilmesinde ne gibi hatalar yapıldığı ya da bu değerlendirmelerde ne gibi farklar bulunduğu değildir. Tarih artık soruyu böyle koymuyor. Bugün artık sorun bolşevik partinin ve işçi devletinin varlığının tehlikeye düşmüş olmasıdır! Bugün artık belirleyici olan kimin Troçki'nin yanında ya da ona karşı, veya Buharin'in yanında ya da ona karşı olduğu değildir. Bugün artık belirleyici olan şu ikilemdir: Ya Stalin yönetimi görevde kalmaya devam edecek ve böylece leninci parti ve sovyet iktidarı yıkılàcak ya da stalinizm başaşağı edilerek parti ve proletarya diktatörlüğü kurtulacaktır.

Lenin, Stalin'e ilişkin olarak dile getirdiği, "dürüst değildir, vicdanına güvenilmez, iktidarı kötüye kullanır" yollu endişelerinde tamamen haklı çıktı. Stalin ve kliği komünizm ülküsünü mahvetmektedir. Stalin yönetimine bir an önce son verilmelidir.

Çağrımız tüm gerçek leninistlere yöneliktir: Leninizmi korumaya yönelik Federasyonu her yerde kurun, onun hücrelerinde örgütlenin, Stalin'in diktatörlüğü alaşağı etmek için onun bayrağı altında biraraya gelin!

Eyleme geçme saati gelmiştir! Çaresizliğe ve kapalı kapılar ardında siyaset yapan, leninizme ihanet eden bu yüzsüz ve ilkesiz kişiden korkmaya son verelim. Güçsüz mırıldanmalara, etkisiz şikayetlere bir son verip, gerekirse birçok şeyden fedakârlık ederek mücadeleye girişelim. Bu mücadelenin yukarıdan başlamasını beklemeyelim; aşağıdan başlatalım. Teröre karşı kahramanlıkla, davamıza olan inançla göğüs gerelim! Sosyalizm davasına sadık olan, Ekim devriminin kazanımlarına değer veren partimizin her üyesinin örgütleyici çalışmaya başlaması, kendi çevresinde bir merkez oluşturması, dürüst ve güvenilir yoldaşları biraraya toplaması gerekmektedir. Her gerçek leninistin, mümkün olan her yerde, önümüzdeki ödevleri bir an önce yaşama geçirmenin gerekli olduğunun propagandasını yapması gerekiyor. Bir an önce; çünkü zaman durmuyor!

Belgilerimiz yoldaştan yoldaşa, gruptan gruba, kentten kente yayılsın: Kahrolsun Stalin ve kliğinin diktatörlüğü! Kahrolsun ilkesiz, sahte siyasetçiler! Kahrolsun partinin haklarını gasbedenler! Yaşasın Bolşevik Parti! Yaşasın leninizm!

Okuduktan sonra bir başkasına ilet. Çoğalt ve yaygınlaştır!

Yunosti Dergisinin Notu:

Tam metin halinde ilk defa dergimizde yayınlanan bu belge, son zamanlarda saklandığı yerlerden kurtularak birbiri ardına gün ışığına çıkan ve sadece geçmişe ilişkin bilgi ve görüşlerimizi tamamlamakla kalmayıp, onları bazı konularda bir çırpıda değiştiren belgeler içinde de özel bir yere sahip.

Bu belge, Stalin'in güçlenen despotluğuyla gerçekçi bir şekilde mücadeleye girişmek isteyen, bu konuda örgütlenen, olayların akışını ra-

dikal bir şekilde değiştirmek kararlılığını gösteren en önemli girişimin tanıklığını yapıyor. Bu belge korkunun da yenilebileceğini gösteriyor.

Belgenin doğuşu bazı trajik olayları hazırladı. Gelişmelerin yankısı sıradan insanların pek anlayamayacağı imalarla da olsa, basına, hatta değişik kongre ve konferansların kürsülerine kadar etkisini gösterdi. Şimdiye dek "Ryutin platformu"na ilişkin az çok bilgimiz vardı. Bu platform sosyalizmin inşasına ilişkin olarak önerilen stalinci programı reddedip, bu programı ayrıntılı bir şekilde eleştirip, karşılığında yapıcı bir alternatif öneriyordu. Martemyan Nikitiç Ryutin'in bitmek tükenmek bilmez enerjisiyle biraraya getirmiş olduğu aynı görüşü savunan pek çok aydın tarafından ortaklaşa hazırlanmıştı. Ryutin 1914 yılından beri partinin üyesiydi. Bir zamanlar Moskova'daki Krasnaya Prezna'nın parti sekreterliğini de yapmıştı. Sözü geçen 200 sayfalık program tam metin halinde yayınladığında, Buharin, Rikov ve Tomski tarafından da desteklenen bu programın uygulanması halinde sağlayabileceği kazanımları, onun günün koşullarına ne oranda denk düştüğünü, tarihsel gelişme süreci içinde "artıları" yitirmeden, ama milyonlarca insanın yaşamına mal olan "eksilerin" de olmadığı bir gelişime ne oranda olanak veren bir program olduğunu şimdi, yani altmış yıl sonrasında daha iyi değerlendirme fırsatı doğacak.

Tutuklanan Buharin 1 Haziran 1937'de imzalayıp Yejov'a verdiği ifadesinde ve bir gün sonraki sorgusunda verdiği ifadede "Ryutin platformunun" kendinin ve mücadele arkadaşlarının görüşlerini yansıttığını, "Buharin ekolü" adı verilen akımın önde gelen teorisyenlerinden Slepkov, Mareckiy, P.Petrovski ve Sten'in somut toplumsal ekonomik sorunların çözümüne yönelik önerilerinde bu platformu temel aldıklarını bildirdi. 28 Haziran günü yapılan sorguda Buharin bu platformun olumlu yanlarının olduğu konusunda önde gelen parti ve devlet yöneticilerinden Uglanov, Rudzutak, Şotman, Antyipov, Lomov, Lejava ve Unsliht'in aralarında görüş birliği olduğunu söyledi.

Yejov'un tutuklattığı kişilerin sırayla alındıkları "sorgulama"da söyledikleri şeyler hakkında temkinli olmak gerek. Ama somut koşullarda Buharin'in söylediklerinin doğru olduğu hakkında şüpheye kapılmak gereksiz. Hatta adı geçen kişilerin çok daha fazla olması gerekiyor kanısındayız. Stalin'e karşı mücadele veren güçlerin dağınık ve sürekli birbirleriyle didişir olmasının ülke için ne kadar büyük bir tehlike oluşturduğunu ve "elinde olağanüstü yetki toplayan Genel Sekreter"in bu durumdan ne kadar ustaca yararlandığını farkeden Stalin karşıtı güçler, birliğin koşullarını aramaktaydılar. "Ryutin platformu" böyle bir birliğin temeli olabilirdi; belli oranda oldu da.

Şimdi 30 Eylül 1930 tarihinde toplanan Parti Merkez Denetleme Kurulu plenumunun sonuçlarına bir göz atalım: Plenum zabıtlarına göre toplantıya Yaroslavski, Pavlunovski, Nemoz, Şkiratov, Solç, Postişev; Trilesser, Yenukidze ve Nazarov katılmıştı. Toplantının gündemini "platform" konusu oluşturuyordu. Bu işin öncülüğünü Ryutin'in yaptığı herkes tarafından biliniyordu. Toplantıda Ryutin "hain-ce ikili oynamak, parti yönetimini gözden düşürmek ve sağ oportünist görüşleri yaymak için illegal propaganda faaliyetine girişmekle" suçlanıp, oybirliğiyle partiden ihraç edildi.

Bir buçuk ay sonra da Ryutin tutuklandı. Karşı devrimci ajitasyon ve propaganda yapmakla suçlanıyordu (o zamanların ceza kanununun ünlü 58-10. maddesi uyarınca). Ama tutukluğu ancak iki ay sürdü. Bu olgu da kanıtlıyor ki, o zamanlar daha umutlar tam anlamıyla yitmemişti, daha bir şeyler yapılabilirdi. 17 Ocak 1931'de OGPU'nun ilgili dairesi Ryutin'e yöneltilen suçlamaları yetersiz buldu. Dava iptal edilerek Ryutin serbest bırakıldı. Ama tahliyeyle birlikte ihtar da almıştı; eğer parti karşıtı (Stalin'e karşı) faaliyete devam ederse cezalandırılacaktı.

Ryutin faaliyetlerine son vermedi. İhtara önem bile vermedi. İsteseydi bile veremezdi, çünkü yapısı böyleydi.

Her aktif Stalin karşıtı gibi o da yetki sahibi olduğu görevden alındı, ekonomi alanına "kaydırıldı". Tutuklanmasıyla beraber daha önce sürdürdüğü Film Sanayi Birliği Başkan Yardımcılığı görevine de veda etmesi gerekiyordu.

Daha zamanı vardı; en önemli teorik eserini, "Stalin ve Proletarya Diktatörlüğünün Bunalımını" yazdı. Eser Yejov'un örgütünün bodrumlarının birinde yitti, belki de yakıldı. Ama kimbilir? Bulgakov'un, "bir elyazması hiçbir zaman yanmaz" biçimindeki sözleri doğru da çıkabilir!

Özgür olduğu bu son aylarda Ryutin'in baş-

lıca faaliyeti teorik çalışmalar değildi. O değişik stratejiler ve programlar üzerine tartışma döneminin artık geride kaldığını anlamıştı. Haydutlarla tartışmak değil, onlara karşı fiilen tavır almak gerekiyordu. Fiili eylem ise ülkeyi ve partiyi "tiran"dan kurtarma, yoldaşlarının cesetlerini çiğneyerek kendi amacına yürüyen Stalin'i tahtından indirmek demekti!

Pratikte bu amaçla partiye ve halka seslenmek olanaksızdı. Parti yaşamında demokrasi artık yoktu. İşte bu işe girenlerin trajedisi tam da bu noktada gizlidir: Partiyi, kendi hırs ve çıkarlarını partinin ve halkın çıkarı gibi gösterip iktidarı gasbeden kişilerden kurtarmak gerekiyordu; ama bu işi gizlice yapmak zorundaydılar. Bu soylu amaçlarını Stalin'in kapıkulları önünde de gizlemek zorundaydılar. Ryutin devlet ve parti kademelerinin en yüksek mevkilerinde yer tutan ve uzun zamandır birbirini yakından tanıyan seçkin liderlere değil de, demagojinin, söz cambazlığının, tehdit, şantaj ve korkutmacaların henüz etkin olmadığı sıradan işçiler ve eski bolşevikler arasında destek aradı, onlara yöneldi. Sıradan insanlar onun ne istediğini iyi anlıyorlardı; ülkeyi leninizme geri götürmeyi hedefleyen bu trajik ve acı deneyi böylesine onurlu kılan da bu olsa gerek.

21 Ağustos 1932'de Stalin karşıtı güçleri bir araya toparlamak hedefiyle *Marksist-Leninist Federasyon*'u kurmak üzere Pyotr Afanasyeviç Silçenko'nun evinde biraraya geldiler. Kurucular toplantıda Ryutin'in kaleme alıp okuduğu "Tüm Parti Üyelerine Çağrı"nın metnini ve program belgesini okuyup onayladılar. Ryutin tarafından hazırlanan metne bazı değişiklik önerileri de geldi. Önerileri sunanlar metnin özünü destekliyor, ama ifadenin biraz daha keskin ve radikal hale gelmesini yararlı buluyorlardı. Çoğunluk metnin değiştirilmeden, olduğu gibi kalması, ama değişiklik önerilerinin de kayıtlara geçirilmesi kararını aldı. Böylece "çağrı"nın metni gibi, değişiklik önerileri de günlerimize kadar gelmiş oldu.

11 Eylülde Silçenko'nun evi polis tarafından basıldı. Toplantı aralarından biri tarafından ihbar edilmişti. Evde arama yapan polisler neyi nerede bulacaklarını gayet iyi biliyorlardı; belgelerin toprağa gömülü olduğu yere gidip aradıkları her şeyi ortaya çıkardılar: "Çağrı" metninin orijinali, çok sayıda kopya, istatistik veriler, belgelerin temel tezlerini hazırlamakta yararlanılan mektuplar, "Çağrı"nın iletilmesi gereken insanların listesi ve Ryutin'in "Stalin ve Proletarya Diktatörlüğünün Bunalımı" adlı kitabının el yazması böylece polisin eline geçti.

Bu işte rolü olanlar tutuklandı. Merkez Denetleme Komitesi derhal olağanüstü plenum toplantısı yaptı. Toplantıda konuyu Şkiryatov'la birlikte hazırlayan Yaroslavski bir konuşma yaptı. Daha sonra söz alan Rudzutak, Antipov, Ançeloviç, Royzenman, Solc, Stasova, Krivov, Yenukidze ve Dogadov, Ryutin platformuna ağır suçlamalar yönelttiler. Sonra "sanıklara" da söz verildi. Kamenyev ve Zinovyev "yaptıklarından ötürü pişman olduklarını" dile getirdiler. Uglanov ise kendini suçlayanları teşhir etti. Ryutin bu toplantıda söz alamadı çünkü hapisteydi.

Plenum "karşı devrimci grubu" partiden atmayı öngörüyordu. Bu konuyla ilgili olarak düşülen not ise daha da ürküntü vericiydi: Bu işi "kışkırtanların" ortaya çıkarılması ve "devrimci yasaların tüm şiddetiyle" cezalandırılması konusunda OGPU'ya görev verilmesi kararlaştırıldı.

Merkez Komitesi, Merkez Denetleme Komitesi Başkanlığıyla beraber ortak bir plenum düzenlediğinde, OGPU "devrimci yasaların tüm şiddetiyle" sorumlulardan hesap sormaya başlamıştı bile. Ryutin'in "çağrı"sıyla yakından, kişisel olarak da ilgili bulunan Genel Sekreter kararı kendi imzaladı:

"Merkez Denetleme Komitesi'nin kararını onaylıyorum. Karşı devrimci Ryutin-Slepkov grubunun Marksist-Leninist Federasyon adı verilen örgütünün üyelerinin partiden ihraç edilmesi gerekmektedir. Merkez Komitesi plenumu ve Merkez Denetleme Komitesi Başkanlığı, Politbüroyu ve Merkezi Uygulama Komitesi Başkanlığını beyaz orducu, karşı devrimci Ryutin-Slepkov grubunun faaliyetlerine son vermek ve bu yolda kışkırtıcı faaliyette bulunanları en sert bir şekilde cezalandırmak konusunda yetkili kılmıştır... Parti Merkez Komitesi'nin ve Merkez Denetleme Komitesi'nin plenumu bu karşı devrimci grubun faaliyeti hakkında bilgisi olan ve özellikle de bu grubun yayınladığı karşı devrimci belgeleri okuyup da bu konuyu Parti Merkez Denetleme Komitesi'ne ve Merkez Komitesi'ne rapor etmeyen herkesin derhal partiden ihracını gerekli görmektedir. Bu kişiler partinin ve işçi sınıfının düşmanlarına yataklık eden ki-

şiler olarak nitelenmelidir. J.Stalin."

Altına böyle büyük bir adın imzasını koyduğu, acımasız tehditler içeren resmi ispiyonculuk çağrısı, Ryutin'in diktatörlüğe ve hakların gasbına karşı ilân ettiği çağrıdan çok daha fazla ilgi ve yankı buldu; cadı kazanları kaynamaya başladı.

Ryutin ve mücadele arkadaşları katledildi. Bu gruptan çok az insan ölümden kurtulabildi. Bunlardan biri P.Vinograskaya idi. 18 yıl çalışma kamplarında sürdürdüğü mahkumluğun sonunda özgürlüğüne kavuştu. S.Katarece ise Stalin'in hiç hesap edilemeyen kaprislerinin sonunda, daha İkinci Dünya Savaşı öncesinde serbest bırakıldı; hatta dışişleri halk komiserliği yardımcılığına getirildi. Ryutin ve Dimitri Marecki ne işkencelere boyun eğdiler, ne vaatlere kandılar; başkalarını suçlamadılar, kimseyi ele vermediler. Hem sorgular yapılırken, hem de mahkeme önünde marksist leninist ve dürüst insanlar olduklarını ilân ettiler. Sorgulama subayları diğer sanıklardan "patronun" ihtiyacı olan ifadeleri almayı başardılar. Her ne kadar her bir sanık mahkeme önünde daha önceki ifadesini reddettiyse de artık iş işten geçmişti.

Kısaltma ve ekleme olmaksızın şimdi yayınladığımız "Ryutin'in Çağrısı" 1988 yılına kadar kimse tarafından bilinmiyordu. Bu konuda bilgisi olan birkaç kişi çok önceleri, "anılardan bile kökünü kazımak" amacıyla ortadan kaldırılmıştı. "Çağrı" hakkında bilgisi olan cellatlar ise "sırrı" koruyarak öldüler. "Çağrı" ancak bu kadar yıl sonra yöneldiği kuşakların çocuklarına ulaştı. "Çağrı" artık bir eylem programı değil, gerçekleşememiş bir olasılığın yazılı belgesidir.

"Çağrı"nın temel tezleri doğal olarak Ryutin Platformu'ndan kaynaklanmaktadır. Ama bu platformun kısaltılmış bir özeti olarak değil de, ayrı bir değeri olan mükemmel bir yazın örneği olarak değerlendirilmelidir. Seçkin bir şahsiyetin derin içtenliğinin izlerini taşımaktadır.

Unutulmasın ki "Çağrı" 1932 yılında yazılmıştır; yani büyük açlıklar, 17. Kongre, Kirov cinayeti ve öncesi... Ama tüm bunlara karşın, "çağrı" birçok noktada sanki bunlardan sonra yazılmış gibidir. "Çağrı"da işaret edilen gelecek ve öngörüler gerçekleşmiştir.

Yıllar boyu yalanla kirletilen ve kuşaklar boyu insanların bilincinden kazınan Ryutin'in adı, mücadele arkadaşlarıyla bugün artık direniş tarihine yazılacaktır.

Mirza Turgut
Ceyhan Özel Tip Cezaevi

kurtarıcılardan kurtulmak

Marksizmin Avrupa kaynaklı olması Marks ve Engels'in Avrupalı olmasından mıdır? Kuşkusuz bu böyledir. Ama, Marks-Engels'i "izm" yaratmaya iten etmen Avrupa kapitalizminin ekonomik, siyasal, ideolojik, kültürel düzeyinin ulaşmış olduğu boyuttur. Biliniyor; Marksizmin sacayağı üç Avrupa ülkesinin birikimlerine dayanıyor.

Marks, sosyalizmin temel taşıyıcısı olarak gördüğü işçi sınıfının ulusal bir sınıf olmayı başardığı zaman yeni toplumun kurucusu olabileceğini söyler. Ulusal sınıf olmak, her şeyden önce dar sınıf çıkarlarını "aşmak" ya da sınıfsal çıkarlarla ulusal çıkarları (zaman zaman çelişse de) uyum içinde ele alabilmektir.

Bugün sosyalist ülkelerde yaşananların (ki, genel olarak kurtarıcılardan kurtulmak olarak adlandırılabilir), bu ülke işçi sınıflarının ulusal bir sınıf olmayı başarmadan iktidara gelmiş (ya da getirilmiş) olmalarından kaynaklanmıyor mu?

Marks'ın sosyalizm tasavvuru her şeyden önce insan haklarına saygılı, çok sesli, bireyselle kollektifin uyumunu sağladığı yeni bir toplumda somutlaşıyordu. Sosyalizm; içinden çıktığı toplumun olumlu kazanımlarını alacak, ama onu çok çok aşıp, her yönden (başta emek üretkenliği ve demokrasi) üstünlüğünü kanıtlayacaktır. Marks'ın öngördüğü sosyalizm gelişmiş bir toplumun üzerine oturacağı varsayımına dayanıyordu: Sendikal, ekonomik, politik mücadele içinde (demokrasi okulu) pişen işçi sınıfının (ki, gelişmiş tekniğin vasıflı işçisidir) kuracağı toplum, elbetteki kapitalist toplumlara göre kat kat daha demokratik ve emek yönünden verimli olacaktı. Böylesi bir sosyalizmde emekçiler adına ortaya çıkan yeni bir toplumsal gruba, kurtarıcılar sı-

nıfına da yaşama olanağı yoktur. Emekçiler, hayatın her alanında kendileri için, kendileri adına karar verecek ve her kararın öznesi olacaklardır.

1917 Ekim Devrimi Marks'ın öngörüsünü haksız çıkararak geri bir ülkede işçi iktidarının mümkün olabileceğini gösterdi. Ancak böylesi bir gelişme Marks'ın tasavvur ettiği sosyalizmin çarpıtılması, deforme edilmesi için de son derece uygun ortamı beraberinde getirdi. Örneğin Rus işçi sınıfı ulusal bir sınıf olabilmiş miydi? Devamla, proletarya köklü bir demokratik geleneğe sahip miydi? Bence her ikisine de "hayır" yanıtı verilmesi gerekir. Çünkü biliniyor ki Ekim devriminde proletaryanın rolü dört bileşenden sadece birisidir. Diğerleri köylülüğün tarihsel geçmişi, olan toprak mücadelesi, Rusya'nın ezilen haklarının ulusal kurtuluş savaşı ve emperyalist savaşa karşı yükselen barış mücadelesi gibi bileşenleri toplamı olarak Ekim devrimi ortaya çıkmıştır.

...Bolşeviklerin bekledikleri Avrupa devrimi yerini gerici dalga ve emperyalist kuşatmaya bıraktı. Bütün bu dış etkenler, yukarıda belirttiğim iç etkenlerle de birleşince Stalinist deformasyon için her bakımdan elverişli koşullar oluştu. Lenin, henüz sağken devrimin yarattığı bürokrasinin ilerdeki olası tehlikelerini sezinlemişti. Fakat erken ölümü, bu tehlikenin üstüne gitmesine fırsat vermedi ve tersine Stalin'in her şeye hakim olmasıyla güçlü bir bürokrasi bilinçli bir tercih olarak yaratıldı. Marks'ın tasavvur ettiği demokratik, insancıl sosyalizm otoriter, kumanda sistemini ve dolayısıyla bürokratik bir modele dönüştü. Bu durumda yeni bir egemen kesimi (parti ve bürokrasi), kurtarıcılar sınıfını oluşturdu.

Doğu Avrupa ve diğer kıtalardaki sosyalizmler Sovyet modelinin taklidi olmaktan öteye geçemedi. Bu ülkelerde sosyalizmlerin kuruluş aşamasında değişik biçimler sözkonusu olsa da, temel özü bakımından bürokratik sosyalizmin tüm karakteristiklerini taşımaktaydı.

Bürokratik sosyalizm kapitalizm koşullarına göre emekçiler açısından birçok yeni kazanımlar anlamına gelirken, Marks'ın insancıl, demokratik sosyalizm idealleri açısından çok geri bir konumu ifade etmekteydi. Bu ülkelerdeki sosyalizm pratik olarak (başka şeylerle birlikte) şu iki kavramda somutlaşmaktaydı: Proletarya diktatörlüğü ve partinin öncü rolü.

Dışarda emperyalist kuşatma, içerde sayıca az ve demokrasi eğitiminden geçmemiş proletarya, çoğunluğu oluşturan köylülük ve gelişmemiş orta sınıfların bulunduğu bir ülkede iktidarı alınca, gerici güçlerin başlattığı iç savaşla karşılaştı ve tam da bu noktada proletarya diktatörlüğü kavramı yaşamda karşılığını buldu. Fakat şunu da kabul etmek gerekir ki sosyalizmdeki deformasyon da tam da bu aşamada ortaya çıkmıştır.

...Ancak, 40, 50 yıllık sosyalist pratikler her iki kavramın da iflas ettiğini göstermiştir. Başka bir deyişle bugünkü toplumsal gelişmeyi karşılamaya yetmeyen, hayatın gerisinde kalan kavramlar, sonunda yığınların özgür iradesi ile ortadan kaldırıldı. Kaldırıldı, çünkü bu iki kavram da özel mülkiyet sistemine dayanan sınıfları, ayrıcalıkları kaldırma iddiasında olan çok küçük bir azınlığın baskıcı (Çavuşesku örneğinde olduğu gibi despotik) iktidarının (dolayısıyla yeni ayrıcalıkların) oluşmasının araçları haline gelmişti. Proletarya diktatörlüğü ve partinin öncü rolü gibi teorik kavramlar, sosyalizm pratiğince reddedilmiş ve tarihin sınavından eksi not alarak çıkmışlardır.

Doğu Avrupa'da bu süreç tabandan, olması gereken yerden başladı. Doğu Avrupa halkı için (belki çok acı ama) demokratikleşmenin önündeki engel "proletarya diktatörlüğü" ve "öncülük" olmuştur. Sosyalist ülkelerin kendi halkları tarafından reddedilen bu iki kavram ülkemiz solunda halen devrimci olup olmama gibi bir kıyaslamada da belirleyici olması, dogmatizmin genel karakteristiği olan *tutuculuğun* somut dışavurumudur.

...Doğu Avrupa'nın bugünkü aşamasında geriye özlemler ve hatta eski düzeni savunanlar olabilir; Batı kapitalizminin etkisiyle belirli bir güç de oluşturabilirler. Fakat, buna rağmen, bu ülkelerin kapitalizme evrileceği yolundaki görüşleri doğru bulmuyorum. Çünkü böyle bir şey, bu ülkelerin bugünkü konumları açısından geri bir adım olur ve halkların böyle bir geriliğe "evet" demesi için hiçbir neden yok. Tersine bürokratizmin yıllardır oluşturduğu katı, baskıcı yönetimlerini barışçı gösterilerle yıkma bilinç ve olgunluğunu gösteren; dolayısıyla çağının temel kavramı olan demok-

rasiyi sadece kitabi, soyut bilgiler düzeyinde değil, somut yaşamıyla oluşturan halklar, olsa olsa temel demokratik değerlere sımsıkı bağlanır ve şimdiki kurtarıcılarından kurtulduğu gibi, yeni kurtarıcılarına da izin vermez.

Görülüyor ki sosyalist ülkelerin güçlü muhalefet odaklarının hiç birisi kapitalizmi istememektedir. Lech Walessa, bir Sovyet gazetecinin "ülkenizin kapitalizme gittiği yolundaki görüşlere ne diyorsunuz?" şeklindeki sorusuna, şu yanıtı veriyor: "Ülkemizin kapitalizme döndüğü yolundaki görüşler çok saçma. Bu, ülkemiz için geri bir adım olur. Kapitalizmin bazı olumlu yönleri var ve bu yönlerinden yararlanabiliriz, ama kapitalizme dönüş ülkemiz için çok geri bir adımdır." (Moskova radyosu, 28 Aralık, 1989)

Romanya'nın sadece dünkü değil, bugünkü konumu da özgüllük arzediyor. Bürokratik sosyalizmin aile iktidarına dönüştüğü iki ülkeden biri olan (diğeri K.Kore) Romanya'daki "sosyalizm"in, Kültür Devrimi Çin sosyalizmi ile kısmen de Pol Pot türü sosyalizme benzediğini düşünüyorum. Bu durum diğer sosyalist ülkelerden farkını da açıklamaktadır. Ama bu farklılık Çavuşesku sosyalizminin sonunun da farklılığına temel oluşturmaktan başka bir anlama gelmedi. Tam da bu noktada diğer sosyalist ülkeler için saydığım olumluluklar ne yazık ki Romanya'da (en azından şimdilik) söz konusu değildir. Çünkü, Çavuşesku'nun kişiliğinde somutlaşmış "sosyalizm" çok güçlü bir tepki yaratmıştır. Yığınların Çavuşesku despotizmine olan tepkisi sosyalizmle iç içe geçmiştir. Ayrıca örgütlü bir tepki de değildir ve "tehlikesi" de buradan geliyor. Çavuşesku'nun sosyalizm olarak adlandırdığı ama zor ve yeni bağımlılık ilişkilerinin yeniden üretildiği bu sosyalizm kitlelerde örneğin bir tür feodal monarşileri bile aratacak bilinci yaratmaktadır. Bu noktada ülkemiz solundaki bazı dergiler Çavuşesku sosyalizminin bu yönlerini eleştirip, tartışacakları yerde tam tersine despotik sosyalizmi olumlamaktadırlar. Devamla geniş halk kitlelerinin böylesi bir rejime duyduğu tepki ve halkın kendiliğinden patlamasını görmezden gelip ve hatta devrimin karşısında yer almaktadırlar.

Her konuda olduğu gibi bu konuda da *2000'e Doğru* öncülüğü kimseye vermedi. Ona göre "emperyalist yalan makinaları", CIA, KGB'nin tezgahladığı ordu darbesini halk devrimi olarak yutturmaya kalkmaktadır. Halbuki ortada "devrim" değil, emperyalist darbe vardır. Ayrıca darbecilere karşı direnenler "gizli polis" değil, "sivil milis"dir. Başka bir deyişle Çavuşesku ve yandaşları sosyalizmi savunurken, darbeciler anti sosyalisttirler.

Burada ilginç olan, bu çevrenin yıllardır anti-Sovyet görüşlerini "emperyalist yalan makinalarından" almış olmalarıdır. Ve sadece şimdi mi keşfediyorlar "Batılı yalan makinalarını?" Ama tren kaçtı; perestroyka ile birlikte batılı yalan makinalarının ellerindeki malzemeler ortadan kalkmıştır. Öte yandan (kimi basında yer aldığı gibi) Romanya devriminin gizlisi saklısı yok ki. Hepimiz TV'de halkla ordunun bütünleştiğini ve "sivil milis"lerin halka nasıl ateş açtığını gördük.

-Diyelim ki "direnenler" "gizli polis" değil de "sivil milis" olsun. Ne değişir ki? Üç milyonu aşan bir partinin 30 bin sivil milisi olması mümkün değil mi? *2000'e Doğru,* üç milyonu aşan ve sınıfları ortadan kaldırdığını iddia eden bir "sosyalizm"in nasıl oluyor da iki gün içinde çöktüğünü düşünmesi gerekirken "gizli polis" değil, "sivil milis" gibi bir tartışmaya girmek (ve tabii ki Çavuşesku'nun aile sosyalizmini olumlamak açısından anlamlı) ve sözüm ona Türk kamuoyunu aydınlatmak (!) gibi bir misyonu üstlenmesi, şahsen benim için şaşırtıcı değil, sadece kendilerinin eski misyonlarından koptuk imajını olumsuz etkiler, o kadar.

Üstelik bu arkadaşlar Türkiye koşullarında "devrimci" "reformcu" diye, kendinden menkul, zorlama bir ayrım da yapmaya çalışıyorlar. Halbuki esas ayrım en temel konuda kendiliğinden ortaya çıkıyor. Devrimci olmak Çavuşesku türü despotik bir sosyalizmi savunmaksa, böyle bir devrimciliği baştan reddediyorum. Ne yazık ki bu devrimci bir tavır değil, yeni bir kurtarıcılar sınıfına aday olmanın ideolojik kılıfıdır ki, bugün tüm devrimcilerin karşı olması gereken bir konumdur. Hiç kimse devrimci olduğunu her yerde vurguladığı için "devrimci" olmaz. Tersine iflas etmiş, tarihçe ve reel sosyalizmin pratiğinde doğrulanmamış kavramları yeniden tekrarlamak devrimcilikle hiçbir ilgisi olmayan tutucu bir konum alıştır. Günümüzde devrimcilik her şeyden önce reel sosyalizmin bunalımına neden

olan kavramları reddedip, demokratik, insancıl bir sosyalizm projesiyle halkın karşısına çıkmaktan geçmektedir. Birlik için aranacak temel kıstaslardan birisi ve belki de en önemlisi bu nokta olmalıdır. Bugünün devrimciliğine denk düşen kıstas: *Kurtarıcıları olmayan bir sosyalizmin savunulup savunulmamasıdır.*

Romanya'nın bugünkü durumu ve geleceği hiç de olumlu sinyaller vermiyor. UKC'nin amacının kapitalizme dönüş olduğu yolunda hiçbir önemli işaret yoktur. Bu bakımdan diğer sosyalist ülkelerin bugün varmış olduğu toplumsal uzlaşmaları hedeflemiştir. Ancak, bugüne kadar alınan kararlar ve "anti-komünist" göstericilere verilmiş olan tavizler UKC'nin demokratik değerleri çiğnediğini gösteriyor.

Çavuşesku'nun yargılanmadan idam edilmesi yapılmış ilk hataydı diye, düşünüyorum. Despotik bir iktidarı devirip, demokratik bir rejim kurma amacında olan bir iktidarın böylesi bir eylemi hiçbir bakımdan onaylanamaz.

Kabul etmek gerekir ki iç savaş her yerde sert karşıtlıklar yaratır. Hele de iç savaşın karşıtlarından birisi 30 yıla yakın var olan despotik bir iktidarsa, bu sertlik daha da kaçınılmaz olur. Halkın idam cezalarının geri getirilmesi ve KP'nin yasaklanmasında ısrar etmesi bu tepkinin boyutunu gösteriyor. Buna rağmen UKC'nin demokratik ilkeleri referandum yapması gibi bir kararı doğru bulmak mümkün değil.

Bugünkü Romanya'nın durumu diğer sosyalist ülkelerdeki "kurtarıcılardan kurtulma" sürecinin fiilen gerçekleşip gerçekleşmeyeceği UKC'nin (ya da devrilirse, başkalarının) yeni bir kurtarıcılar sınıfı olarak yeniden üretilmemesi yolunda hiçbir garanti yok.

Not: UKC, KP ve idam cezaları ile ilgili aldığı referandum kararın, halkın baskısı sonucu aceleyle alınmış bir karar olduğunu belirterek referandumdan vazgeçti.

Tevfik Özkorkmaz

tarihsel tecrübeyle nasıl bir parti

Türk solu, yetmiş küsur yıllık -kesintilere rağmen- örgütlü mücadelesinin sonuçlarını değerlendirmeye tabi tutma sürecini yaşıyor. Bu bağlamda örgüt teorisi ve pratik sonuçlarının ülke nesnelliğiyle uyum veya uyumsuzluğunu tartışma konusu yapmaya devam ediyor.

Bir dönüm noktası olarak 12 Eylül bu sorunların yüzeye çıkmasına ve derinliğine tartışılmasına istemeyerek de olsa bir zemin olmuştur.

Türk solunun toplum nezdinde bir alternatif olup olamayacağı, politikleşmiş, kitlesel bir hareket yaratıp yaratamayacağı sorunu ciddiyetini korumaktadır. Bu bağlamda bu yaratmanın bir önşartı haline gelen devrimcilerin birliğinin nasıl sağlanacağı merak konusu olmaya devam etmektedir.

Devrimcilerin birliği tartışmalarında önemli bir yer tutan nasıl bir parti sorusuna cevap arama çabasına devrimcilerin birliğine hizmet etmesi dileğiyle bizler de katılmak istiyoruz.

türkiye'de sosyalist mücadele ve örgütlenme sorunu

Yıllardır en çok tartışılan örgütlenme tarzı Bolşevik örgütlenme olmuştur. Bu tartışmalar yoğunlaştıkça, hemen herkes Bolşevik örgütlenme tarzını değişmez kalıplar olarak görmemek gerektiğini ve Bolşevik devrimin özgül süreçlerini gözardı ederek, günümüze şablonlar çıkartılamayacağını vurgulamaktadır. Önemli olan bir devrim öngörüsüyle hareket eden Türk solunun yaşanılan süreçten anlamlı tarihsel tecrübeler çıkarabilmesidir. Bu yazımızda Bolşevik örgütlenme sürecine ne reddiye düzmek ne de şablonlar çıkarmak anlamında yaklaşıyoruz. Kendi tarihsel sürecimize de aynı anlayışla bakıyoruz.

Şimdi genel hatlarıyla Türkiye'deki sosyalist mücadele tarihine bir bakalım.

tarihsel süreç

Türkiye'de sosyalizmin yetmiş küsur yıllık bir tarihi var. Gerçi bu zaman boyunca mücadele ve örgütsel süreklilikten söz etmek pek mümkün değil. Son 25-30 yıla kadar kesintiler ve ara boşluklar dönemi yaşandı. Etkileri günümüze kadar ulaşan yapılar ise 1960 sonrası TİP ile 1960'ların sonlarında yaşanan ayrışmalarla ortaya çıktı.

1970'lerin başında şekillenen örgütlenmelerde, tarihi kendileriyle başlatma eğilimi hakimdi. Bunda 1919'larda başlayan TKP geleneğinin mücadele ve örgütlenme tecrübesini 1960'lara taşıyamaması da önemli bir etkendi. Oysa geçmişi olmayanın geleceği de olmaz. Yetmiş küsur yıllık tarih, zaaflarıyla, olumluluklarıyla bizim kendi tarihimizdir. Aynı zamanda uluslararası sosyalist hareketin bir parçasıdır.

Bugünü anlamak açısından ise önemli olan TİP geleneği ve 1970'lerin başında yaşanan ayrışmalardır.

Sendikacılar tarafından kurulan TİP, popülist bir söylemle hızla kitleselleşti. Bugüne kadar ilk ve tek parlamento tecrübesi o dönemde yaşandı. Fabrika işgalleri, toprak işgalleri ve gençliğin anti-emperyalist eylemleri gündeme gelince TİP bunlara sırtını döndü. Legal olmakla legalizm, parlamentoda olmakla parlamentarizm arasındaki sınır kayboldu ve ikinci lehine netleşme yaşandı. 1960'ların sonlarında yaşanan saflaşma, iki farklı devrim öngörüsü etrafında oldu: Sosyalist Devrim ve Milli Demokratik Devrim. Bu saflaşmadan özetle üç ana akım çıktı. a) Kendisini SBKP yörüngesinde tanımlayan TKP, TİP, TSİP'in temsil ettiği çizgi. b) Kendisini ÇKP yörüngesinde tanımlayan PDA, TİKKO'nun temsil ettiği çizgi. c) Kendisini küba devrimiyle birlikte, Latin Amerika'daki süren mücadeleye yakın bulan ve orada tanımlayan THKP ve THKO'nun temsil ettiği akımlar. Bu üç ana akımın Türkiye özgüllüğünü değişik açılardan yakalamaya çalıştıklarını belirtmekle yetinelim.

Aslında 1960'lardan 1980'e kadar geçen sürede Türkiye'de kitlesel anlamda sola kayış yaşandı. Toplam olarak bakıldığında sosyalist potansiyel sürekli genişledi ve büyüdü. Ama aynı zamanda bu süreç örgütsel anlamda bir parçalanma ve sürekli küçülme demekti.

50 ayrı örgüt vardı. Ama sosyalizmin dünya çapındaki teori ve pratiğinde 50 farklı devrim öngörüsü yoktu. Yakın geçmişimizde yaşanan örgütsel parçalanma ve yeni örgütler oluşturma çabaları bir devrim öngörüsü etrafında şekillenmedi. Ya da örgütler açısından devrim öngörüsü birinci dereceden önemli bir örgüt ilkesi olmadı. Bizatihi bu durum yaşanan örgütsel parçalanmaların sağlıksızlığı ve ilkesel temelden yoksun olduğunu göstermektedir.

devrim ve demokrasi kopmaz bağı kurulamadı

Devrim öngörüsü etrafında örgütlenmek devrimin güncelliği sorunuyla yakından ilgilidir. Örgütlenme ve mücadelenin güncel anlamı belli bir devrim öngörüsünden kopuk ele alınamaz. Geçmişte devrimin güncelliği sorununun da esas olarak hayata geçirilemediği görülecektir. Burada sivil faşist güçlerin doğrudan etkilerini de belirtmek gerekir. Öyle ki birçok devrimci grup işçi sınıfıyla bağını, gençlikle bağını, köylülerle, emekçilerle bağını, gençlikle bağını, köylülerle, emekçilerle bağını devrim öngörüsü temelinde kuramadı. Anti-faşist mücadelenin güncelliğiyle devrimin güncelliği arasındaki bağ, o kopmaz bağ kurulamadı. Sivil faşist güçlerle mücadele amaç haline geldi. Örgütlenmenin amacı, adeta varlığımızın amacı bununla sınırlı kaldı. Devrim mücadelesi anti-faşist mücadeleye tabi kılındı. Temel devrimci sınıfla birleşilemedi, dolayısıyla doğrudan doğruya devletten gelen bir karşı saldırı göğüslenemedi ve yenilgi kaçınılmazlaştı. Öte yandan 1973-1980 arası dönemde anti-faşist mücadelenin güncelliğine sırtını dönerek devrimin güncelliğini yakalamak da mümkün değildi. Nitekim TİKP geleneği anti-faşist mücadeleye sırtını döndü ve hızla devletle uzlaşma çizgisine doğru yol aldı.

Bu bağlamda günümüzde Kuruçeşme inisiyatifinin devrimcilerin birliği sürecindeki devrim ve demokrasi tartışmalarını çok anlamlı buluyoruz[1]. Bu temel konuda geçmişten ders çıkarmak, anlayışları ve pratikleri zenginleştirmek önem kazanıyor. Zülfi Dicleli'nin devrim ve demokrasi arasındaki kopmaz bağı, dü-

1. Demokrasi Mücadelesi ve Devrim Perspektifi (BTDK-yay. s.12-13).

zen içine hapseden anlayışını çok tehlikeli buluyoruz. Bu anlayışla olsa olsa ancak sınıf işbirliğinin teorik, politik ve örgütsel zemini yaratılabilir.

yaşanan çıkmazın nedenleri

Tüm sosyalistler açısından yaşanan bu çıkmazın nedenleri neydi? Toplumsal koşullar önemli bir etkendi. İkinci olarak, Marksizmin bilimsel teorisiyle sınıf mücadelesi pratiği arasındaki bağ yeteri kadar anlamlı kurulamadı. Bir anlamda Ernest Mandel'in sözünü ettiği Marksist teorinin özünün teorisi, örgütlenme ve mücadele perspektiflerine ışık tutamadı.

İdeolojik hatda ise aynı durum, anti-faşist bilincin, sosyalist bilinçle birleştirilemediğidir. Sivil faşist kanaldan pompalanan şovenist ve özellikle mezhepçi ideolojik taarruz da bütünüyle göğüslenemedi. Maraş, Sivas ve Çorum faşist katliamlarıyla tırmandırılan mezhepçi taarruz bir çok devrimci örgüt tarafından, Alevi unsurlar arasında sıkışıp kalmakla neticelendi. Süreç 1980'e ilerlerken, sosyalizmin toplumsal temeli de Alevi kesimlere doğru, aslında bir daralma yaşadı. Devlet ise daha yukardan "anarşi ve terör" söylemiyle adım adım ideolojik hegemonyasını kuruyordu. Anti-faşist mücadeleye sırtını dönen TİKP geleneği bu söylemi olduğu gibi benimsedi. Anti-faşist mücadele veren sosyalistler ise teorik, örgütsel yapıları ve mücadele çizgileri itibariyle bu hakim söylemi geriletemedi ve sınıf karakterini ortaya koyamadı. 12 Eylül'e gelindiğinde göreceli olarak mevcut geleneklerin zaafları ağır bastı ve darbecilere karşı aktif bir mücadele verilemedi.

Sosyalist örgütlenmelerin 1970 sonrası seyri, genel hatlarıyla bu başlıklar etrafında özetlenebilir. Bu noktalar, kuşkusuz her örgütün kendi iç özeleştirileriyle daha da derinleştirilecektir. Önemli olan geçmişten bugüne olumlu ve olumsuz yanlarıyla tecrübe aktarımıdır. Güncel olan ise 1990'lara girerken hala önümüzde duran birleşik devrimci marksist bir örgütlenme sorununa bakış açısı getirebilmektedir.

örgütlenme biçimleri

Bu itibarla devrimci mücadelenin son 25 yılının tecrübelerini iki noktada özetleyebiliriz. a) Legal, parlemento tecrübeleri olan sosyalist partilerin birikim ve kazanımları, b) İllegal ve yarı-legal mücadele tecrübeleri olan radikal solun birikim ve kazanımları. Bu iki eğilim sosyalistlerin örgütlenme ve mücadele biçimlerinin global birikim ve kazanımlarını kapsamaktadır. Üç ana gelenek ve bu geleneklerden kaynaklanan gruplar tarihsel süreç içerisinde bahsettiğimiz iki örgütlenme eğiliminden etkilenmişlerdir. Bu iki eğilim kendi içlerinde zaaflar taşıyarak günümüze gelmişlerdir.

Legal, parlemento tecrübeleri olan eğilim; statükocu, reformcu, sağcılaşma ve düzen içi konumlarda sıkışıp kalmak gibi ciddi bir olumsuzluğu yaşarken, illegal ve yarı-legal mücadele tecrübeleri olan eğilim ise, adeta 'dar' yapılanmalar içerisinde boğulmuşluğu, bunun getirmiş olduğu sıkışmışlığı ve buradan türeyen karamsarlığı yaşamıştır. Bu konumlanışları ise 'sol' tepkisel çıkışlara kaynaklık etmiştir. Bu nedenle yaşanan bu iki eğilimi günümüz açısından tahlil etmek, sonuçlar çıkarmak önümüzde bir görev olarak durmaktadır.

yenilginin nedeni örgütsel biçimler değildi

Sosyalist saflarda ortaya çıkan hatalı bir bakış açısı da geçmiş yenilgilerin nedenini örgütsel işleyiş ve biçimlerde arama eğilimidir. Bu eğilim kendisini legal ve illegal örgütlenmelere bakışta ifade etti. Örneğin, TİP'in reformcu, parlamentarist hat izlemesini, örgütsel işleyiş ve biçim olarak sadece legal bir parti olmasında aramaktaydı. Yine TİKP'nin hakim sınıflarla ittifak çizgisi izlemesini bir yönüyle legal bir parti olmasında görüyordu. Bunun tam tersi ise THKPC, THKO ve TİKKO'nun kitlelerden koparak, tepkisel bir hat izlemesini sadece illegal örgütsel yapıda aramaktaydı. Yaşanan tecrübe ortaya koymuştur ki, hataları örgütsel işleyiş ve biçimlerde arama tutumu bir sonuç vermiyor. Ayrıca felsefi, ideolojik, siyasal, örgütsel boyutlarıyla hataların kaynağına inilmeyince geçmiş hatalardan kurtulmak mümkün değil.

legal mi, illegal mi?

12 Eylül'de solun ezilmesi operasyonları karşısında ayakta duramamanın nedeni açık parti-gizli parti değildir. Bunun böyle olmadığını yaşanan pratik kanıtlamıştır. Açık veya

gizli platformlarda olanların hiçbiri ayakta duramadı ve 12 Eylül askeri diktatörlüğüne karşı mücadele cepheleri açamadı. Önderlikleriyle, kollektifleriyle, programlarıyla önemli eksikliklerin ortaya çıktığını pratik gösterdi. Bu nedenle açık-gizli parti tartışması, somut şartların somut tahliliyle yapılırsa bir anlam ifade eder. Her iki alanda da küçümsenmeyecek bir birikime sahip olduğumuzu belirtmiştik. Altı çizilmesi gereken bu birikimdir. Sosyalistlerin birliği için mücadele edenler, bu birikimi günümüz koşullarında *nasıl bir senteze* vardırmalıyız noktasında tartışmalı ve önerilerini yoğunlaştırmalıdır.

Legal mi, illegal mi diye karşı karşıya konarak yapılan tartışmalar fayda vermeyecek, üretken olmayacaktır. Mutlak bir legalizm veya illegalizm anlayışı, tarihsel tecrübeyle de doğrulandığı gibi tek başına vurgulandığı zaman ciddi zaaflar taşımaya devam edecektir. Yine, legal eşittir düzen içi, illegal eşittir düzen dışı gibi mekanik bir eşitleme anlayışı da günümüz gerçeğine cevap bulamaz. Düzen içi veya düzen dışı olmak ideolojik, siyasal yöneliş ve sosyal pratikle ilgilidir.

İdeolojik, siyasal ve sosyal pratiğiyle 'sosyal-reformist' olup, illegal durumda olan gelenekler var. İllegal olması o hareketi düzen dışı yapmıyorsa, aynı şey tersi için de geçerlidir. Bu nedenle sınıflar tahlili ve sınıf mücadelesi pratiğinden kopuk tüm örgütlenmeler işlevsiz kalmaya mahkumdurlar!

Ortak bir pratikten bahsetmek istiyoruz; bilindiği gibi bu pratik siyasi gazete ve dergi pratikleridir. Bu dergi ve gazetelerin legal ortamda çıkıyor diye, statükoya hapsolmadan, mevcut rejimin sınırlarını değiştirmeye zorlayan bir işlev görüyorsa, onlara düzen içi konumlarda diyebilir miyiz? Yasallık sınırlarına sıkışılmış olsa zaten bir çok yazıyı yazmak mümkün olmazdı. Bu sınırlar içinde kalınmadığı içindir ki onlarca yazıişleri müdürü, yüzlerce yıl hapis cezası almışlardır. Bu nedenle devrimci Marksistler toplumsal meşruluğa büyük önem verirler. Bu alanı genişletmek için mücadele ederler. İkili iktidar esprisi bu şekilde yaşam bulur.

Sınıf mücadelesinin keskinleştiği, toplumda fırtınalar estiği koşullar en demokratik koşullardır. İşçi sınıfı hareketiyle, sosyalist hareketin hızla birleştiği, kuvvet topladığı dönemler çok sayıda işçi önderinin ve ezilen emekçilerin sınıf mücadelesi içinde yer almasının koşullarını yaratır. İşçi sınıfının son bahar eylemleri, mevcut koşullar içerisinde yasal olmayan eylem ve örgütlenme çabaları[2] toplum nezdinde meşruiyeti olan eylemlilik ve örgütlenmelerdi. 12 Eylül öncesinde semt semt, bölge bölge faşist saldırılara karşı can güvenliği talebi etrafında kurulan direniş komiteleri illegal miydi? Fabrikasına gidemeyen işçi, okuluna gidemeyen öğrenci, dükkanını açamayan esnaf, dersini veremeyen öğretmen, faşist saldırılar karşısında can güvenliğini korumak için örgütlenmesi toplumsal meşruluğu olan örgütlenmelerdi. Büyük şehirlerde gecekondu sorunu için kitlesel mücadeleler ve bu mücadeleye önderlik eden halk komiteleri yasal olmayan fakat toplum nezdinde meşruiyeti olan örgütlenmelerdi. Fatsa örneğinde olduğu gibi AP'lisinden imamına kadar huzur içinde birarada olmayı sağlamak toplumsal meşruluğun ne olduğunu çok güzel anlatıyor.

Görüldüğü gibi legal mi, illegal mi diye kavramsal, muhtevadan yoksun tartışmak fayda vermiyor. Özü itibariyle toplumsal meşruluğu olan kitlelerin somut taleplerini mücadele pratiğine geçiren ve bu oranda kitleselleşen, ülkenin nesnel durumuna uygun, zor şartlarda yaşamını sürdüren birleşik, geniş, güçlü, disiplinli bir mücadele örgütüne ihtiyaç vardır.

örgüt fetişizmi daralma demektir

Yine tarihsel tecrübeyle ortaya çıkan bir eğilim de, örgüt fetişizmidir. Bu eğilim örgütlerin birer araç olduğunu pratikte sıkça unutur, bu nedenle kolayca amaç haline dönüştürür. Devlet de sınıf mücadelesinde bir araçtır. Bu araç, amaç haline dönüştüğünde bürokratik yozlaşma kaçınılmaz olmaktadır. Sınıflı toplumlarda, sınıfsız toplum için mücadele eden Marksistlerin yeni toplum projeleriyle de bu anlayış çelişmektedir. Devlet nasıl bir araçsa ve sönmesi gerekiyorsa parti de aynı sönüşü yaşamalıdır.

Örgüt fetişizmi; kurumları içerikten yoksun boş kalıplara dönüştürmektir. Örgüt fetişizmi; kollektif yapıların demokratik iç hayatını parçalamak, bireyleri boyun eğen aparatçike dönüştürmektir.

2. *Sosyalist Birlik* Dergisi, S.2, s.77.

İşçi sınıfının tarihsel rolünün unutulması işçi devletinin partisinin yozlaşmasına, sosyalist demokrasiyi kuramamaya yolaçmakta ve toplumsal dönüşüm için kitlelerin katılımının engeli olmaktadır. Tarihsel rollerden soyutlayarak araçları amaç haline getirmenin sıkıntısı, günümüzde sosyalizmin sorunlarına yansımaktadır. Örgüt fetişizmi dar grup yapılarının aşılmasında önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

kitle partisinden ne anlıyoruz?

Örgüt fetişizminin zıddı bir eğilimi de, Aybar'ın Leninist örgütlenme konusundaki anlayışlarıdır. "Lenin, işçilerin örgütü ile devrimcilerin örgütünün birbirinden kesinlikle ayrı olması inancındaydı. Bolşevik partisini bu esasa göre örgütlemişti "[3] diyen Aybar, Bolşevik partisinin esasen bir yığın partisi olmadığına, işçi üyeleri de savaş ve ekonomik durum nedeniyle kaybedince, bürokratik bir kuruluşa dönüşme tehlikesiyle karşılaştığına dikkat çekmektedir. Bilindiği gibi Aybar sosyalizmin sorunları olarak tartıştığımız, monolotizm ve bürokratizmin kaynağını Leninist örgütlenmede görmektedir.

Zaman ve koşullardan, özgül süreçlerde ortaya çıkan fikri farklılıklardan ve bunların polemiğinden bağımsız soruna yaklaşırsak hatalı bir savrulmaya düşmek de kaçınılmaz olur. Aybar, devrim öncesi mücadele dönemlerinde 'profesyonel devrimciler örgütüyle' 'işçiler örgütünü' kesinlikle birbirinden ayrılması gerekir diyen Lenin'i, tarihsel koşullar içerisinde değerlendirememektedir. Evet Lenin devrimciler örgütüyle, işçiler örgütünü birbirinden ayırmıştı. Burada neden böyle bir ayırıma gidildiğini izah etmek konuyu açacaktır. Lenin, ekonomistlerle örgütlenme sorununu tartışırken "ayrı diller" konuştuklarını belirtir. Örgütlenme konusunda anlaştıkları tek bir ilkenin olmadığını söyler. Ekonomistlerin siyasal görevlerde olduğu gibi, örgütlenme konusunda da sendikalizme kaydıklarını, işçilerin patrona ve hükümete karşı ekonomik mücadelesinden, sosyal-demokrasinin siyasi mücadelesi çok daha geniş ve karmaşık bir mücadele olduğunu hatırlatarak devrimci bir örgütlenmenin önemine işaret eder[4].

Lenin neden işçi örgütleriyle devrimciler örgütünü ayırdığını şöyle anlatır: "Siyasi özgürlüğün hüküm sürdüğü ülkelerde sendika örgütüyle siyasal örgüt arasındaki fark açıktır. Sendikalar ile sosyal-demokrasi arasındaki gibi (...) Özgür ülkelerde sendika örgütünü, sosyal-demokrat partiyle aynı şey saymaya kalkmak söz konusu olamaz. Oysa ilk bakışta, despotizmin boyunduruğu altında sosyal-demokrat örgütle, işçi dernekleri arasındaki her türlü farkı silmektedir, çünkü *her türlü* işçi dernekleri ve *her cinsten* devrimci çevreler yasaklanmıştır ve işçilerin ekonomik mücadelesinin başlıca belirtisi ve silahı olan grev adi bir suç sayılmakta (bazen de bir siyasi suç)"[6]. Görülüyor ki Çarlık Rusya'sı koşullarında gizli olan geniş işçi örgütleriyle, parti örgütleri arasındaki 'özgürlük' bakımından bir fark yok. Bizatihi bu nedenden dolayı Lenin, farkın yok olması tehlikesini gördüğü içindir ki, kalın çizgilerle 'profesyoneller örgütü' ile 'işçiler örgütü' arasındaki ayrımı vurgulama tutumu izlemiştir. Aybar ise bu tutumu eleştirmektedir. Görülüyor ki Lenin'in tutumu bizler açısından da öğreticidir. Lenin somut şartların somut tahlili yöntemiyle soruna yaklaşmıştı. Eğer Rusya özgülünde böyle somut bir tehlike olmasaydı bu ayırımı kuvvetle gündeme getirmezdi.

kitleselleşme politik sınıf bilincinin zıddı değildir

Bugün kendi somutumuzla bu soruna yaklaştığımızda durum tamamen farklıdır. Çarlık despotizmi ve ilkelliğini günümüz Türkiye'sinde aramak dogmatizm olur. Günümüzde her şeye rağmen sendika ve mesleki örgütlerin Çarlık Rusyası koşullarında olmadığı çok açıktır. Başka bir deyişle, sendika ve mesleki örgütlerle devrimciler örgütü arasındaki sınırlarının ortadan kalktığı söylenemez. Darbe dönemlerinde bile, Çarlık Rusya'sı koşullarında olduğu gibi sürekli bir dönem yaşanmamıştır.

Kendi özgülümüz açısından sendikalar ve mesleki örgütlerle ilgili problemimiz; bilimsel sosyalizmin ideolojik hegemonyasının bu alanlarda egemen durumda olamamasıdır. Başka bir deyişle sendikalarda ve mesleki örgütlerde

3. Neden Sosyalizm. M.A.Aybar (BDS ya. s.74-75).
4. Ne Yapmalı. V.İ.Lenin (Yücel Yay. s.149).

6. Ne Yapmalı. V.İ.Lenin (Yücel Yay. s.151).

burjuva ideolojisinin hegemonyasının kuvvetle devam ettiğidir. Önümüzdeki görevler açısından bu ideolojik hegemonyayı kırmak ve ikili iktidarlar yaratmak devrimci Marksistlerin mücadelesinin temelini oluşturmaktadır.

Geçmişte durum nasıldı? Bilindiği gibi geçmişte yaşanan pratik tam tersi yönündeydi. Dar grupların 'sosyalizm ideolojisi' adına kitle örgütlerini *bir parti örgütü* gibi ele almasıydı. Sendikalara ve mesleki örgütlere yönetici ve üyelerinin hepsinin marksist olması şartını koyabilir miyiz? Tabii ki hayır. Marksist işçiler sendikalarında aktif olarak çalışır ve işçi sınıfının kitlesel olarak devrimci düşünce etrafında birleştirme mücadelesi verir. İşçi örgütüyle parti örgütü arasında nitelik farkı vardır. Muhtevası ve işlevleriyle ayrı olan iki örgütlülük farklı şeylerdir. Bizler açısından önemli olan bu farkı unutmamak ve kitle örgütlerini bir partinin alt örgütü gibi görme hatasından kurtulmaktır.

Toplumun her biriminde burjuvazinin ideolojik hegemonyasını kırmak politik sınıf bilincine sahip çok sayıda işçi önderinin, sendikalarında egemen olmasıyla ve kitlelerin aşağıdan yukarıya her kademede katılımıyla mümkün olacaktır. Devrimci bir partinin omurgası bu temele oturmak zorundadır. Bolşeviklerden öğreneceğimiz ders bu olmalıdır. Bilindiği gibi Lenin, devrimciler örgütüyle, işçiler örgütü arasında kalın ayrım çizgileri koyarken, aynı zamanda gizli olan işçi birliklerini mümkün olduğu kadar daha az gizli örgütler haline getirmenin mücadelesini vermişti. Bu nedenle Lenin, Zubutov'ların gerici çabalarına rağmen devam edin baylar diyerek alay etmiştir. Zira Zubutov'lar çok sayıda legal işçi sendikalarının kurulmasının şartlarını yaratıyordu.

Aybar'la içerikteki farklarımızı şöyle sıralayabiliriz: a) Partili işçiyle, partisiz işçi arasındaki ayırımı çok net yapmalıyız. Kitle partisi olmayı, kitleselleşmeyi bu ayırımın ortadan kalkması olarak anlıyorsak gerçekten ayrı diller konuşmaktayız. b) Dar yapılardan kurtulmayı tartışırken, sınıfla bağı olmayan kendi kitlesinden kopuk, sınıf dışı bir sıradanlaşmayı, de-klase unsurlara dayanmayı, uzmanlaşmamış profesyonelliğin eleştirisi olarak görmek lazım. c) Bolşevikler, yığınla bağı olan, fabrikalarda sevilen doğal işçi önderlerini 'mesleği devrimci eylem olan' profesyoneller düzeyine yükselterek örgütlerini inşa ettiler. Bizlerin de gözümüz hep sınıftan, kitlelerden kopuk de-klase unsurları ve bürokratik profesyonelleri gördüğü için 'devrimciler örgütünü bir mesleki işçi sendikasının örgütlenmesine' düşürmeye hakkımız yoktur.

ekim devrimi sürecinde bolşevik örgütlenme tecrübesine kısa bir bakış

Rusya'da 1895'lere kadar sınıf mücadelesi saflarında yer alan en ileri aydınlar arasında Narodniklerin ideolojisi hakimdi. Yine bu ileri aydınlar Alman sosyal-demokratlardan etkilenmekteydiler. Rus Marksistleri, Çarlık geriliği koşullarında bu iki eğilimin ideolojik, siyasal, örgütsel tecrübelerine eleştirel yaklaşarak, kendi özgüllüklerini yakaladılar.

Çarlık otokrasinin yirminci yüzyılda varlığı giderek tehlikeye giriyordu. Yüzyılın başı, kapitalist gelişmenin kendi anavatanlarında çok hızlandığı ve bütün dünyayı ele geçirme mücadelesi veren tekellerin, feodal imparatorlukları zayıflatıp çökerttiği ve işlevsiz kılmaya çalıştığı bir dönemdi. İmparatorlukların yeni duruma alışmaları ve eski konumlarını koruması oldukça zor bir işti. Kapitalizmin Çarlık Rusyasında gelişmesi, feodal kurum ve ilişkileri bir ölçüde parçalamaktaydı. İşçi sınıfının fabrikalarda yoğunluğu artıyor, köylülük yıllarca boyun eğdiği Çara karşı öfkesini eyleme döküyordu. O günün koşullarında işçi sınıfı ve köylülük hareketi yükseliyor, sanayinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel örgütlenmeler hızla gelişiyordu.

ne yapmalı?

1900'lü yılların başlarında çeşitli devrimci grupların yerel planda, mücadele içinde olmaları ve bir parti çatısı altında birleşememeleri önemli bir sorun olarak gündemdeydi. İdeolojik cephede Çarlığın baskılarına karşı bireysel terör ve mücadeleyi ekonomizmle sınırlama eğilimleri, sosyalistler arasındaki tartışmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktaydı.

Rus Marksistleri 'ne yapmalı?' sorusunu, ideolojik mücadele ve örgütsel birliği gerçekleştirmek yönünde cevaplıyor, ekonomizm ve bireysel teröre karşı ideolojik mücadele açıyorlardı. Rus Marksistleri "biz ilke olarak terörü hiçbir zaman reddetmedik ve edemeyiz de...

Terör, savaşın belli bir durumunda ve belli koşullarda son derece uygun ve hatta zorunlu olabilecek askeri eylem biçimlerinden biridir''[7] diyerek terör konusunda Marksistlerin ilkesel yaklaşımlarını ortaya koydular. 1902 koşullarında ise, terör olayını mücadelenin bütününden kopartılarak zaman zaman yapılan bir saldırı şeklinde önerilmiş olmasına ''Merkezi bir devrimci örgüt olmadan ve yerel devrimci örgütler zayıfken terörün olup olacağı da budur''[8] diyerek bireysel terörün açmazını gösterdiler. Ayrıca bu anlayışın, günün koşullarında bir bütün olarak sosyalist hareketi hedefinden saptıracağı ve güçleri dağıtacağını ileri sürerek, bu tutumun hem öncüyü dağıtacağını hem de öncü ile kitle bağını kopartacağına dikkat çektiler. Döne döne öncü ile kitle bağının ne kadar hayati olduğunu vurguladılar. ''Terörü esas ve temel mücadelede aracı olarak görmeye karşı kararlı bir uyarıda bulunmak görevimizdir. Terör hiçbir zaman düzenli bir askeri hareket olamaz''[9] diyerek, sol çocukluk hastalığı maceracılığın çıkmazını ortaya koydular.

Bu eğilimin ikiz kardeşi olan kendiliğindenciliğe tapmaya, ekonomizm ve evrimci fikirlere karşı da uzun süreli bir ideolojik mücadele dönemi yaşadılar. Bu iki eğilimin, Çarlık Rusyasının nesnel durumuyla çelişmesi ve aynı zamanda her devrimin temel meselesi olan siyasi iktidarı ele geçirme görevini zayıflatıyor olması, ideolojik mücadelenin anlamını arttırıyordu. Dikkatimizi çeken nokta ideolojik polemiklerin, pratik olarak ne yapmalı sorusuna cevap arama yönünde olmasıdır. Aynı zamanda Rus Marksistlerinin güncelliğini oluşturmaktadır.

1901 yılının ilk aylarında büyük şehirlerde işçilerin ve öğrencilerin devrimci kitle eylemleri, siyasi gösteriler, mitingler ve grevler yükselmeye başlamıştı. Bu somut pratikler ve devrim dalgasının yükselişi konusunda, ilkesel bir anlaşmazlık yoktu. Tartışma konusu pratik çözümün dayatmasıydı. İşçilerin ve yoksul köylülerin aktif olarak katıldığı bir devrimci dalga yükselmekteydi. Subjektif olarak Rus Marksistlerinin durumu ise nesnel duruma uygun değildi. İşçi sınıfının kendiliğinden gelişen hareketiyle, sosyalist hareketin birleşememe çelişmesini yaşamaktaydı. Pratik olarak çözüm bekleyen soru buydu. Bu pratik çözüm, gelişen devrimci dalgaya tüm Rusya çapında önderlik edecek mücadele örgütünün inşa edilmesiydi. O günün koşullarında hayati sorun buydu. Böyle bir parti planını somutlaştırmak tüm sosyalistleri yakından ilgilendiriyordu.

hareket birliği ve siyasi gazete

Sosyalistlerin dağınıklığına, ''Bu zafın (örgütsel dağınıklığın T.Ö.) ortadan kaldırılması ve tek tek yerel hareketlerin bütün Rusya çapında tek bir harekete dönüştürülmesi yolunda atılacak ilk adım Rusya çapında bir gazetenin çıkarılması olmalıdır, sonuç olarak kesinlikle bir siyasi gazeteye ihtiyacımız vardır''[10] diyerek yanıt verdiler. Partinin inşası bu temelde ele alınmış ve bilinen saflaşmalar RSDİP içinde bu süreçte ortaya çıkmıştı.

Bu konuyla ilgili tartışmalara ''Bir Yoldaşa Örgütsel Görevlerimiz'' mektubu kaynaklık etmiştir.

tarihsel birikimin sentezi

''Bir Yoldaşa Örgütsel Görevlerimiz'' makalesinin örgütlenmeye ilişkin bakış açısı, Alman sosyal-demokratların mücadele tecrübesi ile, Rus Narodniklerinin mücadele tecrübesinin 1900 Çarlık Rusya'sı koşullarında bir senteze varılmasıyla ortaya çıktı. Ortaya çıkan bu sentezin birikimleri; legal parlementerist mücadele tecrübesi ve suikastlar temelinde çok dar örgütlenmiş illegal faaliyetin tecrübesiydi. Rus Marksistleri bu iki birikime eleştirel yaklaşarak, kendi özgüllüklerini yakalamış ve Çarlık gericiliğine karşı mücadele örgütünü inşa edebilmişlerdi. Bu inşanın temel direği İSKRA'dır. İdeolojik, siyasal gerçekleri açıklayan, örgütsel inşayı gerçekleştiren İSKRA'nın rolü tayin edicidir. Ayrıca pratik ve ideolojik önderlikler iki ayrı organ olarak örgütlenmeli ve aynı zamanda bu iki organ, bileşimleri itibariyle birbirleriyle tam uyum içinde olan kimselerden meydana gelmelidir. Lenin ''ancak o zaman MO Rus polisinin erişemeyeceği bir yere yer-

7. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.43).
8. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.44).
9. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.44).
10. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.46-47).

leştirilebilinir ve tutarlılığı ve sürekliliği güvence altına alınabilir, hem de MK bütün temel sorunlara MO ile daima birlik içinde bulunabilir ve hareketin bütün pratik yönlerini doğrudan doğruya yönelebileceği serbestiye sahip olur."[11] demektedir.

Yine komiteler oluşturulurken işçiler ve aydınlar diye iki ayrı komite örgütlemek hatalı olacaktı. RSDİP'sinin tek bir komitesi olmalıydı, o da kendisini bütünüyle sosyal-demokrat faaliyete adamış sosyal-demokratlardan olmalıydı. Bu komitelere, işçi kitleleriyle en çok bağı olan, sevilen devrimci işçiler almaya özen gösterilmeliydi. Bu temelde çeşitli faaliyetlerde uzmanlaşmış, sıkı, dar profesyonellerden oluşan bir mücadele örgütü yaratılmıştı. Bugünden bu tarihsel tecrübeye bakarken; yayın faaliyeti, sendikaları, işçi birlikleri gizli olmak zorunda kalınan bir dönemde, bu dönemin özelliklerine uygun örgütlenme biçimlerinin geliştirilmesi kadar doğal bir şey olamazdı!

ihtilal ve ayaklanma öngörüsü

Rus Marksistlerinin örgütlenme tarzı Çarlık gericiliğine karşı bir ihtilali öngörür. Bunu ayırt edici bir özellik olarak kaydetmek gerekmektedir. Bu nedenle semt gruplarının görevlerini açıklarken "semt grupları esas olarak komiteler ile fabrikalar arasında aracılık ve hatta çoğu zaman kuryelik görevini yerine getirmelidir. Semt gruplarının ana görevi komiteden gizlilik kurallarına uygun aldıkları yayınları düzgün bir şekilde dağıtmak olmalıdır. Bu son derece de önemli bir görevdir, çünkü biz dağıtım yapan özel bir semt grubu ile o semtteki *bütün fabrikalar* ve o semtteki mümkün olduğu kadar çok sayıda *işçi evi* arasında düzenli bir bağ kurabilirsek bu hem gösteriler, *hem de bir ayaklanma açısından büyük değer taşıyacaktır.*" (abç)

somut şartların somut tahlili

Bolşeviklerin somut şartların somut tahlili temelinde örgütlenmeye yaklaşımları öğreticidir. Örneğin; 1902 koşullarında birçok örgütsel işleyiş ve prensipler farklı iken 1905-1906'da daha değişik örgütsel işleyişler, değişen koşulların sonucu pekala gündeme gelebiliyordu. Lenin, bu değişmeyi *Partinin Yeniden Örgütlenmesi Üzerine* makalesinde (1905) "partimizin çalışma koşulları köklü değişiklik geçiriyor. Toplantı, örgütlenme ve basın özgürlüğü kazanılmıştır."[13] diyerek dikkat çekti.

1905 koşullarında örgütlenme tarzının yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı doğuyordu. Belirleyici mücadele henüz verilmemişti, bu mücadeleye hazırlık ön plana alınmalıydı. Aynı zamanda 1905 devrimiyle gelen özgürlüklerden sonuna kadar yararlanmak gerekirdi. Gizli aygıtın yanısıra legal ve yarı-legal yeni parti örgütleri ya da sempatizan örgütler kurmak elzemdi[14]. 1905 yılında Londra'da toplanan RSDİP'nin Üçüncü Kongresinde Bolşevikler bu sorunu tartıştılar. Üçüncü Kongrede delegeler partinin gizlilik şartlarında çok fazla çalıştığını söylüyorlar ve bu yüzden de 'partimiz neredeyse boğulacaktı' tesbitini yapıyorlardı. "Bugün gizlilik çökmektedir. Öyleyse daha da cesaretle ileri atılın; yeni silahlar ele geçirin, onları yeni gelenlere dağıtın, dayanak noktalarınızı çoğaltın, bütün sosyal-demokrat işçileri saflarınıza çağırın, onları yüzlerle, binlerle parti örgütüne katın. Onların delegeleri bizim çok sayıda merkezimize canlılık kazandırsın, buralara devrimci genç Rusya'nın taptaze soluğunu getirsin... Öyleyse mutlaka gerekli parti reformlarına girişerek her türlü tutuculuğu reddedelim, yeni yolda derhal ilerlemeye koyulalım. Bu bizim (tartışılmaz yararı hayatın kendisi tarafından ve devrimin akışı içinde bütün resmi kararlardan yüz kat daha fazla güçle doğrulanan ve kabul edilen ve onaylanan) eski gizli aygıtımızı ortadan kaldırmayacaktır"[15].

Bu uzun alıntıdan öğreneceğimiz önemli tecrübeler vardır. Birincisi, Bolşevikler on yıl gizlilik şartlarında çalışmanın bile partiyi nerdeyse boğacağını tesbit etmişlerdir. İkincisi; 1905 koşullarında, köhnemiş feodal Çarlık Rusyasının bağrında devrimci genç Rusya'nın ortaya çıkmış olmasıdır. Bolşeviklerin eskinin bağrında ortaya çıkan devrimci genç Rusya'nın devrimci güçlerini partinin potansiyel dinamik bir gü-

11. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.69).
12. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.73-74).
13. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.120).
14. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.120).
15. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.122).

cü haline getirme uğraşları da öğreticidir. Üçüncüsü; yeni devrimci Rusya olgusuyla parti içinde reformlara gidilmesi ve bu konuda her türlü tutuculuğa karşı mücadele edilmesidir.

Ayrıca mücadele içinde 'doğruluğu sınanmış, bilinçli işçiler tarafından kabul gören eski gizli aygıtın ortadan kalkmaması' olgusu ise Rus devriminin kendi özgüllüğüne has bir durumdur. Bunun nedeni olarak "can çekişen istibdatın, vaat edilen özgürlükleri halktan geri almak ve devrimci işçilere, özellikle de onların önderlerine saldırmak üzere yeni girişimler bulunması olasılığını göz önünde bulundurmalıyız"[16] derken Lenin bu olasılığa dikkat çekiyordu. Nitekim böyle bir gelişme yaşanmıştır. 1905 devrim dalgası geri çekilmiş ikinci Duma dağıtılmıştır. 3 Haziran 1907 hükümet darbesi, Bolşevik devrim tarihinde 'bir dönüm noktası', devrimin gelişmesinde 'bir çeşit özel dönemin ya da bir dönemecin başlangıcı'[17] şeklinde Lenin tarafından değerlendirilmiştir.

gericilik saldırıda

İkinci dumanın dağıtılması, işçilerin, köylülerin ve şehir küçük burjuvazisinin baskı altına alınmasına ve hakların kısıtlanmasına yol açarken büyük toprak sahipleri ile büyük kapitalistlerin gerici ittifakı da kuvvetleniyordu. Bütün devrimci örgütler önemli darbeler yediler. Dağınıklık, yalpalama, parçalanma süreci hızlandı. Gericiliğin son derecede şiddetlendiği dönemlerde bu gelişmeler kaçınılmazdı. Sınıf mücadelesinin zayıflaması devrimci partilerde bir buhrana yol açmıştı. Aydınlar parti saflarından hızla uzaklaşıyorlardı. Fiili özgürlüğün olduğu dönemlerde partiye katılan unsurlar partiyi hızla terk ediyordu. Bu dönemlerde Bolşevikler parti örgütlerini yeni bir temel üzerinde, sınıf temeli üzerinde, yeniden inşa etmek, bütün kitle örgütlerinde parti hücreleri kurmak ve kurulan bu örgütlere militan bir ruhla, devrimci sınıf mücadelesi ruhuyla önderlik etmek görevini koyuyorlardı.

Küçük bir taşra örgütünün muhabiri "en devrimci işçiler onlardan -patronların oyuncağı haline gelmiş legal sendikalardan- uzaklaşmakta ve illegal sendikaların kurulmasına gittikçe daha fazla yakınlık duymaktadır"[18] derken, yine partili milletvekilleri Dumada Partili gibi gözükemiyordu. Lenin bu acı gerçeği "Binlerce feodal zincirlerle bağlanmış ve *legal bir işçi partisinin* (abç) ancak iki yıl varlığını sürdürebildiği kapitalist bir ülkede başka türlü olması asla mümkün değildir"[19] diyerek ortaya koymaktadır. Bu dönemde RSDİP saflarında legal mücadeleyi her şeyin üstüne koyan anlayışlarla ideolojik mücadele süreci yaşandı.

Bolşevik parti mücadelesinin tarihsel tecrübelerini özetlemeye çalışırken ortaya çıkan ana fikirlerden biri de dünya ve Çarlık Rusyasındaki gelişmelere göre, sürekli partinin yeniden inşası gibi bir sürecin yaşanmış olmasıdır. Yine özgürlükler ortadan kalkabilir diyerek yasal olanakları sonuna kadar tüketmede tereddüt gösterilmemiş ve iki yıl gibi bir süre legal işçi partisi tecrübesi yaşamışlardır. Ama aynı zamanda legalizm hatasına düşmeden mücadele aygıtının sürekliliğini korumuşlardır.

örgüt teorisi

Bolşevik örgütlenmenin öncü niteliği bir yönüyle de proletaryanın sınıf bilinci düzlemindeki politik bilinç ise sendikal bilinç -kendiliğinden bilinç- arasındaki ayrıma dayanır. Bu, Menşeviklerle süren amansız tartışmaların çok önemli halkasını oluşturur. Menşevikler işçi sınıfı partisinin, sınıfı kendi dışında bırakmaması gerektiğini ve partili işçilerle, partili olmayan işçiler arasında fark gözetilmemesini savunuyorlardı.

Kitleselleşmeyle sıradanlaşma arasında Menşevikler, sıradanlaşmayı savunuyorlardı. Menşeviklerin bu ele alış tarzı aynı zamanda "saf", "katıksız" demokrasi söylemiyle de el ele yürüyordu. Bolşevikler ise proletaryanın içindeki bilinç ve faaliyet farklarının hesaba katılması gerektiğini belirttiler. Proletaryanın maddi silahlarını Marksizmde bulması ve Marksizmin de maddi silahlarını proletaryada bulması bir süreç meselesiydi. Öncü partinin dışarı-

16. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.123).
17. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.129).
18. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.132).
19. Örgütlenme. V.İ.Lenin (Aydınlık Yay. s.132).

dan sınıfa bilinç taşıması süreci... Öncü müfrezenin bilinç ve faaliyet derecesini işçi sınıfının kendiliğinden bilinciyle benzeştirmek, ancak vahim bir hata olabilirdi.[20]

Görüldüğü gibi işçi sınıfı bilinci düzleminde yapılan analizler Bolşevik örgütlenmeyi anlamada anahtar niteliktedir. Bolşevikler, sosyalizm ile sınıf mücadelesinin birbirine paralel olarak geliştiğini ancak birbirini doğurmadığını önemle belirtmişlerdir. Sosyalizmin ve sınıf mücadelesinin ayrı ayrı ön şartları vardır. Sosyalist bilinç ancak derin bir bilimsel bilgi üzerinde yükselebilir. İşte tam da bu noktada "entellektüel faaliyete" ve "burjuva aydınlar zümresine" Bolşeviklerin verdiği büyük önem görülür.

Bolşevikler açısından ayırım şu noktada yapılmaktadır: Hangi ideoloji savunulup geliştiriliyor, burjuva ideolojisi mi, sosyalist ideoloji mi? Ve benimsenip geliştirilen sosyalist ideoloji, entellektüel bakımdan gelişmiş proleterlere, işçi sınıfının doğal önderlerine iletiliyor mu, iletilmiyor mu? Sosyalist ideolojinin, proleter sınıf mücadelesi içine sokulması işte, Marksizmde buluşan bu "entellektüel bakımdan daha gelişmiş proleterler"[21] aracılığıya olacaktır.

Bolşeviklerin örgütsel inşadaki bakışları, her devrimin temel sorunu olan siyasi iktidarı fethetmeye yönelik olmasıydı. İlkeler hayatın içinde sınanarak sosyalist işçi önderleri tarafından kabul görmekteydi. Bolşevik partisinin örgütlülüğü, köhnemiş bir imparatorluğun yıkılışı ve emperyalist paylaşım savaşı koşullarında, sınıf mücadelesinin kendine özgü pratiklerinin içerik ve biçimleriyle şekillendi. Bolşevik partisinin sınıf mücadelesi süreçlerinde sınanan mücadele örgütü olduğu herkes tarafından benimsendi. Örgütlenme ve mücadele tarzına ilişkin ideolojik polemiklerde Bolşevik anlayış 1917 Ekim devrimiyle doğrulandı.

Ekim devrimi sürecine bakıldığında Bolşevik örgütlenmeye ilişkin şu genellemeler yapılabilir; a) Bolşevik örgütlenme devrim öngörüsünü içerir, b) İşçi sınıfı bilincinin farklı kerteleri olduğunu, sosyalist bilincin ancak dışarıdan sınıfa götürüleceğini saptar, c) Somut durumun somut tahlilini ve dolayısıyla sınıf mücadelesi ile bilimsel bakış açısı arasındaki bağı içerir.[22]

sonuç olarak

Leninist Bolşevik örgütlenme anlayışı kalıplara dökülemez. Somut şartların somut tahlili yöntemi, doğmatik anlayışı red eder. Her ülkenin somut durumu önemli farklar içerir. Zaman ve şartlardan kopuk örgütsel işleyiş ve biçimlere takılıp kalmak şablonculuğa götürür. Şablonlardan da bir devrim çıkmayacağı, sınıflar mücadelesinin geliştirmeyeceği ortadadır.

Bu itibarla, siyasal iktidar mücadelesi veren devrimci-Marksistler bilirler ki, mücadele örgütünden yoksun, yani partisiz olunamaz. *Partinin her düzeyde yürüttüğü örgütlenme biçimleri mutlaka ve mutlaka siyasi iktidarı fethetme öngörüsünü içerir. Örgütlenme ve mücadelenin güncel anlamı devrim öngörüsünden kopuk ele alınamaz.*

Demokratik-Merkeziyetçilik, uzmanlaşmış profesyonellerin varlığı, karşı devrimin saldırılarına karşı cihazlanmak, işçi sınıfının doğal önderleriyle ve kitlelerle sıkı bağ kurmak, her şart altında mücadelenin sürekliliğini sağlamak, ülkenin yasal imkanlarını sonuna kadar tüketme tutumu izlemek ve toplumsal meşruiyete dayanmayı: ***BİRLEŞİK, GENİŞ, LEGAL BİR MARKSİST PARTİ'nin PRENSİPLERİ olarak görmekteyiz.***

20. Türkiye'de yukarıda özetlenen tecrübe maalesef karikatürize edilerek kavrandı. Dikkat edilecek olursa, yukarıdaki ayrım partili işçilerle partili olmayan işçiler arasındaki bir ayrım ya da eşitlik koyma şeklindeydi. Bizde ise, parti, işçi sınıfının Marksizmle donanmış öncü kesimine dahi yaslanmadan öncü parti şeklinde görülmüş, bunun üstüne çelik disiplin, merkeziyetçilik gibi ilkeler de binince tam bir kısır döngü başlamıştır. Kabaca şu söylenebilir; Türkiye'de sosyalistler açısından yukardaki anlamda bir sıradanlaşma tehlikesi ciddi olarak hiç yaşanmamıştır. Sıradanlaşmak, işçi sınıfı içinde ciddi bir güç yaratmaktan sonraki aşamada bir tehlike olabilir. Sıradan olduk belki ama sıradanlaşma tehlikesi içinde olmadık.

21. Ne Yapmalı. V.İ.Lenin (Yücel Yay. s.55).

22. Ernest Mandel, "Leninist Örgütlenme Teorisi" başlıklı makalesinde, Leninist örgütlenme teorisinin şu üç unsurun diyalektik bütünü içerdiğini söyler: Devrimin güncelliği teorisi, proleter sınıf bilincinin çatışmalı ve kesintili geliştiği teorisi ve bilimle sınıf mücadelesi arasındaki belirli bağları kuran Marksist teorinin özü teorisi.

Nevzat Kulaoğlu

birlik sürecinin yaygınlaşması ve derinleşmesi üzerine birkaç not

Sosyalistlerin birlik tartışmaları devam etmekte ve bir sonuca doğru yaklaşmaktadır. Tüm sosyalistlerin bu sürece bir umut olarak bakmaları, yapılan tartışmalardan somut birşeyler beklemeleri son derece doğaldır. Ama doğal olan, daha doğrusu yeni sosyalist kültürün kavranabildiği ölçülerde doğal olması gereken, kitlenin bu sürece damgasını vurması, kendi düşünceleri doğrultusunda, bu süreci yönlendirebildiği oranda bir anlam kazanacağıdır.

Sürece katılan birey ve sosyalist grupların, tabanın ve kitlenin istemlerini ve düşüncelerini ne kadar yansıttıkları, tartışma platformuna taşıdıkları düşüncelerin ne kadarının kitleye ait olduğunun bilinmesi gerekir. Bu amaçla sosyalistlerin, bu sürece direkt etkileri olmasını, merkezi olarak yapılan tartışmaların tabana yansımasının tek yolunun, tabanın çabalarıyla oluşan, yeni yeni inisyatif gruplarının sürece damgasını vurabilmesiyle başarılacağı kanısındayım. Her sosyalist bu aşamada kendini görevli kılmalı, bulunduğu ortamda sesini ve düşüncelerini duyurabilecek, yeni yeni alanlar oluşması için önemli çaba harcamalıdır.

"Benim merkezim en doğru düşünür, bana sormasa da en iyi kararları alır" mantığı, tabanın sürece katılması ilkesine ters olan bir durumdur. "Merkez" doğru olmayan kararlar da alabilir, kitlesinin hiç onaylamadığı yapılanmalara ve organizasyonlara da girebilir. Bunu aşmanın yolu, yapılan birlik tartışmalarının paralel bir oluşumunu, bulunduğumuz çevre ve ortamda başarabilmemizden geçmektedir.

Sosyalistlerin birliği, yeni bir oluşum arama çabasıyla, klasik yapılanmaların tersi olan an-

layışların uç vermesiyle, her inisyatifin "Merkezlere" bırakılması alışkanlığının bir ölçüde terk edilmesiyle başarılacaktır. Eğer "Merkezler" doğru anlayışları savunuyor, kitlesinin nabzını elinde bulunduruyorsa, zaten bir sorun yok demektir. Kitlesinin çabası da, aynı şekilde birbirini tamamlayacak ve bir paralellik arzedecektir. Kariyerizmin, benmerkezciliğin, tekkeciliğin aşılması, kitlenin bu olumlu çabalarıyla başarılacaktır. "Bekleyelim, görelim, ondan sonra tavır alırız" anlayışları sosyalist birey olamamışlığımızın bir diğer yansımasından başka birşey değildir.

Bir sosyalist, bulunduğu yörede, bir parti, bir merkez olarak çalışmalı, insanlara ulaşmanın yolunu mutlaka bulmalıdır. Sosyalistlerin birlik tartışmalarını doğru buluyorsak, bu sürecin olumlu bir yapılanmaya dönüşmesini içtenlikle istiyorsak, çalışmalarımızı alabildiğine yaygınlaştırmak ve derinleştirmek diye bir devrimci sorumluluğumuzun olduğunu hiç unutmamalıyız. Gönlü devrimci bir birlikten yana olan ve kitlesinin düşüncelerini bu birlik platformlarına taşımak diye sorumluluğu olan merkezlerin de böyle düşündüklerini zannediyor ve kitlenin bu çabalarını desteklemesi gerektiğine inanıyorum. Gelin, sosyalist bireyler olarak bizler bunları yapalım, birlikte ortak noktalar bulmaya çalışalım. Bu çabalarımız, merkezi olarak yapılan birlik tartışmalarını hem hızlandıracak, hem de hayatla ve kitlelerle bağlarının ne kadar olduğu, doğruluk paylarının gerçeklerle yakınlığının ne ölçüde olduğu ortaya çıkacaktır.

Beni olduğumdan çok farklı olarak yansıtan bir "Merkez" benim merkezim olamaz. Beni yeterince tanımıyor, beni gerektiği gibi temsil etmiyor demektir. Bunun anlaşılmasının yolu da, bulunduğumuz ortamlarda, yeni birlik platformları oluşturabilmemizle mümkün olabilecektir. Tabanda birlikte hareket edebilen, çeşitli eylem birlikleri örgütleyebilen kitleler, eğer merkezi olarak birleşemiyor ve ayrı ortamlara düşebiliyorsa, buralarda durmak ve iyiden iyiye düşünmek gerekir. Ya o merkez, o kitlenin merkezi değildir ya da o taban, o merkezin tabanı değildir. Birileri bazı siyasi hesaplarıyla oralara gelmiş, kendi adına düşünce üreten, ama bu arada bir çevre veya kitlenin sözcüsü olduğu imajını da vermekten geri durmamaktadır. Bir merkezin gerçek görevi, tartıştığı diğer merkezlerin temsilcileriyle ortak noktalar bularak, bir üst yapılanmanın nüvelerini ortaya çıkarabilmek olmalıdır. Yoksa benim vekalet verdiğim temsilcinin görevi, benim düşüncelerimin zıddını savunarak, bir takım siyasi manevralar yaparak, sonra da kendisine tabi olmamı istemek olmamalıdır.

Birlik anlayışlarının en ücra köşelere kadar yaygınlaştırılması ve bunun örgütlenmesi, birlik tartışmalarına da bir anlam verecek, bazı "Merkezler", en azından kendilerini pratik içinde sınayan ve denetleyen, inisyatif gruplarının olduğunun soğuk nefesini, enselerinde hissedeceklerdir.

Hayatın çeşitli alanlarında, örneğin bir dernekte, kitle örgütünde, mahallede, bir semt eyleminin bizzat içinde, devrimciler, birlikte yer alabiliyor, ortak reaksiyonlar gösterebiliyor ve aynı devrimci duygu ve heyecanı paylaşabiliyorsa, aynı örgütsel yapının içinde yer alamamaları için hiçbir geçerli sebebleri yok demektir. Bu şartlar oluştuğu halde, bu devrimciler bir üst örgütlenmelerde olamıyorlarsa, ya siyasi pratiklerinin gerçek hayatla ilişkisi yoktur, ya da siyasi teorilerinin pratik hayatla ilişkisi yoktur. Sorunların buralarda aranması bana daha doğru geliyor.

Teoriler, siyasi pratikler içinden çıkar. Pratik hayatın gerçeklerine uymayan teoriler iflas etmiştir ve etmek durumundadır. Cephede mücadele eden asker, karargahtaki askerden daha doğru ve gerçekci tesbitler yapabilir ve yapabilmelidir. Bunu görmezlikten gelmek, hayattan ve gerçeklerden kopmak demektir. Zorlukları, olumlu ve olumsuzlukları bizzat o yaşamaktadır. Başarının nasıl olması konusunda en doğru fikirleri o savunabilmektedir. Bunları yok saymak, hayatın kendisini tanımamak demektir. Teorinin pratiğini yapmak değil, pratiğin teorisini yapmak gerekir. Zaten öncü devrimcilerin, önderliklerin rolleri buralarda kendini gösterir. Siyasi pratikten kopuk soyut teori olamaz. Bunun düşünülmesi ve teori ile pratik arasındaki o önemli ilişkinin kavranması gerekmektedir. Kariyerizmin, sekterliğin, dogmatizmin aşılması, hep bu konuların çözüme ulaşmasıyla gerçekleşecektir.

Benim somut önerim, sosyalistlerin birlik tartışmalarını tüm illere, ilçelere, semtlere ve mahallelere yaymak, oradan çıkan somut öne-

rileri birlik platformlarına getirmektir. Bu süreci hızlandıracak, kariyerizmin ve seçkinci anlayışların ortadan kalkmasına yarayacak, gerçeğin bizzat ortaya çıkmasına yarar sağlayacaktır. Böylelikle teorinin pratik hayata ne kadar yakın olduğu, yani, "Merkezlerin" kitle inisyatifinden ne derece beslendiği, somut olgularla gün ışığına çıkabilecektir.

Devrimci "Seçkinlerin" ve merkezleri temsil ettiğini söyleyen devrimcilerin, birlik sürecini bir oldu bittiye getirerek, tartışmaları sonuçlandırmalarını hiç doğru bulmuyorum. Bu tartışmaların, siyasi pratik içinde, kitle inisyatifiyle hangi boyutlara geleceğinin sınanması ihtiyacını çok önemli buluyorum. Böylesi bir yaklaşım bana daha doğru ve daha gerçekçi geliyor. Birlik tartışmalarını çok geniş bir kitle inisyatifine yaymak ve oralardan gelecek somut önerileri dikkate alarak bir rota izlemenin daha doğru bir yaklaşım olabileceğini düşünüyorum.

Madem ki bizler gelecekte kendi kendimizi yönetebilecek özgür insanlar haline geleceğiz, bunu şimdiden somut pratiğimizde sınamak ve gerçek hayata indirgemek zorundayız. Bu anlayışlarda geri adım atmak, yanlış yaparız korkusuyla çekimser kalmak, sosyalist bireylere yakışmayan davranış şekilleridir. Sonuçta devrimci teorinin pratik hayat içinde doğrulanmasını istemekten başka birşey yapmıyoruz ki....

Bir sosyalist kendi kararını kendisi verebilmeli, kendisini yönetebilecek inisyatife sahip olabilmelidir. Belli bir gelenekten geliyor olmak, kan ve aile bağıyla ilgili olarak birlikte hareket edebilmemiz gerekir anlayışları sosyalistlerin birlikte olmalarına yetmeyecektir. Bunlar aşılabildiği ölçüde, ideolojik yaklaşımları doğrultusunda amansız bir arayış perspektifinde olunulduğu sürece, hiçbir ön yargıya kapılmadan ve herhangi bir siyasi hesap yapmaksızın düşüncelerin net olarak açıklanabildiği ölçülerde, sosyalistlerin birliği gerçekleşebilecektir. Bu sınavı veremiyorsak, mutlaka eski alışkanlıklarımızı devam ettirerek, başkaları tarafından yönlendirilmek istiyorsak, sosyalist demokrasiyi özümleyememişiz demektir.

Bir sosyalist gerek birlik tartışmalarının yapıldığı platformlarda, gerekse bulunduğu çalışma alanı içersinde kendisini açıkça tarif edebilmeli, net ve şeffaf bir tutum sergileyebilmeli, karşısındaki insanlardan da aynı davranış içinde olmalarını isteme hakkını sonuna kadar kullanabilmelidir. Düşüncelerini açıkça söylememek, tartıştığı çevreleri veya kafasından birlikte olabileceği siyasi grupları hesaba alarak, duruma ve ortama uygun pozisyonlar almak, siyasi pratiğimizde bugünlerde pek moda olan "ortalama konuşmak"la devrimci politika yaptığımızı sanıyorsak, büyük bir yanılgı içersindeyiz demektir. Bu tür politikaların yapılacağı yerler, herhalde devrimcilerin bulunduğu platformlar değildir. Devrimcilerin birliği, kollektif olarak oluşturulan devrimci politikalarla olacaktır. Renksiz bir görüntü vermek, somut bir fikir söylememek, sürekli gruplar arası bir arenada olduğumuzu hissettirmek, bizleri, birlik içinde hareket edebilecek ve giderek bir üst örgütlenmenin oluşmasını kotaracak olan grupların içine sokamayacağı gibi, reformcu çizginin de sağına düşürebilecektir. Sosyalistler, açık ve net fikir söyleyen sosyalist grup ve çevrelerle, birlikte oldukları konuları ön plana çıkarmak ve bu imkanları zorlamak suretiyle devrimci programlar çıkarabilecekler ve birleşikliği bu çoğulcu temelde sağlayabileceklerdir. Her sosyalist grup, çevre veya bireyler, kendilerini açıkca deklare edebilmeli ve hiçbir rahatsızlık duymamalıdır. Madem ki sosyalist demokrasinin çoğulcu olmasını savunuyoruz, bunun gerekleri olan, açıkca kendini tarif edebilme devrimci dürüstlüğünü gösterebilmeliyiz. Bu bağlamda ben, kendimi tarif ediyor, ve tüm sosyalist arkadaşlarımın bulundukları ortam içinde kendilerini tanımlamalarını özellikle arzuluyorum.

Ben kendime Marksist Leninistim diyorum. Proletarya iktidarının, burjuva devlet aygıtının parçalanması ile kurulabileceğini düşünüyorum. Burjuvazinin üst düzey temsilcileriyle "Milli Mutabakatlar" yaparak ve sadt seçim örgütlenmeleri oluşturarak devrimin olabileceğini hiç düşünemiyorum. Leninist bir öncü partiyle işçi sınıfı iktidarının kurulabileceğini kavrıyorum. Stalinist katı bürokrat yapılanmaların, aparat örgütlenmelerinin tam zıddı olan, tabanın ve kitlelerin inisyatif sahibi olduğu örgütlenmelerden yanayım. Stalinist oluşumların Marksizmi-Leninizmi tahrif ettiğini ve bu anlayışların sağcı anlayışlar olduğunu düşünüyorum. Sosyalist demokrasinin çoğulcu, çok

partili bir sistemle olabileceğini, sosyalist ekonominin inşasının da ancak böyle bir yapılanmayla oluşturulabileçeğini savunuyorum. Kitle inisyatifine dayanarak, her yıl yapılacak sosyalist ekonomi kongreleriyle oluşturulacak bir sosyalist ekonomik yapıdan yanayım. Pazar ekonomisiyle, piyasa ekonomisiyle çoğulcu sosyalist demokrasinin oluşturulabileceğini hiç anlayamıyorum. Ekonominin temel kanunlarından olan arz ve talebin, kitle inisyatifinin harekete geçirilerek pekala çözülebileceğini düşünüyorum. Devrim projemin içinde, demokratik devrim taleplerini de barındıran sosyalist devrim olduğunu söylüyorum. Sosyalist devletin, kitlelerin denetiminde ve kitlenin inisyatifiyle güçlenebildiğini, kitle inisyatifinin olmadığı alanlarda da sadece formaliteleri yerine getirebilecek, teknik işlemleri yapabilen sorumlu ve her zaman seçimle değiştirilmesi mümkün olan memurlardan oluşan bir sosyalist devleti düşünebiliyorum.

Bu yazımla, içinde bulunduğum çevreye bir devrimci mesaj vermek ve bizim gibi olan bazı çevre ve gruplara da bir gönderme yapmak istedim. Bu düşünceler, hiç bir hesaba ve kitaba dayanmaksızın, sadece devrimci kuşkularla ve herhangi bir ön yargıya kapılmaksızın, kendime özgün düşüncelerimdir. "Reel politikerlik" yapmayı, hele hele devrimcilerin birlik arayışlarının yapıldığı böyle bir ortamda hiç düşünmüyorum.

Bu yazımın yayınlanması ile birlikte sosyalist çoğulcu demokrasiyi ne derece kavramış ve içimize sindirmiş olduğumuzu da hep birlikte anlamış olacağız. Tüm arkadaşlarımın, benim gibi net ve açık tutum almalarını öneriyorum. Günümüzde pek moda olan "Yeni Kültür" terminolojisiyle ifade edilmeye çalışılan reformculuğu karşı, devrimci ve ortası oyulmamış bayraklar, böylesi davranışlarla yükselecektir. Yeni sosyalist kültürün oluşması, sosyalist kazanımlara sahip çıkmakla oluşacaktır. Sosyalist değerlere saldırarak, tüm dünya proletaryasının sembolü haline gelmiş simgeleri ve kurumlarını kökten yok sayarak oluşturulması düşünülen Doğu Avrupa'daki düzenler, ne yazık ki, kitle inisyatifinin egemen olduğu, çoğulculuğun gerçek anlamda benimsendiği sosyalist demokrasiler olamayacaktır.

Sosyalist arkadaşlarımı, hiçbir ön yargıya kapılmaksızın, net tutum alınması konusunda kararlı olmaya çağırıyorum.

Orhan Yüksel

hedef sosyalizm mi?

Dergi'nin 10 uncu sayısı "Geleneksel Sosyalizmin Sonu" başlığı ile çıktı. Açıkça belirtmeliyim ki bu sayıda sosyalist bir dergi mi okuyorum yoksa Cumhuriyet gazetesi mi pek farkedemedim. Kendilerini Sosyalist olarak niteleyen insanların çıkardıkları derginin başlığı, önüne birtakım kelimeler eklense dahi "Sosyalizmin Sonu" biçiminde olmamalıdır. Ve olamaz. Sosyalist Birlik dergisinden başka, sanırım hiçbir devrimci yayın organı da böyle bir başlık kullanmamıştır.

Bilindiği gibi Sosyalist Dünya'nın Doğu Avrupa cephesinde son aylarda meydana gelen ve hızla gelişen olayların sonuncusu Aralık ayında Romanya'da cereyan etti. Sonuçta, ülkenin kırk yıllık lideri idam edildi. Çavuşesku'nun yargılanış ve idam ediliş biçimi, başlıbaşına bu olay bile Romanya konusunda birçok noktayı karanlıkta bırakmaktadır. Bazı kimseler pek ciddiye almasalar da olayı "Amerikancı güçlerin karşı devrimci darbesi" şeklinde açıklayanlar da vardır. O nedenle yaşayan Sosyalizmin aleyhine gelişen bu gibi konularda Sosyalistlerin çok daha hassas ve ihtiyatlı olmaları gerektiğini düşünüyorum ve konuyla ilgili acele yorumlar yapılmasını, kesin sonuçlar çıkarılmasını doğru bulmuyorum.

Diğer taraftan, Çavuşesku'nun bir duvarın dibinde apar topar katledilmesini bende bir türlü içime sindiremiyor, bir türlü kabul edemiyor ve bu olayı nefretle karşılıyorum. İtiraf etmeliyim ki tüm devrimciler gibi bu olay beni de çok derinden etkilemiştir. Salih Ural yazısında sanki onaylanabilirliği varmış gibi "onaylamıyorum" diyor. 70 yıllık Dünya Sosyalist ilk kuşağının son liderlerinden biri olan Çavuşesku'nun sonu böyle olmamalıydı diye düşünüyorum.

Çavuşesku'nun katledildikten sonraki trajik görüntüsünün ardından sırasıyla aynı yerde ve aynı şekilde Marks, Engels, Lenin, Stalin, Mao vb Marksist önderlerin acı görüntüleri geliverdi ekrana ve ardından hemen düşünmeye başladım. 60'lı yıllarda Türkiye'de diyelimki devrim olmuş ve ardından da Sosyalizm kurulmuş olsaydı acaba bizimde sonumuz böyle mi olacaktı diye.

Devrimlerle iktidara gelindikten sonraki süreç içersinde giderek işçi sınıfı ve bütün halkın bir kenara itilmesi, özgürlüklerin ortadan kaldırılması, işçi sınıfı diktatörlüğü ve halk iktidarı yerine Parti azınlık diktatörlüğünün geçirilmesi 70 yıldır yaşayan sosyalizmin bir gerçeğidir. Tarihi koşullar ve ülkelerin farklı yapıları nedeniyle bu, çeşitli Sosyalist ülkelerde bazı farklılıklar gösterse de sonuç olarak esasta aynıdır. İşte bu gerçek bizim gerçeğimizdir. Sosyalistler de kötülükler yapabilirler. Büyük yanlışlıklar ve çok ciddi tarihsel hatalara düşebilirler. Ya da o günlerin koşulları onları bu yola kaçınılmaz olarak sürükleyebilir. Ama bu, ne onları sosyalist olmaktan çıkarır ne de Kapitalizmi ve gericiliği haklı kılar.

Bu belirleme temelinde, kanımca son aylarda özellikle Doğu Avrupa'da yaşanan olaylara "Sosyalizmin Sonu" şeklinde yaklaşmak, tüm sosyalist ruhumuza ve iyi niyetimize karşın sonuç olarak Kapitalist-Emperyalist burjuva ideolojisinin mantalitesidir. Başta Romanya olmak üzere Doğu Avrupa'daki gelişmelere salt demokratikleşme ve özgürleşme anlayışıyla bakmak ve olayları örneğin Romanya'da "Çavuşesku Hanedanlığının halk ihtilaliyle yıkıldığı" şeklinde açıklamak, üzerine ne kadar demokrasi ve özgürlük örtüsü örtülürse örtülsün Sosyalizmin 70 yıldır yaşayan gerçeğinin yok sayılması ve onun karalanmasından başka birşey değildir. Romanya'da "Halk ve Ulusal Kurtuluş Cephesi" "Sosyalizmi" yıkmış, Çavuşesku'yu devirmiştir. Peki yerine ne koymuştur? Ne koyacaktır? Adamlar "Bundan böyle Komünizme, Sosyalizme geçit yok" diyorlar. Komünist Partisinin yasaklanması tartışılıyor. Sosyalizmin bütün bir tarihi döneminin devrimci sembolü, bayraklarından oyulup atılıyor. Bütün bu gerçekler orta yerde dururken Kağan Güner arkadaşımın "Çavuşesku'yu yıkan Gençlik Konseylerinin Dağıtılmamasından" söz etmesi çok garip doğrusu.

Bence, Sosyalizm bugün önemli bir dönüm noktasına gelmiştir. 70 yıldır yaşayan sosyalizmin ilk dönemi, yerini, önemli dersler devrederek ikinci döneme terketmektedir. İşte bugün sosyalist dünyada yaşanan sıkıntılar bu geçişin sancılarıdır.

Bu koşullarda, Sosyalizm içinde önemli alt üst oluşların, önemli saflaşmaların yaşandığını ve daha da yaşanacağını düşünüyorum. Bu alt üst oluş süreci içersinde bazıları da kapitalizmin saflarına kaçınılmaz olarak savrulacaktır. İşte bu noktada bizler, Devrim ve Sosyalizm konularında gayet açık ve net olmak zorundayız. Devrimleri savunuyor muyuz? İnsanlığa toplumsal mücadelelerin yön verdiğini kabul ediyor muyuz? Bunun aracının da öncü ve devrimci bir parti olduğunu düşünüyor muyuz? Sosyalizmin kurularak durmaksızın sınıfsız topluma gitmenin zorunlu ve kaçınılmaz olduğuna inanıyor muyuz? Demokrasi ve özgürlüklerin sınıf diktatörlüğünün temeli olduğu konusunda anlayışlarımız nelerdir? Bu kimlik ve kafayla düşünüp olayları devrim ve sosyalizm perspektifiyle değerlendirdiğimiz zaman, örneğin Romanyadaki hareketin doğrudan doğruya sosyalizmin özüne yöneldiğini rahatlıkla görebiliriz. Tersi düşünülecek olursa, üzülerek söylüyorum; Batılı kapitalistlerin yanında Sosyalizme lanetler yağdırırız.

Sosyalist Dünya'da yaşanan sıkıntı kuşkusuz Doğu Avrupa'yla sınırlı değildir. Ancak burada, yaşayan sosyalizme karşı gelişen muhalefetin bu kadar kısa zamanda büyük bir kitlesel tepkiye dönüşmesi, "Duvarların" ve sosyalizmin ilk kuşak iktidarlarının sırasıyla ardı ardına bu kadar kısa zamanda yıkılmasının bazı nedenleri vardır. Bunun nedeni Kapitalizmin insanlığa sağladığı "refah ve özgürlük" değildir. Bunun birinci ve en önemli nedeni, bugün sosyalistlerin büyük çoğunluğunun üzerinde birleştiği, 70 yıldır yaşayan ilk dönem sosyalizminin başarısızlığıdır. Artık günümüz koşullarında insanlığın gelişme düzeyine göre yaşayan sosyalizm, kaba ve ilkel kalmaktadır. Bunun yanında ikinci olarak Avrupa'daki olayları çabuklaştıran bir diğer neden de tarihi bir birikim olmasına karşın, Avrupa'nın niteliğinin ve yapısının farklı olmasıdır. Üçüncü neden ise, Doğu Avrupa'ya sosyalizmin İkinci Dünya Savaşının hemen ertesi, faşizm

tehlikesinden kurtulmanın bir diyeti olarak Sovyetler Birliği tarafından dayatılmış ve biraz da tepeden giydirilmiş olmasıdır. Bu yüzden, Doğu Avrupa Halkları sosyalizmi bir türlü özümseyememiş ve içlerine sindirememişlerdir. Hatırlanacağı gibi 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslavakya olayları ve direnişleri sanki bu günlerin birer provaları gibidir.

Öte yandan Doğu Avrupa'dan farklı olarak Sosyalist Dünya'nın esasını oluşturan Küba, Arnavutluk, SB, Çin, Vietnam, Kamboçya, K Kore gibi ülkeler ve oralarda yaşayan Devrimci Halklar sıkıntıyı daha farklı biçimlerde aşacaklardır. Kanımca buralarda Sosyalizmin ikinci dönemine geçiş, daha olgun, bünyesinde belirsizlikler taşımadan ve ümit ediyorum ki hiçbir surette kapitalizme savrulmadan gerçekleşecektir.

Doğu Avrupa'da bugünkü hareketler kitlesel özellik taşıyor olsalar ve "Bürokratik sosyalizmi" hedef alıyor görünseler de, hiçte Devrimci sosyalist bir nitelik taşımamaktadırlar. Bir hareketin kitlesel olması ve aşağıdan yukarı doğru gelişmesi her zaman ilerici ve devrimci olmayabilir. Aksine bu hareketin, batı etkisinde ve daha da kötüsü kapitalizm damgalı ve birazda belirsizliklerle dolu yeni bir süreç başlattığını düşünüyorum. Bence Macaristan, Polonya ve en sonda Romanya, sonunda Kapitalizm olan bir yola girmişlerdir. Demokratik Almanya ve Çekoslavakya henüz bir arayış içindedir. Buralarda durum henüz belirsizliğini sürdürmekle birlikte burunlara yeniden üretimci ve piyasacı sosyalizmin kokuları gelmektedir. Bulgaristan'da ise Jivkov'un tutuklanması ve Nazi ajanlığıyla suçlanması gibi tuhaf bir takım gelişmeler yaşanmaktadır. 70 yıldır yaşayan sosyalizmin Doğu Avrupa'daki enkazı üzerine ya yepyeni çağdaş bir devrimci sosyalizm kurulacak yada şimdilik SB ve Arnavutluk dışında sosyalizm Avrupa'da tarihe karışacaktır.

İşte bu nedenlerle bugün Dünya ve Türkiye solunun gündeminin başköşesine devrimi ve sosyalizmi savunmak ve 70 yıldır yaşayan sosyalizmin başarısızlığına duyulan öfke ve tepkinin kapitalizme ve burjuva ideolojisine kanalize olmasını önleyecek alternatif devrimci bir sosyalist programın yaratılması sorunu gelip oturmuştur.

Bu koşullarda, devrimci sosyalizmin önündeki en büyük engelin ve sol içindeki en önemli tehlikenin reformizm ve piyasacı sosyalizm olduğunu düşünüyorum.

Çünkü kanımca insanlar yaşayan sosyalizmin başarısızlığını ve çıkmazını görmekte, yeni arayışlar içine girmektedir. Günümüz tarihsel koşullarında daha evvelki sosyalist uygulamalarda israr etmek zaten mümkün değildir. Bu yüzden sürekli olarak "Stalinist Bürokrasi" sorununu ortaya atmaya kanımca hem gerek yoktur ve hem de bu, reformizmin üzerinin örtülmesine yol açarak ona karşı uyanıklılığı zayıflatmaktadır. Bence Stalinizmle Reformizm özünde farklı şeylerdir. "Stalinizm" sorunu reformizmin önüne geçirilirse bundan devrimci sosyalistlerin hiçte kazançlı çıkmayacaklarını Doğu Avrupa'da yaşanan gerçek göstermektedir. Bugün insanların arayışlarının yöneleceği iki doğrultu yada gidecekleri iki yol vardır. Biri kapitalizm destekli piyasacı sosyalizm diğeri ise devrimci sosyalizmdir.

Sosyalist Birlik dergisinin son sayısında altında altı arkadaşın imzasının bulunduğu "Stalinizme ve reformculuğa hayır" başlıklı bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildirinin "artık reformizme bir sınır çekmek ve ona karşı net bir tavır almak" niyetiyle yazıldığı anlaşılmaktadır. Ancak niyet ne olursa olsun çıkış noktası hatalı olduğu için yayınlanan bu bildiri, yeni olan hiçbir şey söylememektedir. Ve ne yazıkki yine "Bugünkü reformizm, Stalinizm ile kesin ve temelden bir hesaplaşmanın önünde bir engeldir......." cümlesiyle başlayan paragrafların ilavesiyle reformizme karşı gerçek tutumun ne olması gerektiği belirsizleştirilmekte ve hatta bu konuda daha geri bir noktaya bile düşmektedir.

Sonuç olarak kanımca Dünya ve Türkiye solunun dışta kapitalist-emperyalist, içte kapitalizm destekli reformizme karşı mücadele sürecine yeniden girdiği bir gerçektir. Ancak buradaki dezavantajımız yaşanılan iki dönem sosyalizminin başarısızlığı ve kitleleri bunaltmış olmasıdır. Bu konuda devrimci sosyalizmin, devrimci halkları rahatlatacak sosyalizme yeniden bütün dünyada itibar kazandıracak, ezilen yığınların isteklerine tercüman olacak çağdaş alternatif bir programın yaratılmasına ihtiyacı vardır. Böyle bir programın teme-

linde yine devrim ve toplumsal mücadeleler olacaktır. Yine sosyalizm vardır. Ancak bu defa üretimci değil katılımcı sosyalizm olmalıdır. Bu defa işçi sınıfı ve yığınların bir kenara itildiği, özgürlüklerin rafa kaldırıldığı değil, kitlesel demokrasinin alabildiğine geliştirildiği, sınıfın ve halkın gerçekten söz ve karar sahibi olduğu bir sosyalizm olmalıdır. Bu defa parti diktatörlüğünün değil, gerçekten halk iktidarının hakim kılındığı bir sosyalizm olmalıdır. Artık insanların ihtiyaçlarına cevap veremeyen ilkel ve kaba bir sosyalizm değil, demokratik, halkın refah ve özgürlüğünü herşeyin üstünde tutan, kalıcı ve çağdaş bir sosyalizm olmalıdır. Bence böyle bir devrimci program, bugün, kapitalizme ve reformizme karşı mücadelede ısrar edilerek yaratılabilir.

Erol Anar

"hariçten tutulmuş notlara" yanıt: "devrimci yol gerçeği"

Derginizin Ocak-Şubat 1990 tarihli 10. sayısında Muzaffer Beken imzalı "hariçten tutulmuş notlar" isimli bir yazı vardı. Bu yazıda Devrimci Yol hareketi değerlendiriliyor, bu hareket hakkındaki olumsuz eleştiriler sert bir dille aktarılıyordu. Bu değerlendirmenin Sosyalist Birlik'in 6. ve 7. sayısında yayınlanan Taner Akçam'ın yazılarıyla sınırlı tutulduğu özellikle belirtiliyordu.

M.Beken "taner'in yazısı bir anlamda sosyalist kitleye yansıyan bir D.Yol değerlendirmesi olma niteliğini taşıyor ve süreci başlatıyor" (Sosyalist Birlik sayı:10, s.52) şeklinde bir yorumdan sonra, bu yazıdan yola çıkarak olumsuz eleştirileri sıralıyor. M.Beken, T.Akçam'ın Devrimci Yol'a ilişkin olumsuz eleştirilerine katılırken, onun bu konudaki olumlu eleştirilerini yadsıyor veya görmezden geliyor.

M.Beken'in temel yanlışı, Taner Akçam'ın Devrimci Yol'a yönelik olumsuz görüşlerini temel alarak Devrimci Yol hareketini yargılamaya kalkışmasıdır. Öncelikle Devrimci Yol hareketini değerlendirirken, bunu bir tek kişinin düşüncelerine dayanarak değerlendirmek sakat bir anlayıştır. Devrimci Yol bir siyasi harekettir. Bu nedenle hiç bir şekilde tek bir kişinin düşünceleri temel alınarak, siyasi bir hareket yargılanamaz. Ayrıca Taner Akçam'ın kendisi şöyle demektedir:

"Ne geçmişte Devrimci Yol'da yer almış olmak, ne şu veya bu örgütte yer almış olmak, ne de kendisini bugün sosyalist ilan etmiş olmak benim açımdan -veya benim kendimi sosyalist ilan etmiş olmam- benim bir devrimci örgütlülük veya devrimci bir harekette bulunmamın, yer almamın garanti belgesi değildir" (Saçak sayı: 48, sf.18)

Bu arada Taner Akçam olayını da yerli yerine oturtmak gerekiyor. Taner Akçam geçmişte Devrimci Yol'cu olan, uzun yıllardan beri yurtdışında yaşayan bir kişidir. 1980'lerden sonra Devrimci Yol'un yurtdışı kanadında bir bölünme yaşanıyor ve T.Akçam çevresi ve merkez'e yakın olan Devrimci İşçi çevresi ayrışıyordu. Bu bölünme politik olarak farklı hedefleri olan ciddi bir ayrışmaydı. Taner Akçam Devrimci Yol'u büyükbabadan kalma yüklü bir miras olarak görüyor ve pragmatist bir yaklaşımla şöyle diyor:

"Devrimci Yol Hareketi o kadar zengin bir harekettir ki, yurtdışındaki bölünme ve bölünen tarafların hiçbirisi bu zenginliği cebine sığdıramaz" (Saçak sayı: 48, sf.16)

F.Almanya'da Yeşiller Hareketinin aktif bir üyesi olan, uzun yıllar batı toplumunda yaşayan T.Akçam ve çevresi, Türkiye gerçeklerinden kopmuş, Türkiye'yi tali mücadele alanı olarak görmüş ve sivil toplumculuğa kadar savrulmuşlardır. Bunun sonucu olarakta "sınıfsal bakışı" yitirmişlerdir. İşte çarpıcı bir örnek: Taner Akçam "Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğunun üzerine kurulmuş bir gecekondu" olarak niteledikten sonra şöyle diyor:

"Cumhuriyet gecekondusunu 'gecekondu' yapan temel öğeler dağılıyor, sorgulanıyor. Dolayısıyla herkes nasıl bir Türkiye istediği arayışı içinde. Taraflar istedikleri gelecekteki Türkiye'nin nasıl olacağına ilişkin verdikleri cevaplara göre saflaşıyorlar." (Saçak sayı: 48, sf.5)

Oysa "sorgulanan kapitalizmdir". Görüldüğü gibi T.Akçam'ın konuya böyle yaklaşımı sınıfsal bakışı yansıtmamaktadır. T.Akçam olayını genel bir bakışla netleştirdikten sonra asıl konumuza dönelim.*

12 Eylül yenilgisi ile sosyalist sol'da genelde iki anlayış egemen olmuştur. Birincisi değişen koşulları hesaba katmadan, yaşanılan süreçten kopuk, geçmişi olduğu gibi sürdürmek, nerede kalmıştık? mantığı ile mücadeleye aynı gözlükle bakmak, ikincisi ise geçmişi tümden inkâr ederek, geçmişle bağlarını koparmak.

Devrimci Yol bu iki gruptada yer almamıştır. Devrimci Yol geçimiş inkâr etmemiş, ancak değişen koşullarıda dikkate alarak yeni politikalar üretme yolunu tercih etmiştir. Devrimci Yol'un pratikteki yenilgisi, onun teorik anlamdada yenildiğinin göstergesi değildir. Aksine Devrimci Yol'un birçok tespit ve tahlillerinin doğruluğu geniş çevrelerce kabul edilmiştir. Devrimci Yol, biz haklı çıktık! deyip bir kenarda oturmak yerine bu tespit ve tahlillerin, dünya ve Türkiye'deki değişmeleri de hesaplayarak daha da boyutlandırılması ve genişletilmesi yolunu tercih etmiştir. THKP-C kökenli siyasi bir hareket olan Devrimci Yol, THKP-C'nin olumlu yanlarını alarak ve süreçte onu aşan yada bir noktada tamamlayan politikalar üretmiştir. (Örneğin THKP-C'de olmayan Direniş Komiteleri.) Devrimci Yol'u diğerlerinden ayıran, büyük bir kitlesel güç potansiyeline ulaştıran da bu politikalar olmuştur. Devrimci Yol bu politikaları üretirken asla inkârcılık yoluna sapmamış, aksine geliştirici, bütünleyen, tamamlayıcı ve geleceğe uzanan politikalar üretmiştir.

M.Beken, Devrimci Yol'u değerlendirirken "eksiklik kitlesel faaliyeti ön plana çıkarmak, sadece bu alanla sınırlamak, kitle örgütlenmesini esas olarak ele almak ve politik örgütü fikir klübü olarak görmektir" diyor. (S.Birlik, s.10, sf.53)

Devrimci Yol, kendisini hiç bir zaman bir fikir klübü olarak görmemiştir. Devrimci Yol, diğer örgüt ve yapılardan ayrı olarak, "bir partileşme anlayışı" savunmuştur. Evet kitlesel mücadele ön plandadır, Devrimci Yol'un anlayışında, onu diğerlerinden ayıran özellik budur, ancak bu mücadelenin salt bu alanla sınırlandırıldığını getirmez. Elbette kitlesel mücadele, devrimin şiddete dayandığını, illegal örgütlenmenin esas olduğunu yadsımaz. Zaten illegal mücadeleyle, kitlesel-legal mücadele birbirinden ayrı tutulamaz, birbirini bütünleyen yöntemlerdir. Ancak sürece göre birisi ön plana çıkabilir. İllegal mücadele, ancak partileşme aşamasını tamamladıktan sonra ön plana çıkabilecek mücadele yöntemidir. Mücadele içinde partileşme sürecine giden Devrimci Yol, bu süreçte kitlesel mücadeleyi ön plana almıştır, ancak bu mücadeleyide, halkın kendi iktidarını sağlama mücadelesine bağlı kılmıştır.

İnkârcılığın, karalamacılığın yazıcısı M.Beken devam ediyor yargılayıcılığa(!): "Edilgen devrimcilik, hazır reçeteler bekleyen, memur devrimciliği, yalnızca D.Yol'da değil, bir çok siyasette egmendi" (S.Birlik, s.10, sf.54)

Devrimci Yol diğer yapılardan ayrı olarak, Devrimci Yol bildirgesin'de belirli bir teorik ve siyasi çizgi ortaya konulmuş, görüşlerin doğruluğuna inanan, bir çok konuda aynı şeyleri savunan insanların oluşturduğu siyasi bir harekettir. Onun bu yapısı "edilgen devrimcilik, hazır reçeteler bekleyen, memur

* T.Akçam olayı daha geniş boyutlarıyla ele alınıp, tartışılabilir. Ancak bu yazının ana konusu bu değildir, bu nedenle T.Akçam olayı yazı konusuna bağlantılı olarak ele alınmıştır.

devrimciliği" anlayışını baştan reddeder. Bu anlamda bir devrimcilik, Devrimci Yol'da hiç bir zaman oluşmamıştır. (Belki bazı yerlerde tek tük böyle insanlar olabilir, ancak bu belirleyici değildir) Devrimci Yol'un yaşama geçirdiği ve kalıcı izler bırakan, bugünden yarına uzanan Fatsa olayı, direniş komiteleri olayı, halk demokrasisini, bugünden yarına uzanan perspektifte ele alan, demokratik merkeziyetçi uygulamaların sonucu elde edilen başarılı uygulamalardır. Devrimci Yol, yukarıdan aşağıya politikalarla mücadele verme anlayışını hiç bir zaman savunmamış ve uygulamamıştır. Demokratik merkeziyetçilik, özünde aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya bir akış izler. Bu anlamda belirleyici olan tabandır, onun istekleridir. Tavan, tabanın bu isteklerini yaşama geçirir. Bu anlamda Devrimci Yol, demokratik merkeziyetçiliğin egemen olduğu, katılımcılığın, üretkenliğin belirleyici olduğu bir siyasi harekettir. Zaten kitleselliğin nedeni, temelinde, demokratik merkeziyetçilik anlayışından kaynaklanmaktadır. Ancak demokratik merkeziyetçilik tam anlamıyla oluşturulamamıştır. M.Belen karalamacılığına, inkârcılığına devam ederek "Devrimci Yol yıllardır merkezi partileşmeyi bir türlü tamamlayamamıştı" diyor ve Taner Akçam'dan alıntı yaptıktan sonra şöyle devam ediyor:

"D.Yol'un, neden sonu gelmeyen 'partileşme sürecinde' yol aldığı, şimdi daha iyi anlaşılıyor. Demekki halkın kendi örgütlenmesi ile (iktidar nüveleriyle) paralel gidiyor. İktidar nüveleri, yani Direniş komiteleri yaygınlaştıkça, yaşamın her alanında örgütlendikçe, partileşme süreci kısalacak. Bu sürecin bitmesi ve parti olunması ise 'İktidar nüvelerinin' Fatsa'daki gibi -biraz eksiği biraz fazlasıyla- ülkenin her yanında gerçekleşmesiyle mümkün olacak" dedikten sonra: Alacaklı borçluya sormuş "ne zaman ödeyeceksin?" Borçlu "Şubatın otuzunda" demiş şeklinde alaycı bir yorum yapıyor.

Bu konuda Ana Devrimci Yol savunmasındaki görüşlere bakalım. Savunmada şöyle deniliyor:

"Devrimci Yol diğer sol grup ve partilerden farklı bir partileşme anlayışını savunmuş ve bu konudaki görüşlerini Bildirge'de, Devrimi Yol dergilerindeki çeşitli yazılarda açıklamıştır.

Devrimci bir partinin herhangi bir şekilde bir araya gelmiş insanların kendi aralarında oluşturdukları bir yapı olarak görülemeyeceği; bütün bir emekçi halkın ve işçi sınıfının önderlik hak ve yeteneğine sahip devrimci bir partinin, ancak o formasyona ve yetkinliğe sahip kadrolar tarafından oluşturulabileceği, o dönemde bu koşulların bulunmadığı; bütün bu nedenlerle parti sorununun ancak bir mücadele süreci içinde çözülebileceği ifade edilmiştir. (Ana Devrimci Yol Savunması'ndan)

M.Beken'e göre "Parti olabilmek için iki şey yeterlidir: 1) İdeolojik-politik temelleri oluşturmak, 2) Kadroları yaratmak." (S.Birlik, s.10, sf. 55)

Parti olabilmek için yalnızca bu iki şey yetmez. Parti olabilmek için en önemli yol, "bütün bir emekçi halkın ve işçi sınıfının önderlik hak ve yeteneğine sahip olabilmekten" geçer. İdeolojik-politik temelleri oluşturmak, kadroları yaratmak partileşmeyi değil, partileşme sürecini getirir ilk etapta. Yoksa yalnızca bu iki şey temel olarak kurulacak bir parti tabela partisi olmaktan öteye gitmez ki, zaten ülkemizde bu anlamda bir yığın parti vardır.

M.Beken yazısının girişinde "12 Eylül öncesi değerlendirilirken üzerinde en fazla durulacak, tartışılacak siyasi hareket, şüphesiz Devrimci Yol olacaktır. Özellikle şu dört şey üzerinde durulması gerekiyor. 1) Nasıl kitleselleşti? 2) Fatsa deneyi. 3) Yeraltı Maden-iş örgütlenmesi ve 4) Direniş Komiteleri. Bu duraklarda D.Yol'u incelerken dersler çıkarılacak çok şeylerin var olduğuna inanıyorum. Yeterki olumlu-olumsuz yanların ayrıştırılması becerilebilsin" diyor. (S.Birlik, s.10, sf.51) Böyle diyen M.Beken bu dört soruya yanıt vermediği gibi, olumlu hiçbir şeye değinmiyor, olumsuz yorumlarını ise dayanaktan yoksun, inkarcı, karalamacı bir dille getiriyor.

Not: Bu yazı, siyasi bir anlayış bazında savunma yazısı değildir. Yalnızca belirli bir düşünceye inanan bir insan olarak, düşüncelerime yönelik eleştirileri kendi bazında yanıtlamaya çalıştım.

Turan Dursun

islâm öncesi dönemde, "kız çocuklarının diri diri gömüldüğü" yalanı

Tekvîr Suresinin 8. ve 9. ayetlerinde bir değinme. Bu ayetleri, Hamdi Yazır, biraz duygusal olarak, dilimize şöyle çevirir:

— "Ve o diri gömülen, hangi günahla öldürüldü? Sorulduğu vakit." *(Bkz. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 1962, 8/5593.)*

Diyanet'in resmi çevirisinde de ayetlerin anlamı şöyle:

— "Kız çocuğun, hangi suçtan öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman."

İslâm'ın "kadın"a nasıl "üstün yer ve değer verdiği"ni anlatan İslâmcılar, ikide bir de şöyle derler:

— "Câhiliyet (İslâm öncesi) döneminde, kadına değer verilmediği için, kız çocukları diri diri gömülürdü. İslâm gelince, kadına üstün yerini verdi ve kız çocuklarını diri diri gömme geleneğini de ortadan kaldırdı..."

Bir kez İslâm Şeriati, "kadına üstün yeri verdiği"nden, "kadın hakları"ndan sözedemez. Edemez çünkü:

1- Kur'an'ındaki "kadın"la ilgili ayetler, hep kadının zararına, kadını küçültücü doğrultudadır. Örnek:

— Bakara Suresinin 228. ayetinde: "Erkeklerin, kadınların zararına, onlardan üstünlüğü (derece) vardır." deniyor.

— Kur'an'ın "Tanrı"sı, hep "eril" sözcüklerle ("huvellahu..." gibi) anlatılır. Sözcükler, bu "Tanrı"nın "erkekliği"ni anlatır niteliktedir. Onun için de "erkek"lerin "üstün" ve "kadın"ların "aşağı (dahası aşağılık)" görülmesi doğaldır.

— "Erkek"lerin "derece"lerinin, "kadınların zararına" olacak biçimde "üstün" olduğunu anlatan "ayet"le ne demek istendiğine ilişkin "tefsir"lerin, "fıkıh"ların yazdıkları, gerçeği çarpıcı biçimde sergiler:

Örneğin Fahruddin Râzî şöyle der: "Erkeklerin derece üstünlükleri. Erkeklerin kadınlara karşı birçok üstünlükleri vardır: Birincisi: Erkek, akıl yönünden üstündür. İkincisi: Diyette *(öldürme olayındaki kurtulmalıkta)* erkeğin üstünlüğü vardır. *(Kadın için ödenecek diyet, erkek için ödenecek diyetin yarısı kadardır.)* Üçüncüsü: Miras konularında erkeğin üstünlüğü vardır. Dördüncüsü: Devlet başkanı ve kadı (yargıç) olmaya elverişlilikte ve tanıklıkta erkeğin üstünlüğü vardır. Beşincisi: Erkek, kadının (karısının) üstüne evlenebilir, cariye alabilirken kadının böyle bir hakkı yoktur. Kocasının üstüne evlenemez, kocanın cariye alıp kullanması türünden köle alıp kullanamaz. Altıncısı: Kocanın mirastaki payı, kadının mirastaki payından çoktur. Yedincisi: Koca, karısını boşayabilir, boşadıktan sonra da dönüş yapabilir. Kocasının bu eylemi, kadın istemese de gerçekleşir. Kadınsa, kocasını boşayamaz. Boşandıktan sonra da, dönüş yapamaz... Sekizincisi: Ganimette, erkeğin payı, kadının payından çoktur. Erkeğin kadına karşı üstünlüğü böylece ortaya çıkınca, kadın, erkeğin elinde güçsüz bir tutsak gibidir..." *(Bkz. F.Râzî, e't-Tefsiru'l-Kebîr, 6/95.)*

Öteki tefsirlerde de benzer açıklamalar yer alır ve kiminde, kadına karşı erkeğin daha başka ayrıcalıkları sıralanır. *(Bkz. Taberî, Câmiu'l-Beyân, 2/275-276; İbn Kesîr, 1/271; Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, 1/237; Kâsımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 3/585; Tefsiru'l-Merâğî, 2/167. Ayrıca bkz. Dr. Kâmil Mûsâ, Kâmusu'l-Mer'e Derece, Beyrut, 1987, s. 15-26.)*

— Hiçbir hukuk sisteminde, ilkel hukuklarda bile olmayan bir şey var: Nisa Suresinin 34. ayetinde, karılarının kendilerine başkaldıracaklarına ilişkin kuşkuya, kaygıya düşen kocalara şu yol gösterilmekte: "O kadınları dövün!" Ortada "suç" olmadan "ceza" verilmesi, hangi hukuk sisteminde bulunabilir? "Onları dövün!"deki ilkellik de ayrı...

Kur'an'daki "kadın"ların zararına olan "hüküm"leri sıralamaya buradaki yerimiz elvermez. Mirasta oğlana 2, kıza 1 pay verilmesi eleştirilirken, İslâmcılar, İslam öncesi dönemde, "kadın"a bu kadar da pay verilmediğini, kadının, mirasta hemen hiçbir hakkı olmadığını ileri sürerler. Bunun, "gerçek"le hiçbir ilgisi yoktur. Kur'an'da, hadisler de, "kadın"a "yeni hak"lar vermek şöyle dursun, İslâm öncesi haklarının birçoğunu da elinden almıştır kadının. Bu, ayrı bir yazı konusu olabilir.

2- "Hadis"lerde, "kadın" son derece aşağılanır. Hor görülen şeylerle bir tutulur, uğursuz görülür. Bu konudaki hadisleri genişçe görmek için, her bir kitabıyla karanlığın belini kıran ve aydınlara, bilim adamlarına örnek olan Prof. Dr. İlhan Arsel'in "Kadın ve Şeriat" adlı kitap mutlaka okunmalıdır. Bu kitapta, kaynaklar da açık seçik gösterilmiştir. Kitabın sonunda bir de "indeks" vardır ve konular, kitapta kolaylıkla bulunabilir.

kız çocukları ve islâm öncesi dönem

Şimdi gelelim "kız çocuklarının, İslâm öncesi dönemde diri diri gömüldükleri" yalanına:

Böyle bir şey gerçek olamaz, çünkü:

1- Kız çocuklarının neden "diri diri gömüldükleri", Kur'an yorumlarında, hadislerde anlatılırken değişik ve çelişkili "neden"ler ileri sürülüyor:

— Kız çocukları, "yoksulluk yüzünden diri diri gömülüyordu."

— Kız çocukları, "ailelerine leke sayıldığı için diri diri gömülüyordu."

— Kız çocukları, "meleklere katılsınlar diye diri diri gömülüyordu. Çünkü Melekler de Tanrı'nın kızları diye niteleniyordu."

"Tefsir'lerde yer alan "neden"ler böyle. *(Bkz. F.Râzî, 31/69.)*

Sonuncu nedenin komikliği ortada. Çelişkisi de. Düşünün "Melek"lere "Tanrı'nın kızları" diye inanılıyor olacak, hem de kız çocuğu, "ailesi için leke" sayılacak. "Melek" son derece "kutsal bir varlık" görüldüğüne göre, kız çocuğu ailesi için "leke, utanç verici" olamaz. Tersine, son derece "övünç kaynağı" sayılması gerekir "kız"ın. Ayrıca, "meleklere katılsınlar" diye diri diri gömmeye niye gerek görülsün? Bunun için "ölmek" ille de gerekli görülüyorduysa "diri diri toprağa gömmek" niye? "Ölme"nin başka türlüsü yok muydu? Tüyler ürpertici cinayet niçindi?

2- İleri sürülen "neden"lerin "gerçek" olduğu varsayılmış olsa, "kız çocuğu diri diri gömme" geleneğinin çok yaygın olduğunu düşünmek gerekir. "Kız"ın ailesi yoksulsa,

"yoksulluk"tan; zenginse "âr *(leke, kınama konusu)*" olmasından; ayrıca "meleklere katılsın" diye; yani her durumda uğrayacağı sonuç aynı: Diri diri gömülmek. Bu "gerçek" olsaydı, Araplarda "kız" kalır mıydı? Ve "kadın" olur muydu?

Oysa belgeler ortaya koyuyor ki, Araplarda "kadın çokluğu" vardı.

3- "Kız çocuklarının diri diri nasıl gömüldükleri"ni de tefsirler değişik biçimde anlatmakta:

— "...Kız çocuğu 6 yaşına gelince, adam karısına: 'haydi bunu temizle, süsle, hısımlarına gezmeye götüreceğim.' derdi. Oysa çölde bir kuyu kazmıştır onun için. Kızı alıp oraya götürür; 'bak şunun içine!' der; sonra da arkasından iterek çocuğu o çukura düşürür ve üzerine toprağı döküp yığardı."

— "Ya da gebe karısının doğum günü yaklaştığında, koca bir kuyu kazardı. Ağrısı tutunca kadın o kuyunun başına giderdi, kız doğurursa içine atardı kuyunun." *(Bkz. Tefsirler, örneğin Arapçalardan F.Râzî, 31/69; Türkçelerden Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 8/5603, 5604.)*

Araplarda, hem de "yaygın biçimde" yaşandığı ileri sürülen bu olayların olduğu apaçık yalan. Ne bir baba, ne de bir anne burada ileri sürüleni yapar. Bu tür şeyin olması, insan doğasına aykırı olduğu gibi, hayvanlarda bile görülmez. İlkellerde, "çocukların tanrılara kurban edildikleri"ni biliyoruz. Ama, Araplar, o sıralarda, "ilkellik" dönemini çoktan gerilerde bırakmışlardı. İslâm döneminden daha ileri bir uygarlığa sahiptiler. Bunun tersine, yalanlar uydurulmuş olsa da... Kaldı ki burada sözkonusu olan "Tanrı'ya kurban" da değil. Aktarmalarda da bu ileri sürülmüyor. Yani "kız çocuklarının, Tanrılara kurban etmek için diri diri gömüldükleri"nden sözedilmiyor. Böyle bir şey, yani "çocuğu Tanrı'ya kurban etme" de hangi dönemde ve nerede yaşanmış olursa olsun; "çok yaygın" değil, tek tük olurdu. "Tanrı'ya kurban etme" durumu da sözkonusu olmayınca, işin mantığı büsbütün ortadan kalkıyor. "Kız çocuklarının yoksulluk için, ya da leke sayıldığı için... diri diri gömüldüklerini" ileri sürmek ve bunu kabul etmek, "annelik, babalık" ne demek; bilmemektir. Ayrıca "insan"ı, insanın doğasını tanımamaktır. İnsanlar, ileri sürülen türden şeyi yapmış olsalardı, türlerini sürdüremezlerdi.

4- Araplarda, "kız çocuklarını diri diri gömme" geleneği bulunsaydı, İslâm öncesinin Arap şairlerinin şiirlerinde de dile getirilirdi. Hem de yaygın olarak yer alırdı şiirlerde. Oysa bu yok.

Tefsirler, Ferezdak'ın iki dizesi üzerinde durur. Ne var ki, tefsirlerde bu iki dizi de hep aynı sözcüklerden oluşmuyor. İki dizi de değişik biçimde yer alıyor. *(Karşılaştırarak bkz. Arapçalardan Taberi, Câmiu'l-Beyân, 30/46; F.Râzî, 31/69; Türkçelerden Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, 8/5604.)*

Dizelerin değişik olması gözönünde tutulursa, sonradan uydurulduğu bile düşünülebilir.

Kaldı ki, Ferezdak'ın olduğu ileri sürülen bu iki dize, bize "kız çocuklarının diri diri gömüldüklerini" açık açık anlatıyor. Kimi tefsirde yer alan biçiminde dizeler şu anlamda:

— "Bizden öyle kimse çıkmıştır ki VÂİDAT'ı önlemiş ve VEÎD'i diriltmiştir de artık kimse VEÎD olmamıştır." *(Bkz. F.Râzî ve Hamdi Yazır.)*

Hamdi Yazır, "VÂİDAT"a, "çocuklarını gömen vâideler (anneler)" anlamını veriyor. Sözcüğün kökü olan "ve'd" eğer "gömme"'yse, "nasıl bir gömme"dir; belirtilmiyor. H.Yazır da yalnızca "gömme" anlamını veriyor; "diri diri gömme" demiyor. Varsayalım ki buradaki "gömme", tefsirlerde anlatılan türden "diri diri gömme"dir; o zaman dizelerdeki "VÂİDAT" niye? Bu sözcük, "çocuklarını diri diri gömen anneler" demekse, tefsirlerde anlatılana uymuyor. Çünkü tefsirlerde, "kız çocuklarını diri diri gömen"in "anneler" değil; "babalar" olduğu anlatılıyor. Bir başka terslik de şu: Tüm tefsirlerdeki biçimlerinde, dizelerde "gömülen"i anlatmak için "veîd" sözcüğü yer alıyor. "Veîd"se eril (erkeğe ait) bir sözcüktür. Anlatılan eğer "kız çocuğun diri diri gömülmesi"yse niye dişili olan "veîde" ya da ayetteki gibi "mev'ûde" yer almıyor? Yani şiirde, "gömülen"in "dişi" değil; "erkek" olduğu anlatılıyor. Bundan, "kız çocuklarının diri diri gömüldükleri" anlamı çıkarılabilir mi? Elbette ki hayır.

Muhammed'in şöyle bir hadisi var:

— "Vâid de, mev'ûde de cehennemdedir." *(Bkz. Ebu Davud, Sünen, Kitabu's-Sünne/18, hadis no: 4717.)*

Sözcükleri, İslâm dünyasındaki anlamıyla

dilimize çevirelim:

— "Kız çocuğunu diri diri gömen de, diri diri gömülen kız çocuğu da cehennemdedir."

"Adalet anlayışı"na bakın siz!

— "Kız çocuğunu diri diri gömen kimsenin CEHENNEME gitmesini anladık. Ama o zavallı kız çocuğunun cehennem de işi ne, o niye cezalandırılıyor?" diye sorabilirsiniz. "Kız çocuğunun, zulme uğramış olanın ve de kadının hakkı. İslâm'da böyle mi korunuyor?" diye de ekleyebilirsiniz. Ama bu alanda kafa yormaya gerek yok. Nasıl olsa hepsi bir "yalan" üstüne kurulu.